

**ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Διπλωματική Εργασία

**ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ
ΥΠΟΔΟΧΗ**

ANNA ΓΙΑΚΟΥΜΗ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Επιβλέπων καθηγητής: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΕΝΕΚΕΤΖΗΣ

Αθήνα, Ιούνιος 2026

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή/της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο/η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του/της συγγραφέα/δημιουργού. Ο/Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι περιοδικές εκθέσεις συντελούν στην διεθνή και εγχώρια προβολή των μουσείων και στην στενότερη και πιο εποικοδομητική, σχέση τους με το κοινό, καθώς ανανεώνουν το ενδιαφέρον του και δίνουν κίνητρα για την αύξηση της επισκεψιμότητάς του. Συμβάλλουν, επομένως στην πιο γόνιμη, ζωντανή και εμπεριστατωμένη προβολή της ιστορίας και με την ανανέωση και τις ποικίλες διαφορετικές νοηματικές προσεγγίσεις των συλλογών τους, εξασφαλίζουν την βιωσιμότητά των μουσείων, ως κρατικών και πολιτιστικών οργανισμών.

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, ως το κυριότερο μουσείο που εκπροσωπεί την χώρα μας στον παγκόσμιο στοίβο έχει αναπτύξει τις τελευταίες δεκαετίες αυξημένη εκθεσιακή δραστηριότητα, η οποία και ερευνάται ως προς τις ερμηνευτικές της παραμέτρους, ως προς την επιτυχημένη μετάδοση των μηνυμάτων της, ως προς την επίτευξη των στόχων της και ως προς την ουσιαστική ανταπόκριση που είχε από την πλευρά των επισκεπτών. Μεγάλες ιστορικοί περίοδοι και επετειακά γεγονότα αποτελούν αφορμές για την διοργάνωση των περιοδικών του εκθέσεων. Το παρελθόν βιώνεται ζωντανά μέσα από αυτές, ξυπνώντας συλλογικές μνήμες και επαναπροσδιορίζοντας προσωπικές ταυτότητες. Τα μουσεία δεν είναι ουδέτεροι χώροι, αλλά εκφράζουν πολιτικές και πολιτισμικές επιλογές. Επηρεάζονται από πολιτικές αλλαγές, αντανακλούν τις προτιμήσεις της εποχής και ακολουθούν ή αντιδρούν σε κοινωνικά και ιδεολογικά ρεύματα.

Παράλληλα, με το πέρασμα του χρόνου εντείνονται οι συνεργασίες του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου με άλλα μουσεία και πολιτιστικά ιδρύματα, καθώς και με διάφορους οικονομικούς φορείς, προκειμένου να ενισχυθεί το πολιτιστικό και κοινωνικό του έργο. Περαιτέρω, η ίδια, η έννοια της συλλογής επεκτείνεται για να συμπεριλάβει και τα ψηφιακά πολιτισμικά προϊόντα. Νέες καλλιτεχνικές δημιουργίες προωθούνται σε ανοικτό διάλογο, με το παρελθόν και ο πλούτος των συλλογών του μουσείου, τείνει να προσελκύσει ευρύτερα κοινά, με την συνεργασία του Εθνικού Αρχαιολογικού, με ξένα μουσεία, αποσκοπώντας στην παγκόσμια προβολή και εμβέλειά του.

Από το 2000 μέχρι και σήμερα, οι αρχαιότητες εξακολουθούν να απολαμβάνουν το σεβασμό και το κύρος που ακτινοβολούσαν πάντα, στο εθνικό φαντασιακό. Ο ρόλος, επομένως που έχει αναλάβει να διεκπεραιώσει το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, ως παραγωγός πολιτισμού στην δημόσια σφαίρα καθίσταται αποφασιστικής σημασίας.

Επιπλέον, αναδεικνύονται, κάποιες νέες προτάσεις και προοπτικές για την περαιτέρω εξέλιξη των εκθέσεων του μουσείου, έτσι ώστε να αποτελέσει ζωντανό κύτταρο της

κοινωνίας και μέρος, καθημερινής επικοινωνίας, ανταλλαγής απόψεων και επιμόρφωσης των πολιτών που θα νοσηματοδοτεί την ζωή μας.

Λέξεις-Κλειδιά

Περιοδική έκθεση

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Εκθεσιακή στρατηγική

Αρχαιοελληνικό παρελθόν

Ελληνικός πολιτισμός

Ελληνική διαχρονία

Πολιτιστική Κληρονομιά

Συλλογική μνήμη

Εθνικό φαντασιακό

Ιστορία και υποδοχή

Έρευνα κοινού

THE PERIODIC EXHIBITIONS OF THE NATIONAL ARCHAEOLOGICAL MUSEUM FROM 2000 TO THE PRESENT: HISTORY AND RECEPTION

ANNA D. GIAKOUMI

Supervising professor: ALEXANDROS TENEKENZHS

Athens, June 2026

ABSTRACT

Periodic exhibitions contribute to the international and domestic promotion of museums and to their closer and more constructive relationship with the public, as they renew their interest and provide incentives for increasing their attendance. Therefore, they contribute to the more fruitful, lively and in-depth presentation of history and, by renewing and introducing a variety of different semantic approaches to their collections, ensure the viability of museums as state and cultural organizations.

The National Archaeological Museum, as the main museum representing our country in the global track, has developed increased exhibition activity in recent decades, which is researched in terms of its interpretative parameters, in terms of the successful transmission of its messages, in terms of the achievement of its goals and in terms of the substantial response it had on the part of visitors. Major historical periods and anniversary events are reasons for the organization of its periodic exhibitions. The past is experienced vividly through them, awakening collective memories and redefining personal identities. Museums are not neutral spaces, but express political and cultural choices. They are influenced by political changes, reflect the priorities of the time, and follow or react to social and ideological currents.

At the same time, over time, the collaborations of the National Archaeological Museum with other museums and cultural institutions, as well as with various economic entities, are intensifying, in order to strengthen its cultural and social work. Furthermore, the concept of the collection itself is expanding to include digital cultural products. New artistic creations are promoted in an open dialogue with the past and the wealth of the museum's collections tends to attract wider audiences, with the cooperation of the National Archaeological Museum with foreign museums, aiming at its global visibility and reach.

From 2000 until today, antiquities continue to enjoy the respect and prestige that they have always radiated, in the national imaginary. Therefore, the role, that the National Archaeological Museum has undertaken to carry out, as a producer of culture in the public sphere, becomes of decisive importance.

In addition, some new proposals and perspectives for the further development of the museum's exhibitions are highlighted, so that it becomes a living cell of society and a part of daily communication, exchange of views and education of citizens that will give meaning to our lives.

Keywords

Periodic exhibitions

National Archaeological Museum

Exhibition strategy

Ancient Greek Past

Greek Civilization

Greek eternity

Cultural heritage

Collective memory

National imaginary

History and reception

Audience research

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Α. ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ.....	3
Β. ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (ΕΑΜ), ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2009/2010 ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥΣ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	9
Γ.ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (ΕΑΜ), ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2009/2010 ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID-19 ΤΟΥ 2020 ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	19
Δ. ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (ΕΑΜ), ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID- 19 ΤΟΥ 2020 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	49
Ε. Η ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΑΜ. ΥΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟ.....	67
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	77

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

ΑΕΠ= ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ

ΕΑΜ= ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΝΔ=ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΑΣΟΚ=ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

ΣΕΑ=ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΩΝ

ΣΥΡΙΖΑ=ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, τις τελευταίες τρεις δεκαετίες επιζητά την επαναδιατύπωση του ρόλου του και την επαναπροσαρμογή των στόχων του, κατά τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις νέες προκλήσεις των καιρών. Ο νέος ρόλος όμως που αναλαμβάνει να επιτελέσει δεν προαποφασίζεται μόνο από τους επιστήμονες και τους ειδικούς που εργάζονται σε αυτό, αλλά και από την κρατική πολιτική και το κοινό που το επισκέπτεται.

Για να διατηρήσει το μουσείο την βιωσιμότητά του και για να κρατήσει ζωντανό το κοινωνικό ενδιαφέρον, εκτός από την ανανέωση των μόνιμων συλλογών του, διοργανώνει, ανά τακτά χρονικά διαστήματα περιοδικές εκθέσεις, οι οποίες, σε αντίθεση με την έκθεση των μόνιμων συλλογών του, παρουσιάζονται στο κοινό για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

Αφορμή για την διοργάνωσή τους αποτελούν επετειακά γεγονότα, μεγάλες ιστορικές περίοδοι, όπως και η ανάδειξη αδημοσίευστων θησαυρών, των συλλογών του.

Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι να αναδείξει την ένταξη των εκάστοτε εκθεσιακών επιλογών του μουσείου, στα κοινωνικά και πολιτικά της συμφραζόμενα, καθώς και στο ιστορικό πλαίσιο της κάθε χρονικής περιόδου. Η εκθεσιακή πολιτική των περιοδικών εκθέσεων του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες: από τις προτεραιότητες της κάθε εποχής (όπως είναι η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004), από πολιτικές αλλαγές, (όπως, η διακυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ, κατά το χρονικό διάστημα (2015 με 2019), από κοινωνικά και ιδεολογικά ρεύματα: (εθνική αφύπνηση, διεθνείς συνεργασίες, επαναπατρισμός αρχαιοτήτων), αλλά και από τις προτιμήσεις του κοινού στο οποίο απευθύνεται.

Το κείμενο που θα ακολουθήσει δομείται σε πέντε ενότητες: η πρώτη ενότητα αναφέρεται στους σκοπούς του μουσείου τις τελευταίες κρίσιμες δεκαετίες, η δεύτερη, στις περιοδικές του εκθέσεις, από την δεκαετία του 2000 μέχρι την οικονομική κρίση του 2009/2010, η τρίτη, στις περιοδικές του εκθέσεις, από την δεκαετία της οικονομικής κρίσης του 2009/2010 μέχρι την πανδημία (COVID-19) του 2020, η τέταρτη, στις περιοδικές του εκθέσεις από την πανδημία (COVID-19) του 2020 μέχρι σήμερα και τέλος, η πέμπτη ενότητα εστιάζει στις επιτυχημένες στρατηγικές του μουσείου και στην ανταπόκριση που έλαβαν οι εκθέσεις του από το κοινό. Η δεύτερη, τρίτη και τέταρτη ενότητα υποδιαιρείται σε δύο υποενότητες, όπου η πρώτη αναφέρεται γενικά στο ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο της εποχής

και η δεύτερη, στις περιοδικές εκθέσεις του αντίστοιχου χρονολογικού διαστήματος. Τα ορόσημα των χρονικών περιοδολογήσεων, επιλέχθηκαν με βάση την κρισιμότητα κάποιων ιστορικών γεγονότων για την χώρα μας, όπως ήταν η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 και η προετοιμασία της χώρας, από το 2000 για την επιτυχία τους, η οικονομική κρίση που έπληξε την χώρα από το 2009/2010, καθώς και η κυβερνητική αλλαγή του Οκτώβρη του 2009, με την διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ και τέλος, η υγειονομική κρίση της πανδημίας (COVID-19) που άλλαξε ως ένα βαθμό τα εκθεσιακά δεδομένα του μουσείου, με την ευρύτερη χρήση της ψηφιοποίησης των συλλογών του και των προηγμένων του τεχνολογιών.

Α. ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ

Η αξιοποίηση και η ανάδειξη της εγχώριας πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ένα ζήτημα ύψιστης ευρωπαϊκής σημασίας. Η κινητικότητα των μουσειακών συλλογών κρίθηκε επιβεβλημένη ήδη από το 2003, στο πλαίσιο διαδοχικών συνεδρίων που πραγματοποιήθηκαν, με πρωτοβουλία των προεδριών της Ε.Ε. Ο όρος κινητικότητα σήμαινε από τότε μέχρι σήμερα, την διακίνηση των μουσειακών αντικειμένων και συλλογών των μουσείων στον ευρωπαϊκό χώρο, μέσω ανταλλαγών, προκειμένου να πραγματοποιηθούν περιοδικές εκθέσεις, μακρόχρονοι δανεισμοί και εκχωρήσεις. Η ιδέα αυτή αποτελεί επομένως, ένα πρόσφορο, βιώσιμο, αλλά και αποτελεσματικό τρόπο, καθώς και μια καθημερινή μουσειακή πρακτική να εμπλουτιστούν οι συλλογές του μουσείου. Καθίσταται, άλλωστε αυτονόητο ότι η «μηχανική» συλλογή αντικειμένων δεν θα μπορούσε να έχει μέλλον, καθώς εγείρονται, ολοένα και περισσότερο, ένα πλήθος λόγων που σχετίζονται με το κόστος, τον χώρο, τις δυνατότητες και τα ηθικά διλήμματα που θα κληθεί να αντιμετωπίσει το μουσείο, την σύγχρονη εποχή, μέσω του τεράστιου όγκου των πολιτισμικών αγαθών που οφείλει να διαχειριστεί, με στόχο την μελλοντική και γόνιμη, διαβίωσή του. Κατά συνέπεια, οι πρακτικές αυτές του «μοιράσματος» και της συνεργασίας, μόνο θετικά αποτελέσματα θα μπορούσαν να έχουν, στον χώρο των μουσείων και του πολιτισμού.¹

Οι μόνιμες συλλογές του μουσείου, μέχρι το 1990 ήταν οργανωμένες, κατά τυπολογική και χρονολογική σειρά, όπως και στο μουσείο της Ακρόπολης. Κάθε αίθουσα ωστόσο είχε την ονομασία της που αναγραφόταν καθαρά στον τοίχο, οι προθήκες έφεραν τίτλους και τα περισσότερα εκθέματα συνοδεύονταν από λεζάντες. Σε περιπτώσεις σημαντικών καλλιτεχνών, το όνομα του καλλιτέχνη αναγραφόταν στον τοίχο, πίσω από το εκτεθειμένο έργο.²

Οι μόνιμες συλλογές του ΕΑΜ είναι οι εξής: Στις αίθουσες 41, 40 του ισόγειου εκτίθεται η συλλογή Αιγυπτιακών αρχαιοτήτων. Τα εκθέματα καλύπτουν όλες τις χρονικές περιόδους του Αιγυπτιακού πολιτισμού. Τα αντικείμενα ερμηνεύονται με βάση την χρήση τους. Σημαντική θέση στην έκθεση κατέχουν οι ταφικές πρακτικές και η θρησκεία των

¹ Α. Μπούνια, *Στα παρασκήνια του μουσείου. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ*, ένατη έκδοση, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2023, σελ. 70, 71.

² Α. Γκαζή, «ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ», μέρος Β', κεφ. 5, στο Γκαζή Α. Νούσια Τ., *Αρχαιολογία στον Ελληνικό χώρο. Μουσειολογία, Μέρμνα για τις Αρχαιότητες*, Τόμος Γ, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα 2003, σελ. (125-229), σελ. 170.

αρχαίων Αιγυπτίων. Σαφής επισήμανση γίνεται για την στενή σχέση μεταξύ του αιγυπτιακού και του ελληνικού πολιτισμού, κατά την αρχαιότητα. Στις αίθουσες 3-4, εκτίθενται η συλλογή των Μυκηναϊκών αρχαιοτήτων. Ο Μυκηναϊκός κόσμος που αναπτύχθηκε στον ελληνικό χώρο, περίπου, από το 1600 π.Χ με 1100 υπήρξε η γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Μια εντυπωσιακή εικόνα του πλούτου της πρώιμης Μυκηναϊκής εποχής, μας δίνουν τα αρχαιολογικά ευρήματα από τους βασιλικούς λακκοειδείς τάφους των Μυκηνών του 16ου αιώνα π.Χ. (από τους Ταφικούς Κύκλους Α και Β των Μυκηνών). Τα πολύτιμα αυτά κτερίσματα υπήρξαν σύμβολα κοινωνικής θέσης, τα οποία και δημιούργησαν τον μύθο των πολύχρυσων Μυκηνών. Στην αίθουσα 6 του ισογείου, εκτίθεται η Κυκλαδική Συλλογή του Μουσείου. Κατά χρονολογική σειρά εκτίθενται ευρήματα της Πρωτοκυκλαδικής περιόδου που προέρχονται από νεκροταφεία της Πάρου, Αντίπαρου, Νάξου, Σύρου, Αμοργού, Σίφνου κ.λπ. Η Μεσοκυκλαδική και η Υστεροκυκλαδική περίοδος αντιπροσωπεύονται από τα πολλά και αξιόλογα ευρήματα, της Φυλακωπής της Μήλου. Η συλλογή Σταθάτου που αποτελεί δωρεά της Ελένης Σταθάτου παρουσιάζεται στην αίθουσα 42 του ισογείου, και αποτυπώνει τον ζήλο της συλλέκτριας για την διάσωση των θησαυρών της αρχαίας και νεώτερης πολιτιστικής μας κληρονομιάς, αλλά και την συγκέντρωση και τον συσχετισμό ευρημάτων με κοινή προέλευση. Η συλλογή Νεολιθικών Αρχαιοτήτων παρουσιάζεται στην αίθουσα 5 του ισογείου και εντυπωσιάζει με την ποικιλία και πολυμορφία τους, αναδεικνύοντας το μυστήριο της ανθρώπινης πολυσημίας. Η συλλογή Γλυπτών εκτίθεται στις αίθουσες 7-35 του ισογείου και θεωρείται μια από τις σημαντικότερες διεθνώς, συλλογές έργων γλυπτικής, της ελληνικής αρχαιότητας, από τον 7ο π.Χ, μέχρι τον 5ο αιώνα μ.Χ. Τέλος, στις αίθουσες 36-39 του ισογείου παρουσιάζεται η συλλογή έργων μεταλλοτεχνίας. Η συλλογή αυτή αποτελείται από τμήματα έργων και αντικειμένων μικροτεχνίας, κυρίως χάλκινων, αλλά και σιδερένιων και μολύβδινων. Οι επισκέπτες μπορούν να παρακολουθήσουν την εξέλιξη και την ποικιλία της μεταλλοτεχνίας, μέσω των ευρημάτων, από ιερά της ηπειρωτικής Ελλάδας, των νησιών, από το ναυάγιο των Αντικυθήρων και από την περιοχή των Αμπελοκήπων στην Αθήνα.

Στον πρώτο όροφο, στην αίθουσα 64 εκτίθεται η συλλογή Κυπριακών Αρχαιοτήτων. Τα εκθέματα αναδεικνύουν ποικίλες πτυχές του κυπριακού βίου, όπως την θρησκεία, το εμπόριο και την τέχνη. Συγχρόνως, εξετάζεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του κυπριακού πολιτισμού και προβάλλονται οι διαχρονικοί δεσμοί του με τον Ελληνικό Πολιτισμό.

Στις αίθουσες 58-59, του πρώτου ορόφου προβάλλεται μια έκθεση 550 περίπου πήλινων ειδωλίων, η οποία ακολουθεί την χρονολογική τους εξέλιξη, από τους Γεωμετρικούς, μέχρι και τους Ρωμαϊκούς χρόνους. Παράλληλα, εκπροσωπούνται τα

σημαντικότερα εργαστήρια παραγωγής του Ελλαδικού χώρου (το αττικό, ιωνικό, ευβοϊκό, κρητικό κ.λπ), καθώς και τα σημαντικότερα της Πελοποννήσου και της Μ.Ασίας. Σε δεκαπέντε αίθουσες του πρώτου ορόφου (αίθ.49-57) παρουσιάζεται μια πλούσια συλλογή αγγείων και μικροτεχνίας, η οποία θεωρείται μια από τις πληρέστερες και σπουδαιότερες παγκοσμίως, όσον αφορά το ζήτημα της έρευνας της αρχαίας ελληνικής κεραμικής και μικροτεχνίας. Μια πλούσια συλλογή γυάλινων εκτίθεται στην αίθουσα 63 που καλύπτει το χρονικό διάστημα από τους γεωμετρικούς, μέχρι τους υστεροβυζαντινούς χρόνους, η οποία προέρχεται από διάφορες περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας και των νησιών. Η συλλογή αυτή αναδεικνύει την δύσκολη κατεργασία του γυαλιού που με βάση την πολυχρωμία και την διαύγειά του κατέστη πολύτιμο και περιζήτητο υλικό, ανα τους αιώνες. Η συλλογή Βλαστού-Σερπιέρη παρουσιάζεται στις αίθουσες 60-61 του πρώτου ορόφου, η οποία αποτελείται από 776 αντικείμενα, ελληνιστικών και γυάλινων αγγείων, ειδωλίων, χρυσών και αργυρών κοσμημάτων κ.λπ. Επίσης, περιλαμβάνεται και ένα τετράδιο αγορών του συλλέκτη που καθώς τηρείται με συνέπεια και με συστηματική χρονολογική σειρά, παρέχει πολύτιμες πληροφορίες, για τις χρονολογίες αγοράς και τα τιμήματα. Η συλλογή Αρχαιοτήτων της Θήρας εκτίθεται στην αίθουσα 48 του πρώτου ορόφου και εντυπωσιάζει τους επισκέπτες με τις μοναδικές τοιχογραφίες της, όπως αυτή της Άνοιξης, με τα χελιδόνια και τα κρίνα και αυτή των νεαρών πυγμάχων και των αντιλοπών.

Τέλος, στην αίθουσα 62, του πρώτου ορόφου παρουσιάζεται η έκθεση των χρυσών κοσμημάτων που άνοιξε για το κοινό, από τον Φεβρουάριο του 2009. Άλλωστε, αποτελεί και την πρώτη παρουσίαση πολύτιμων αντικειμένων που φυλάσσονταν στο θησαυροφυλάκειο του Μουσείου. Εκτός, από τα χρυσά και αργυρά κοσμήματα παρουσιάζονται αργυρά σκεύη, έργα μικρογλυπτικής από ελεφαντόδοτο και σφραγιδόλιθοι.³

Οι επαναεκθετικές προσπάθειες του ΕΑΜ (κυρίως μουσειογραφικού χαρακτήρα) δεν επέφεραν καμία σημαντική αλλαγή έως την δεκαετία του 1990 και δεν ήταν σε θέση να ανταποκριθούν στις ολοένα και αυξανόμενες προκλήσεις στον χώρο των μουσείων. Οι μόνιμες εκθέσεις του μουσείου διατήρησαν έναν «σκοπιμο ακαδημαϊκό χαρακτήρα», τηρώντας κατα κάποιο τρόπο «δοκιμασμένες μεθόδους παρουσίασης».⁴

³ https://www.namuseum.gr/permanent_exhibition/, (ημερομηνία πρόσβασης 5/06/2026), σελ. 1

⁴ Α. Γκαζή, «Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα: όψεις του εθνικού αφηγήματος», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://openeclass.uom.gr/modules/document/file.php/BSO269/AndromachiGazi44531562.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ.(36-71), σελ.44.

Τα πράγματα όμως θα ακολουθήσουν στην συνέχεια, μια διαφορετική τροχιά από την στιγμή της ανάληψης των Ολυμπιακών αγώνων, κατά την περίοδο 2003 με 2004, καθώς και με την πλήρη επανέκθεση των συλλογών του μουσείου που ολοκληρώθηκε το 2009.

Η πολιτική του μουσείου, παρακολουθώντας το ιστορικό πλαίσιο της κάθε εποχής κινήθηκε σε δύο κυρίως άξονες: στην εξωστρέφεια, μέσω των περιοδικών του εκθέσεων και στον διοικητικό-οργανωτικό μετασχηματισμό της λειτουργίας του. Οι πολιτικές αλλαγές επέφεραν μετασχηματισμούς και στην πολιτική στρατηγική, αλλά και στις μουσειακές πρακτικές του μουσείου: την περίοδο 2000 με 2004, εξαιτίας της ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων δόθηκε έμφαση σε εκθέσεις εθνικής ταυτότητας και στην εθνική προβολή της χώρας. Από το 2009 με 2015, η οικονομική κρίση είχε ως αντίκτυπο την συνεργασία του ΕΑΜ με ξένα μουσεία, προς εξεύρεση νέων πόρων, ενώ από το 2019 επήλθε σταδιακά ο ψηφιακός μετασχηματισμός του μουσείου και υιοθετήθηκαν νέες μορφές παρουσίασης και επικοινωνίας των συλλογών του. Επομένως, η πολιτιστική πολιτική του μουσείου, ανάλογα με τα προτάγματα της εποχής, ακολούθησε άλλοτε, πολιτικές εθνικής προβολής και εθνικής ταυτότητας, άλλοτε έδωσε βαρύτητα στην εξωστρέφεια και στην εκπαίδευση του κοινού και άλλοτε στην τουριστική ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό.

Οι περιοδικές εκθέσεις του ΕΑΜ εμπλουτίζουν την θεματολογία του μουσείου και ανανεώνουν το ενδιαφέρον του κοινού, δίνοντας κίνητρα για πολλαπλές επισκέψεις. Γενικά, προβάλλουν προς τα έξω την εικόνα του μουσείου, αποτρέποντας την αδρανοποίησή του, ενώ προσφέρουν ποικίλες δυνατότητες ερμηνευτικής προσέγγισης των εκθεμάτων.⁵

Το ΕΑΜ, παρακολουθώντας τις διεθνείς εξελίξεις, συνειδητοποιεί τον κοινωνικό του ρόλο και ως πολιτιστικό κέντρο προσφέρει στο κοινό, πλήθος εκδηλώσεων. Η μετεξέλιξή του, αυτή σε σύγχρονο μουσείο εντοπίζεται κυρίως, στην ολοένα και αυξανόμενη διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων.⁶ Αποφασιστικός παράγοντας της επικοινωνιακής πολιτικής του μουσείου στάθηκε η επέτειος συμπλήρωσης 150 χρόνων από την ίδρυσή του. Την περίοδο 2015 με 2018, το μουσείο μέσα από πρωτότυπα μουσειακά αφηγήματα δημιούργησε νέους τρόπους πρόσληψης των συλλογών του. Καλλιεργώντας γέφυρες

⁵ Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, Δ. Καλεσοπούλου, Σ. Αθανασοπούλου, «Η εκθεσιακή δραστηριότητα των ελληνικών μουσείων. Στρατηγική και εκθεσιακές πρακτικές του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου για μια μεγάλη επέτειο», στο *Πρακτικά Διημερίδας, Αρχαιολογικές περιοδικές εκθέσεις. Ο ρόλος τους, καλές πρακτικές και η αθέατη πλευρά τους*, Διεθνής Επιστημονική συνάντηση 18-19 Οκτωβρίου 2017, εκδ.Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Αθήνα 2021, σελ.(219-231), σελ. 219.

⁶ Α. Γκαζή, «ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ», ό.π., σελ.(125-229), σελ.207, 208.

επικοινωνίας με την σημερινή κοινωνία υιοθέτησε την έννοια του «ανοικτού μουσείου», ως κεντρική στρατηγική όλων των δράσεων, πρόσφερε στο κοινό την δυνατότητα να γνωρίσει τον αθέατο κόσμο του μουσείου (τους χώρους έρευνας και συντήρησης), ενώ παράλληλα αναζητήθηκαν εναλλακτικοί δρόμοι συνεργασίας με επιστημονικά ιδρύματα, εξέχοντες πολιτιστικούς οργανισμούς και δημιουργικές ομάδες της πόλης προκειμένου να συμβάλλουν σε ένα ποιοτικό αποτέλεσμα του έργου του, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα σε αρκετές περιπτώσεις χαμηλότερο κόστος υλοποίησης. Βασική μέριμνα ήταν η προβολή του «ανθρώπινου» προσώπου του μουσείου, έτσι ώστε να συνδυάζεται η γνώση με την συναισθηματική μέθεξη, μέσω της δημιουργικής προσέγγισης των συλλογών του και της απόλαυσης του πολιτισμού στην διαχρονία του.⁷

Η εκθεσιακή πολιτική της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ, ως προς το Μουσείο, κατά την ανωτέρω περίοδο στόχευσε, κατα συνέπεια, στον δημόσιο και εκπαιδευτικό του, χαρακτήρα, στην κοινωνική συμπερίληψη και αποκέντρωση και στην σύνδεσή του με την σύγχρονη δημιουργία. Άλλωστε, βασική επιδίωξη του Κράτους, εκείνη την περίοδο ήταν τα μουσεία να λειτουργήσουν ως ζωντανοί οργανισμοί έρευνας και εκπαίδευσης και όχι αποκλειστικά, ως στατικοί χώροι εκθεμάτων.⁸

Κύριοι στόχοι, επομένως, του ΕΑΜ, από το 2015 και εφεξής τίθενται η παροχή γνώσεων και η πνευματική καλλιέργεια του κοινού.⁹ Σταδιακά οδηγούμαστε σε ένα μεταμοντερνιστικό ή κριτικό σχήμα, κατά το οποίο το παρελθόν δεν θεωρείται κάτι το αδιαφιλονίκητο και δεδομένο, αλλά αντίθετα, επιδέχεται διαφορετικές ερμηνείες.¹⁰

Σε νεωτερικές κοινωνίες, όπως είναι και η Ελλάδα, αυτή η συλλογική αρχαιοφιλία που την διακρίνει (αν και όχι τόσο αθώα και πολιτικά ουδέτερη, όπως φαίνεται εκ πρώτης όψεως), μας έχει εκπαιδέψει ως εθνικά υποκείμενα, αλλά και ως κοινότητες που ανήκουν σε υπερεθνικές συσσωματώσεις και σε ολόενα και διογκούμενες ψηφιακές

⁷ Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, Δ. Καλεσοπούλου, Σ. Αθανασοπούλου, ό.π., σελ.(219-231), σελ. 219, 220.

⁸

https://www.google.com/search?q=H+πολιτική+του+ΣΥΡΙΖΑ+για+το+Εθνικό+Αρχαιολογικό+Μουσείο&sc_e sv, (ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026), σελ.1

⁹ Α. Γκαζή, «ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ», ό.π., σελ.170.

¹⁰ Α. Γκαζή, «Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα: όψεις του εθνικού αφηγήματος», ό.π., σελ.37.

επικράτειες, αποδεχόμενοι τις ταυτοτικές αρχαιοπολιτικές των ημερών μας, να οργανώνουμε την δική μας αρχαιοπολιτική στρατηγική.¹¹

Μια σημαντική αλλαγή όμως, ως προς την διοίκηση του Μουσείου επήλθε με τον Νόμο 5021 του 2023, όπου το ΕΑΜ μετατράπηκε σε Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ), αποκτώντας δική του διοικητική αυτοτέλεια.

Ο αρχαιολογικός τουρισμός αποτελεί έναν αποφασιστικής σημασίας, τρόπο αλληλεπίδρασης του τοπικού, με το παγκόσμιο, ιδιαίτερα στην χώρα μας. Οι δεσμοί του, με τον λόγο της ταυτότητας, καθώς και με τις εκάστοτε εξουσιαστικές σχέσεις καθίστανται πλέον προφανείς και επομένως δεν θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί ως ένα απλά, οικονομικό φαινόμενο. Ο τουρισμός και ο εθνικισμός εμφανίζουν ομοιότητες που επ' ουδενί, δεν θα ήταν δυνατόν, να θεωρηθούν συμπτωματικές. Και οι δύο αποτελούν εκφάνσεις της νεωτερικότητας και προωθούν ένα νέο μοντέλο κοινωνικού βίου. Το μουσείο εκλαμβάνεται όχι μόνο ως χώρος παρατήρησης, αλλά και ως θέαμα. Είναι ένας τόπος προς περιήγηση, ένας πολύπλοκος χάρτης, όπου ο χώρος, ο χρόνος και η ταυτότητα συγχωνεύονται σε ένα γεωγραφικό και χρονολογικό ταξίδι.¹²

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, από το 2000 μέχρι σήμερα έχει πραγματοποιήσει ένα πλήθος από σημαντικές εκθέσεις που εστιάζουν κατά κύριο λόγο, στην αρχαία ελληνική τέχνη και στην διασύνδεσή της με την σύγχρονη εποχή, αλλά και με την πολιτιστική κληρονομιά άλλων πολιτισμών.

---

¹¹ Δ.Πλάντζος, *Αρχαιοπολιτική*, εκδ. εκδόσεις του εικοστού πρώτου, Αθήνα 2023, σελ.14.

¹² Γ. Χαμηλάκης, *Το έθνος και τα ερείπια του. Αρχαιότητα, αρχαιολογία και εθνικό φαντασιακό στην Ελλάδα*, μετ. Ν.Καλαϊτζής, εκδ. εκδόσεις του εικοστού πρώτου, Αθήνα 2012, σελ.43,44.

Β.ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (ΕΑΜ), ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2009/2010 ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΟΥΣ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ι. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Την χρονική περίοδο 2000 με 2004, η χώρα προετοιμάζεται πυρετωδώς για την ανάληψη των Ολυμπιακών αγώνων της Αθήνας και διεκδικεί την αναγνώρισή της, ως μια μοντέρνα χώρα στον σύγχρονο κόσμο. Εφόσον οι Ολυμπιακοί αγώνες αποτελούν ένα γεγονός παγκόσμιας εμβέλειας που χαρακτηρίζει τον 20ο αιώνα και λαμβάνει παγκόσμια προσοχή, ως μαζικό θέαμα, αυτή η συγκυρία ήταν η πιο κατάλληλη και η πιο μοναδική ευκαιρία για να το αποδείξει. Παράλληλα, θα έπρεπε να προβληθεί και η ταυτότητα των Ελλήνων, στην σύγχρονη αυτή εποχή, ως ενός αρχαίου έθνους που κατοικεί μια χώρα με πολιτισμό αιώνων, αλλά που ταυτόχρονα, η χώρα αυτή παρουσιάζει σήμερα, ένα μοντέρνο πρόσωπο. Η Ελλάδα επιδίωξε επίμονα την ανάληψή τους και ενέτεινε τις προσπάθειες της για την αναβάθμιση της αναγνωρισιμότητάς της, παγκοσμίως. Στους Ολυμπιακούς του 2004, (13-29 Αυγούστου) συμμετείχαν 10.500 αθλητές, από 202 χώρες, έναντι 241, από 14 χώρες, των Ολυμπιακών του 1896. Επιπλέον, είχαν φιλοξενηθεί 120.000 απεσταλμένοι των ΜΜΕ και περίπου 2 εκατομμύρια επισκέπτες. Κατά συνέπεια, οι αγώνες αυτοί, θα πρέπει να εξεταστούν όχι ως ένα τυχαίο γεγονός της ιστορίας της Ελλάδας, αλλά ως ένα οργανικό κομμάτι της που της άνοιξε τον δρόμο για να εισέλθει, στο νέο παγκοσμιοποιημένο κόσμο, μια και εν' τέλει θα μπορούσαμε να πούμε ότι το πέτυχε. Τα έργα προετοιμασίας άλλαξαν την φυσιογνωμία της πόλης: το μετρό της Αθήνας που εγκαινιάστηκε το 2000 και συμπλήρωνε τον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο, η κατασκευή του νέου διεθνούς αεροδρομίου στα Σπάτα, το 2001, η σύζευξη Ρίου-Αντιρρίου κ.λπ. Κεντρική όμως θέση, σε όλα αυτά τα έργα κατέλαβαν η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, από τους στύλους του Ολυμπίου Διός έως τον Κεραμεικό και η ίδρυση του νέου μοντέρνου μουσείου της Ακρόπολης που ενώ τα έργα ανακαίνισής του είχαν αρχίσει από το 2000 περατώθηκαν το 2009. Ωστόσο, οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι μια ακριβή διοργάνωση και η Ελλάδα, ως μια φτωχή και με μικρό πληθυσμό χώρα, υπερέβη τον αρχικό προϋπολογισμό της, κατά τρεις φορές. Πολλοί είχαν ισχυριστεί ότι αποτελούσαν τον κύριο υπαίτιο για την οικονομική κατάρρευση της χώρας, ύστερα από την πάροδο δέκα ετών. Στην συνέχεια, μεσολάβησαν διάφορα γεγονότα που ανέδειξαν τις κοινωνικές ανισότητες, όπως ήταν ο θάνατος ενός δεκαπεντάχρονου παιδιού, στα Εξάρχεια, του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου, τον Δεκέμβρη του 2008, από τα πυρά ενός

αστυνομικού και οι επακόλουθες εξαγριωμένες αντιδράσεις του πλήθους, με την κατάληψη πανεπιστημιακών κτηριών και την πυρπόληση εμπορικών καταστημάτων και τραπεζών.¹³

II. ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (ΕΑΜ), ΑΠΟ ΤΟ 2000 ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2009/2010

Κατά το χρονικό διάστημα, από το 2003 με 2004, παρουσιάστηκαν περιοδικές εκθέσεις που προανήγγειλαν την πλήρη επαναλειτουργία του μουσείου, μέσα στο πλαίσιο των έργων αναβάθμισης του μουσείου. Η πρόκληση της ανάληψης των Ολυμπιακών αγώνων, κατά την περίοδο αυτή οδήγησε σε μουσειολογική ανανέωση των εκθέσεων του μουσείου, (αν και παρέμειναν κατά κύριο λόγο, ιδεολογικά παραδοσιακές). Η αναβάθμιση και η πλήρης επανέκθεση των συλλογών του ολοκληρώθηκε το 2009, και ακολούθησε, κατά βάση το μοντέλο της χρονολογικής κατάταξης, αλλά με την παράλληλη εισαγωγή θεματικών ενοτήτων στις περιοδικές του εκθέσεις.¹⁴

Μια από τις σημαντικότερες περιοδικές εκθέσεις του ΕΑΜ, πραγματοποιήθηκε με αφορμή την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας του 2004, από τις 1 Ιουλίου έως τις 31 Οκτωβρίου του 2004: Η έκθεση: «Αγών» (2004). Εστιάζοντας, στους αγώνες και τα αθλήματα στην αρχαιότητα, παρουσίασε αρχαία έργα (αγάλματα και αγγεία) από το ΕΑΜ και άλλα μουσεία.¹⁵

---

¹³ Α. Λιάκος, *Ο ελληνικός 20ος αιώνας*, εκδ. ΠΟΛΙΣ, Αθήνα 2019, σελ. 588,593,594, 605,606.

¹⁴ Α. Γκαζή, «Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα: όψεις του εθνικού αφηγήματος», ό.π., σελ.42,44.

¹⁵ «Αγών», από 1 Ιουλίου έως τις 31 Οκτωβρίου του 2004: διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/agon/ (ημερομηνία πρόσβασης 11/05/2026), σελ.(1-3), σελ. 1.

Η Ελλάδα διοργάνωσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες, το 2004, για πρώτη φορά ύστερα από το 1896, όταν, οι πρώτοι διεθνώς αναγνωρισμένοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες είχαν πραγματοποιηθεί στην Αθήνα. Η μεγάλη καθυστέρηση της Ελλάδας να ανταποκριθεί στο χρονοδιάγραμμα των προετοιμασιών είχε εγείρει, μέσω των παγκόσμιων ΜΜΕ, απαξιωτικές φωνές που στηλίτευαν τους Νεοέλληνες, ως ανάξιους απογόνους της κλασικής κληρονομιάς τους. Επομένως, ήταν ένα κρίσιμο διακύβευμα για την χώρα να αποδείξει την ικανότητά της να ανταποκριθεί στο δύσκολο αυτό εγχείρημα. Ο ρόλος, κατά συνέπεια του ΕΑΜ, ως κεντρικού και μεγαλύτερου μουσείου της χώρας, είχε καταστεί αποφασιστικής σημασίας. Υπήρξε μια ακόμα προσπάθεια να διεκδικήσει η Ελλάδα την συμμετοχή της, στην ευρωπαϊκή νεωτερικότητα, όχι απλά σαν μια πράξη μίμησης μιας ξενόφερτης τάσης που καθιέρωνε την κλασική αρχαιότητα ως συμβολικό κεφάλαιο του «ελληνισμού», αλλά και ως προσπάθειας, μιας τάσης υπεροχής των Νεοελλήνων, ως άμεσων απογόνων και νόμιμων κυρίων του κλασικού παρελθόντος της Ευρώπης.¹⁶

¹⁶ Γ. Χαμηλάκης, ό.π., σελ.25, 103.

Η έκθεση «Αγών», περιλάμβανε αναλυτικότερα, 234 εκθέματα από 18 μουσεία του εξωτερικού και 176 από ελληνικά μουσεία. Από τα πιο σημαντικά έργα που εκτέθηκαν ήταν τα τρία αρχαία μαρμάρινα αντίγραφα αμαζόνων, ύψους 2μ., προερχόμενα από τρία διαφορετικά μουσεία του εξωτερικού: από το Βερολίνο, το Βατικανό και το Καπιτώλιο. Επίσης, το χάλκινο άγαλμα εφήβου που είχε κατασχεθεί στην Γερμανία. Οι αρχαιότητες άρχιζαν από την προϊστορική περίοδο και έφταναν μέχρι την ρωμαιοκρατία. Από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο παρουσιάστηκε άγαλμα Διαδούμενου αθλητή, μια κεφαλή Σειληνού της Ολυμπίας, ένα σύμπλεγμα δύο πυγμάχων, ένα ανάγλυφο οπλιτοδρόμου του 500 π.Χ, μια ανάγλυφη βάση αγάλματος κούρου από την παλαιστρα (510 π.Χ), λαιμός και χείλος από αττικό ερυθρόμορφο καλυκωτό κρατήρα του ζωγράφου Συρίσκου κ.α. Τα ελληνικά μουσεία που είχαν στείλει αρχαιότητες ήταν μεταξύ άλλων: της Βεργίνας, το Επιγραφικό, το Κανελλοπούλου, των Δελφών, της Κέρκυρας, των Θηβών, της Πέλλας, της Δήλου, της Χαλκίδας κ.λπ.

Η έκθεση είχε καταρχήν θεματική διάρθρωση, αποτελούμενη από τέσσερις ενότητες και περαιτέρω αναπτυσσόταν κατά την χρονολογική σειρά των εκθεμάτων. Η πρώτη ενότητα ήταν αφιερωμένη στην προσωποποίηση του αγώνα και στους μυθικούς αγώνες των θεών, των ημίθεων και των θνητών, η δεύτερη και η τρίτη, στους αγώνες του σώματος και του πνεύματος και η τέταρτη στην αποθέωση των νικητών. Η ενότητα των αγώνων του σώματος εστίαζε στην προετοιμασία του σώματος στα Γυμνάσια. Τα εκθέματα απεικόνιζαν όλα τα αθλήματα, όπως: τον δρόμο, το πένταθλο, το ακόντιο, τον δίσκο κ.α. Στους αγώνες του πνεύματος παρουσιάστηκαν οι δραματικοί, ποιητικοί, μουσικοί και καλλιτεχνικοί αγώνες. Στην ενότητα αυτή είχαν συμπεριληφθεί και οι τρεις αμαζόνες.¹⁷

Στα πλαίσια των εκπαιδευτικών δράσεων του μουσείου και της μουσειοπαιδαγωγικής είχε δημιουργηθεί εκπαιδευτικός δανειστικός φάκελος, παράλληλα με την περιοδική έκθεση. Το ΕΑΜ, όπως και άλλα ελληνικά μουσεία, ανέπτυξε τα τελευταία χρόνια, ακολουθώντας διεθνή πρότυπα, εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται κυρίως σε παιδιά σχολικής ηλικίας.¹⁸ Ο φάκελος αυτός πραγματεύεται την σημασία που είχε η ευγενής άμιλλα και ο συναγωνισμός στην ζωή των αρχαίων Ελλήνων. Εξετάζονταν όχι μόνο οι αθλητικοί, αλλά και οι θεατρικοί και μουσικοί αγώνες. Ο φάκελος περιλάμβανε ένα έντυπο για τον

¹⁷ «Αγών», ό.π., σελ.1-3.

¹⁸ Α. Γκαζή, «ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ», ό.π., σελ.206.

διδάσκοντα και δύο, για μαθητές ηλικίας 7 με 11 και 12 με 15 ετών, αντίστοιχα, μια αφίσα και ένα επιτραπέζιο παιχνίδι.¹⁹

Από τις 30 Ιανουαρίου του 2007 μέχρι τις 24 Μαρτίου του 2007 παρουσιάστηκε στο ΕΑΜ, η περιοδική έκθεση *Πολύχρωμοι θεοί*. Η έκθεση είχε παρουσιαστεί για πρώτη φορά το 2004, στην Γλυπτοθήκη του Μονάχου και στην συνέχεια, σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Θεμελιώθηκε πάνω στις έρευνες που είχε οργανώσει, από το 1982, το Πανεπιστήμιο του Μονάχου, σχετικά με την χρωματικότητα των αρχαίων αγαλμάτων. Τα αρχαία γλυπτά, έτσι όπως έχουν έλθει στο φως από την αρχαιολογική σκαπάνη είναι κατα κύριο λόγο, λευκά και μόνο κάποια από αυτά διατηρούν σε τμήματα της επιφάνειάς τους, αποσπασματικά, ίχνη χρωμάτων. Προκειμένου, να ανιχνευτούν τα χρωματικά κατάλοιπά τους, εφαρμόστηκαν πολύ προσεκτικές αναλύσεις και αναπτύχθηκαν νέες ερευνητικές μέθοδοι, για να αποκαλυφθούν τα αρχικά τους χρώματα, με την μεγαλύτερη δυνατή ασφάλεια. Στην συνέχεια, αποδόθηκαν τα χρώματα σε εκμαγεία φημισμένων γλυπτών της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας για να προβληθεί η αρχική τους μορφή που δεν διασώθηκε μέχρι τις μέρες μας.

---

¹⁹ Αγών. Το πνεύμα της άμιλλας στην αρχαία Ελλάδα, στο *ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ*, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.namuseum.gr/education/agon-to-pneyma-tis-amillas-stin-archaia-ellada/> , (ημερομηνία πρόσβασης 11/05/2026), σελ.(1-2), σελ.2.

Στην έκθεση εκτέθηκαν 21 εκμαγεία από γνωστά αγάλματα, όπως η Πεπλοφόρος υπαριθμ.679 της Ακρόπολης, ένας κορμός θωρακοφόρου υπαριθμ.599 από την Ακρόπολη, μια κεφαλή Εφήβου της Γλυπτοθήκης του Μονάχου κ.λπ. Εκτέθηκαν, ακόμα, 4 κυκλαδικά ειδώλια, από όστρεο με μπλέ χρώμα, καθώς και κυκλαδικά φιαλίδια με χρώμα από την Προϊστορική Συλλογή. Κύριος στόχος της έκθεσης ήταν να αποδείξει, μέσω επιστημονικών

μεθόδων (ακτινοβολίες UV, χημικές αναλύσεις), ότι οι αρχαίοι ναοί και τα αγάλματα ήταν ζωνρά και έντονα χρωματισμένα.²⁰

Μια άλλη σημαντική περιοδική έκθεση που πραγματοποιήθηκε πριν την οικονομική κρίση του 2010, από τις 26 Ιουλίου μέχρι τις 31 Οκτωβρίου του 2007 υπήρξε η έκθεση «Πραξιτέλης». Αποτελούσε συνέχεια της ομώνυμης έκθεσης του Λούβρου, αν και μικρότερη ως προς το μέγεθος και τροποποιημένη ως προς το περιεχόμενο.

²⁰ «Πολύχρωμοι θεοί», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο:

https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/polychromoi-theoi/, (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ.(1-2), σελ.1,2.

Συνολικά εκτέθηκαν 78 αρχαία έργα από μουσεία τόσο του εξωτερικού, όσο και της Ελλάδας: όπως βάσεις αγαλμάτων που φέρουν την υπογραφή του Πραξιτέλη, καθώς και του πατέρα του, γλύπτη Κηφισόδοτου του πρεσβύτερου, των υιών του, Κηφισόδοτου του νεότερου και Τίμαρχου, γλυπτά, χάλκινα αγαλματίδια, πήλινα ειδώλια, αγγεία και νομίσματα. Επίσης, ένα εκμαγείο του Ερμή από την Ολυμπία.

Η έκθεση είχε κυρίως, θεματική διάρθρωση, αποτελούμενη και αυτή, από τέσσερις ενότητες, όπως και η έκθεση «Αγών» του 2004: Η πρώτη ενότητα περιλάμβανε τις βάσεις των αγαλμάτων με την υπογραφή του Πραξιτέλη, όπως και νομίσματα που απεικόνιζαν αγάλματα του γλύπτη. Στην δεύτερη ενότητα, παρουσιάζονταν λίγα γλυπτά έργα του Πραξιτέλη, καθώς και έργα του εργαστηρίου του: επι παραδείγματι ,οι πλάκες από την Μαντίνεια. Στην τρίτη ενότητα που έπεται και χρονολογικά παρουσιάστηκαν απομιμήσεις έργων του γλύπτη, από τους ρωμαϊκούς χρόνους, αλλά και κάποια έργα, για τα οποία δεν επιβεβαιώνεται η γνησιότητά τους από την έρευνα. Τέλος, την τελευταία ενότητα, κοσμούσαν έργα που σχετίζονταν με την καλλιτεχνική δραστηριότητα μελών της οικογένειας του Πραξιτέλη. Την έκθεση συνόδευε επιστημονικός κατάλογος.²¹

²¹ «Πραξιτέλης», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/praxitelis/ , (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ. (1-2), σελ.1,2.

Παρατηρούμε ότι και στις δύο εκθέσεις: *Πολύχρωμοι θεοί και Πραξιτέλης*, η αρχική σύλληψη υλοποίησής τους προήλθε, από μουσεία του εξωτερικού: στην πρώτη περίπτωση, από την γλυπτοθήκη του Μονάχου και στην δεύτερη, από το μουσείο του Λούβρου.

Η πολιτιστική πολιτική του μουσείου, ανάλογα με τα προτάγματα της εποχής, είχε ακολουθήσει αρχικά, πολιτικές εθνικής προβολής, ειδικά μέχρι τα μέσα αυτής της δεκαετίας, αλλά σταδιακά και ειδικότερα από το 2009 με 2010, την εποχή που η Ελλάδα μαστιζόταν από την οικονομική κρίση έδωσε προτεραιότητα στην εξεύρεση νέων οικονομικών πόρων, μέσω της συνεργασίας του ΕΑΜ με ξένα μουσεία. Τον Οκτώβριο του 2009, συνέβει και μια πολιτική αλλαγή, η ΝΔ χάνει τις εκλογές και την διακυβέρνηση της χώρας αναλαμβάνει το ΠΑΣΟΚ, με τον Γεώργιο Παπανδρέου, μέχρι τον Νοέμβριο του 2011. Το σημαντικότερο ζήτημα που είχε κληθεί να αντιμετωπίσει αυτή η νέα κυβέρνηση ήταν η Ελληνική κρίση χρέους του 2010.

Οι εκθέσεις οικοδομήθηκαν, μέσω της αρχαιολογικής ρητορικής που εξισώνει τον ελληνικό πολιτισμό με την αισθητική του. Αποφασιστικός παράγοντας, αυτής της στρατηγικής αποτέλεσε η ελληνική κλασική τέχνη. Η κλασική περίοδος θεωρήθηκε ως ο «χρυσός αιώνας» του ελληνικού κράτους, αλλά και συνολικά του δυτικού πολιτισμού.²²

Η παρουσίαση της ελληνικής ιστορίας από τις περιοδικές εκθέσεις του ΕΑΜ αυτήν την περίοδο ακολούθησε σχεδόν το μοτίβο της τελετής έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων: με το κύριο βάρος στην παρουσίαση των εκθεμάτων να επικεντρώνεται στην Προϊστορική εποχή, με τους πολιτισμούς των Μινωιτών, των Μυκηναίων, του Αιγαίου, στην Γεωμετρική εποχή και στον Μέγα Αλέξανδρο. Μια ολόκληρη εποχή, η ελληνιστική-ρωμαϊκή συρικνώνεται σημαντικά, ενώ το μεσαιωνικό και νεότερο παρελθόν της Ελλάδας βρίσκεται ουσιαστικά εκτός του Ευρωπαϊκού πολιτιστικού κανόνα. Η συντομία με την οποία παρουσιαζόταν η μετά τον Αλέξανδρο εποχή, αποδείκνυε και το μέγεθος των ελληνικών τραυμάτων που ναι μεν ως ένα σημείο είχαν επουλωθεί, ξανάνοιζαν όμως με την οικονομική κρίση.²³

---

²² Δ. Πλάντζος, *Το πρόσφατο μέλλον. Η κλασική αρχαιότητα ως βιοπολιτικό εργαλείο*, εκδ.Νεφέλη, Αθήνα 2016,σελ.28,75.

²³ Α. Λιάκος, ό.π., σελ.602,603.

Και στις νέες περιοδικές αυτές εκθέσεις, διατηρήθηκε η κεντρική ιδέα της «καρουζικής» σύλληψης, δηλαδή, η διαχρονική παρουσίαση της αρχαίας ελληνικής γλυπτικής, όμως τα αρχαία εκθέματα δεν αντιμετωπίζονται πια μόνο ως έργα τέχνης, αλλά γίνονται φιλότιμες προσπάθειες να καταδειχθούν οι κοινωνικοί τους παράμετροι και να αναδυθεί, μέσω αυτών και η ίδια η ιστορία.²⁴

---

²⁴ Α. Γκαζή, «Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα: όψεις του εθνικού αφηγήματος», ό.π., σελ 44.

Γ.ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (ΕΑΜ), ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2009/2010 ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID-19 ΤΟΥ 2020 ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ι. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

Το 2009, είχε αποκαλυφθεί ότι οι κρατικές δαπάνες της χώρας είχαν ανέλθει στο 41% πάνω από τα έσοδα και ότι τα στατιστικά στοιχεία που η κυβέρνηση έστελνε στους διεθνείς οργανισμούς ήταν πλαστά. Κατά συνέπεια, η πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας υποβαθμίστηκε και οι διεθνείς τραπεζικοί οίκοι αξιολόγησης έκριναν ότι το ελληνικό χρέος δεν ήταν βιώσιμο. Το 2009, το δημόσιο χρέος είχε ξεπεράσει το 114% του ΑΕΠ και η ελληνική οικονομία είχε εισέλθει σε ύφεση -2%. Επομένως, το 2010, η Ελλάδα είχε τις μεγαλύτερες δαπάνες και τα λιγότερα έσοδα. Η προβολή όλων αυτών των οικονομικών δεικτών επέφεραν την δυσμενή συνέπεια, να δανειστεί η χώρα από τις διεθνείς αγορές, προκειμένου να καλύψει τις βασικές ανάγκες λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού, όπως η αποπληρωμή μισθών και συντάξεων.

Παράλληλα, «εκείνο που συνέβη ήταν ότι μέσα στο παλιό οργανωτικό καβούκι του ευρωκομμουνισμού γεννήθηκε ένα νέο κόμμα», με διαφορετική ιδεολογία, η ριζοσπαστική Αριστερά (ΣΥΡΙΖΑ), όπου θα καταλάμβανε την θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης, το 2012 και της κυβέρνησης, το 2015. Το ελληνικό πολιτικό σύστημα δεν θα άλλαζε μόνο από τα πάνω, με την παγκοσμιοποίηση, αλλά και από τα κάτω, μέσω των δια-εθνικών δικτύων διαμαρτυρίας στην νέα εποχή. Η αλλαγή ηγεσίας, κατά τα έτη 2015 με 2019 ήταν αναμενόμενη, μια και είχαν ξεπροβάλλει νέες κοινωνικές και πολιτικές ταυτότητες, (από τα μαθητικά κινήματα των καταλήψεων, αλλά και από τα γεγονότα του Δεκέμβρη του 2008) που είχαν προετοιμάσει το έδαφος.²⁵

ΙΙ. ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (ΕΑΜ), ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 2009/2010 ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID-19 ΤΟΥ 2020

---

²⁵ Α. Λιάκος, ό.π., σελ.623,629,630.

Από τις 6 Απριλίου του 2012 μέχρι τις 29 Ιουνίου του 2014 παρουσιάστηκε η έκθεση του ΕΑΜ για το *Ναυάγιο των Αντικυθήρων*, η οποία αφορούσε το πλοίο, τους θησαυρούς του, αλλά και τον όμωνυμο μηχανισμό.

Ανάμεσα στα αντικείμενα που ανασύρθηκαν από το ναυάγιο ήταν και ένα μπρούτζινο αντικείμενο μικρών διαστάσεων του 2ου αιώνα, που αποτελούνταν από μηχανικά εξαρτήματα, δηλαδή από δίσκους, γρανάζια, δείκτες, άξονες και κλίμακες. Το αντικείμενο αυτό που επικράτησε να λέγεται μηχανισμός των Αντικυθήρων θεωρείται ως ο αρχαιότερος ημερολογιακός και αστρονομικός μηχανικός υπολογιστής. Σύμφωνα, με τα δεδομένα των επιγραφών που βρέθηκαν πάνω στο όργανο, αλλά και τα αρχαιολογικά στοιχεία από το ναυάγιο, όπως είχε επισημάνει και ο Κωνσταντίνος Ράδος, ο μηχανισμός ήταν πολύ πιο περίπλοκος από ένα απλό αστρολάβο, αφού εκτός από τους οδοντωτούς τροχούς που εμπλέκονταν σε παράλληλα επίπεδα, συμπεριλαμβάνονταν και ελατήρια, καθώς και ένας οδηγός οδοντωτού τροχού, ώστε να στρέφει την ώθηση κατά μία ορθή γωνία.²⁶

Ο μηχανισμός των Αντικυθήρων θα πρέπει να χρησίμευε ως ημερολόγιο που σχετιζόταν με τους πανελλήνιους αθλητικούς αγώνες, ως εργαλείο πρόβλεψης των εκλείψεων, ως πρακτικό βοήθημα για τους εμπειρικούς αστρονόμους της εποχής, ως μέσο διδασκαλίας για τους σπουδαστές της αστρονομίας, ως επιστημονικό όργανο για την επαλήθευση θεωριών και τέλος, θα μπορούσε να έχει εφαρμογές στην ναυσιπλοΐα και στην γεωργία. Ύστερα από αυτήν την ανακάλυψη, άλλαξε ριζικά η άποψή μας, σχετικά με το πόσο «πρωτόγονη» ήταν η αρχαία τεχνολογία, αφού εκεί που εμείς στοχεύουμε στην εφαρμοσμένη μηχανική που μπορεί να μετρήσει με ακρίβεια τον χρόνο, οι αρχαίοι Έλληνες ενδιαφέρονταν να αποκτήσουν γνώση, να παρουσιάσουν την ομορφιά του σύμπαντος και να προσεγγίσουν το θείο.

Η συγκεκριμένη έκθεση υπήρξε και η πρώτη παρουσίαση του συνόλου των αρχαιοτήτων, οι οποίες ανελκύστηκαν κατά τα έτη 1900-1901 και 1976 από το Ναυάγιο των Αντικυθήρων, νότια της Πελοποννήσου. Υπήρξε η πρώτη μεγάλης έκτασης ενάλια έρευνα παγκοσμίως.

Κατά την πρώτη φάση, η επιχείρηση διεκπεραιώθηκε από Σύμιους σπογγαλιείς, με την συνδρομή πλοίων του Βασιλικού Ναυτικού. Κατά την δεύτερη φάση, πραγματοποιήθηκε από την Αρχαιολογική υπηρεσία, με την συνδρομή του ωκεανογραφικού πλοίου «Καλυψώ» του J.Y.Cousteau.

Το φορτίο του ναυαγίου, χρονολογείται από τον 4^ο έως τον 1^ο αιώνα π.Χ. αλλά το ναυάγιο, τοποθετείται στο 60 με 50 π.Χ. Η μελέτη του φορτίου προσέφερε σημαντικές

---

²⁶ Victor J. Kean, *The ancient Greek computer from Rhodes known as the Antikythera mechanism*, ed. Efsthathiadis Group S.A., Athens, 1991, σελ.58.

πληροφορίες για το θαλάσσιο εμπόριο και την διακίνηση των έργων τέχνης, στο τέλος της ελληνιστικής εποχής και της δημοκρατικής περιόδου της Ρώμης.

Η έκθεση πραγματοποιήθηκε χάρη στην οικονομική ενίσχυση της ελβετικής εταιρείας Hublot και του ομίλου OTE-Cosmote.

Στην ολοκληρωμένη παρουσίαση του ναυαγίου συνέβαλαν το ντοκυμαντέρ για το ναυάγιο και τον μηχανισμό, παραγωγής Images First Ltd. , σε συνεργασία με την EPT και την εταιρεία παραγωγής ARTE, όπως επίσης και η μικρή 3D ταινία, παραγωγής Ph.Nicolet NVP3D που προβλήθηκαν κατά την διάρκεια της έκθεσης.²⁷

Η έκθεση αυτή που υπήρξε παραγωγή αποκλειστικά του ίδιου του μουσείου τόσο στον σχεδιασμό, όσο και στην οργάνωση, ταξίδεψε στην συνέχεια και ήλθε σε επαφή με το παγκόσμιο κοινό, μέσω των σημαντικών μουσείων που την φιλοξένησαν. 370 αντικείμενα ταξίδεψαν στο Μουσείο Αρχαίας Τέχνης, στην Βασιλεία της Ελβετίας, κατά το διάστημα 2015-2016, ενώ το ταξίδι της έκθεσης συνεχίστηκε και το 2018, στο Μουσείο της Απαγορευμένης Πόλης του Πεκίνου, στο πλαίσιο δράσεων του έτους πολιτιστικών ανταλλαγών μεταξύ Ελλάδας και Κίνας. Μεταξύ των ευρυμάτων του ναυαγίου παρουσιάστηκε και ο θησαυρός 36 νομισμάτων από τις συλλογές του Νομισματικού Μουσείου, τμήμα μαδεριού πετσώματος της Εφορείας Εναλίων, ομοιώματα του Μηχανισμού, τρία ομοιώματα-μοντέλα ορειχάλκινων αστρολάβων που είχαν δωρηθεί στο ΕΑΜ, όπως και ένας αστρολάβος, από τις Συλλογές του Μουσείου Μπενάκη κ.λπ. Καθώς είναι χρήσιμη για την ανασύσταση των παρελθόντων πολιτισμών και η συνδρομή της εθνοαρχαιολογίας, (της έκθεσης δηλαδή, κοντά στις προθήκες των αρχαίων τεχνέργων, τεχνέργων, με παρόμοια χαρακτηριστικά από τον σύγχρονο πολιτισμό).²⁸ Οι επιστημονικοί κατάλογοι της έκθεσης, στα αγγλικά, γερμανικά και κινέζικα υπήρξε καρπός μιας επιτυχημένης συνεργασίας του ΕΑΜ, με τα Μουσεία της Ελβετίας και της Κίνας.²⁹

²⁷ «Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων: Το Πλοίο, οι Θησαυροί, ο Μηχανισμός», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/to-navagio-ton-antikythiron-to-ploio-oi-thisayroi-o-michanismos/, (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ.(1-3), σελ.1,2.

²⁸ Κ.Σμπόνιας, «Οι μέθοδοι ταξινόμησης, ανάλυσης και ερμηνείας της αρχαιολογικής μαρτυρίας», στο Κουκουζέλη Α., Μανακίδου Ε., Σμπόνιας Κ., *Αρχαιολογία στον Ελληνικό χώρο. Ιστορική διαδρομή της Αρχαιολογίας. Ορισμός, αντικείμενο, βασικές αρχές, κλάδοι και προβληματική*, Τόμος Α, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα 2003, σελ. (181-243), σελ. 184,185.

²⁹ Ε. Βιβλιοδέτης, «Οι περιοδικές εκθέσεις του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου τα έτη 2014-2022» στο *Το Μουσείον-Χρονικά*, τεύχος 8, εκδ. ΥΠΠΟ-ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, διαθέσιμο στον

Η έκθεση «Classicità ed Europa» παρουσιάστηκε το 2014, αρχικά στο Προεδρικό Μέγαρο του Κυρηναίου στη Ρώμη και στην συνέχεια, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Η έκθεση αποτέλεσε γόνιμο πολιτιστικό προϊόν, συνεργασίας της Προεδρίας της Ιταλικής και Ελληνικής Δημοκρατίας και των Υπουργείων Εξωτερικών και Πολιτισμού των δύο χωρών. Τα 23 έργα που επιλέχθηκαν κάλυψαν μια περίοδο 4.500 ετών, από τον Κυκλαδικό πολιτισμό έως την Ελλάδα και Ιταλία του 20ου αιώνα. Τα έργα που εκτέθηκαν είναι αντιπροσωπευτικά των προϊστορικών πολιτισμών του Αιγαίου (του μινωϊκού, κυκλαδικού, μυκηναϊκού) και των έργων του 6^{ου} αιώνα π.Χ., όπως το ανάγλυφο της σκεπτόμενης Αθηνάς, η Κόρη από την Ακρόπολη των Αθηνών, ο κρατήρας του Ευφρονίου και το σύνταγμα των Τυραννοκτόνων, το οποίο συμβολίζει τον αγώνα κατά της τυραννίας. κ.λπ Η σωτηριολογική διάσταση του Χριστιανισμού προβλήθηκε μέσα από έργα, όπως η εικόνα της Γλυκοφιλούσας Παναγίας και το πανομοιότυπο του Ευαγγελίου του Rossano. Η Βυζαντινή τέχνη, η Αναγέννηση και ο ρωμαϊκός μανιερισμός εκφράστηκαν μέσα από τους πίνακες του Θεοτοκόπουλου, του Γκρέκο και του Mattia Preti. Τέλος, έργα του Μόραλη, του Παρθένη, του Cadorin και του Gianì, μετέδωσαν διαχρονικές καλλιτεχνικές αξίες.³⁰ Μέσα, από την θριαμβευτική ανακεφαλαίωση του προαιώνιου παρελθόντος του έθνους που πρόβαλλε η έκθεση, αναδύθηκε η ελληνική πολιτισμική ιδιαιτερότητα. Το έθνος αντιμετωπίζει με αυτοπεποίθηση το μέλλον του, καθώς η πολιτιστική του ταυτότητα βασίζεται στην διαχρονική αισθητική της τέχνης του που εμπλουτίζεται όμως, αδρά και από τον ελληνικό μοντερνισμό του 20ου αιώνα. Κατά συνέπεια, το γραμμικό αφήγημα περί ελληνικής τέχνης, αναδείχθηκε ως ζωτικό εργαλείο της εθνικιστικής ρητορικής. Αισθητικά εκλεπτυσμένο και εικαστικά πλήρες ικανοποίησε την ανάγκη του έθνους για «την μορφή», αλλά και ως

διαδυσκτακό

τόπο:

https://www.academia.edu/145646942/%CE%9F%CE%B9_%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%B5%CE%BA%CE%B8%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D_%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D_%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85_%CF%84%CE%B1_%CE%AD%CF%84%CE%B7_2014_2022_%CF%84%CE%BF_%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CE%BD_8_2014_2022_2025_363_373?email_work_card=title, (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ.(363-374), σελ.371 και Σμπόνιας,

³⁰ Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.363,364.

ντετερμινιστικό και τελεολογικό, επιβεβαίωσε την αντίληψη περί μοναδικότητάς του. Η στρατηγική αυτή του μουσείου δεν θεωρήθηκε άσχετη με το εθνοσυγκρουσιακό κλίμα στα Βαλκάνια, καθώς και με την αύξηση της αδήλωτης μετανάστευσης στην χώρα και με την άνοδο της ακροδεξιάς ως «παθογενούς» πολιτικής επίπτωσης.³¹ Ο εγχώριος ελληνισμός, θα κυριαρχήσει και αυτή την χρονική περίοδο στο εθνικό φαντασιακό, με το ιερό, ημι-θρησκευτικό, μεσσιανικό δόγμα, (το Βυζάντιο αποκαθίσταται και ενσωματώνεται στην εθνική αφήγηση, ήδη από την ιστοριογραφία του 19ου αιώνα, με τον Σπυρίδωνα Ζαμπέλιο και τον Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο), το οποίο, τον χειραφέτησε από την δυτική Ευρώπη, χωρίς όμως να κατορθώσει να αποκρύψει τον συντηρητισμό του, όπου η κάθε διαφορετική άποψη κρινόταν ως ανθελληνική.³²

Η εν'λόγω έκθεση υπήρξε, ωστόσο, μια φιλότιμη προσπάθεια διαχρονικής αφήγησης της κοινής πολιτιστικής πορείας, της ιστορίας, της θρησκείας και της τέχνης των δύο χωρών.³³

Το Σεπτέμβριο του 2015 άνοιξε και η τριλογία των εκθέσεων συμπλήρωσης 150 χρόνων από την ίδρυση του ΕΑΜ. Η πρώτη έκθεση που άνοιξε την τριλογία ήταν η περιοδική έκθεση: *«Ένα όνειρο ανάμεσα σε υπέροχα ερείπια...». Περίπατος στην Αθήνα των περιηγητών, 17ος έως 19ος αιώνας*. Η έκθεση αποτέλεσε τον καρπό συνεργασίας του ΕΑΜ, με την Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων. Οι θεατές είχαν την δυνατότητα να ταξιδέψουν νοερά, στην παλιά Αθήνα των ξένων περιηγητών, έτσι όπως είχε αποτυπωθεί μέσω των εικόνων που μας μετέφεραν, αλλά και μέσω των αρχαίων έργων που βρέθηκαν στους ίδιους χώρους.³⁴ Από τα μέσα του 19ου αιώνα, παρατηρείται η συνδυασμένη δράση δύο σημαντικών μηχανισμών της νεωτερικότητας: του αρχαιολογικού και του φωτογραφικού. (Οι επαγγελματίες φωτογράφοι του 19ου αιώνα, ανταποκρινόμενοι σε στερεοτυπικές απεικονίσεις των κλασικών αρχαιοτήτων από το δυτικό κοινό, δημιούργησαν την δική τους οπτική αποκάθαρση, έτσι ώστε η φωτογραφική θεματική τους, να μην περιλαμβάνει κανένα ίχνος της σύγχρονης Αθήνας. Αυτή η τάση είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα μνημειακό τοπίο, το οποίο στερούνταν οποιασδήποτε μεταγενέστερης κοινωνικής αλληλεπίδρασης).³⁵ Στην έκθεση παρουσιάστηκαν 14 πρωτότυπα έργα τέχνης από τις

³¹ Δ. Πλάντζος, *Το πρόσφατο μέλλον...* ό.π., σελ.20, 62.

³² Γ. Χαμηλάκης, ό.π., σελ. 113- 118, 146.

³³ Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.363.

³⁴ Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.364.

³⁵ Γ. Χαμηλάκης, ό.π., σελ.121,122.

συλλογές της Βιβλιοθήκης της Βουλής, 22 εικονογραφημένες περιηγητικές εκδόσεις, καθώς και 35 γλυπτά του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, τα οποία και συμπλήρωσαν το αφήγημα της μνημειακής τοπογραφίας της πόλης. Ακολουθήθηκαν διαφορετικές εκθεσιακές διαδρομές, με την πρώτη να αρχίζει από το Θησείο και να καταλήγει στην Πνύκα, την δεύτερη, να περιφέρεται γύρω από τον βράχο και τις κλιτύες της Ακρόπολης και την τελευταία να ξεκινά από το τόξο του Αδριανού και τον ναό του Ολυμπίου Διός και να καταλήγει στο Παναθηναϊκό Στάδιο. Περαιτέρω, έγιναν αναφορές και στις σκοτεινές πλευρές του περιηγητισμού, με την αρχαιοκαπηλική δραστηριότητα, αλλά και με την παράλληλη προσπάθεια του ελληνικού λαού για την προστασία της πολιτιστικής του κληρονομιάς.³⁶ Η έκθεση όμως, δεν στάθηκε μόνο στις ρομαντικές πτυχές ανάδειξης του αθηναϊκού μνημειακού τοπίου, αλλά εστίασε και μέσα στο πολιτιστικό περιβάλλον, μέσα από το οποίο συστηματοποιήθηκε η αρχαιολογική έρευνα. Στην τελευταία ενότητα, παρουσιάστηκαν αντιστικτικά τα τεκμήρια της αρχαιοδιφικής και αρχαιολογικής δράσης επιφανών προσωπικοτήτων όπως του γάλλου υποπρόξενου Fauvel και του Κυριάκου Πιττάκη. Τέλος, πολυμεσική εφαρμογή παρουσίασε τις προσλήψεις που είχαν διαμορφώσει για τις αρχαιότητες, οι ξένοι περιηγητές, οι γηγενείς κάτοικοι και οι κρατικοί λειτουργοί, ενώ η συνοδευτική εγκατάσταση από το σκοτάδι στο φώς αξιοποίησε προθήκες και εκθεσιακές πρακτικές από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του μουσείου.

Στις 3 Οκτωβρίου του 2016, ανήμερα της επετείου, των 150 χρόνων από την ίδρυση του Μουσείου εγκαινιάστηκε η περιοδική έκθεση *Οδύσσειες*, μια έκθεση όχι μόνο αρχαιολογική, αλλά παράλληλα, σημειολογική και ποιητική. Μια ζωντανή εξιστόρηση, του περιπετειώδους ταξιδιού του ίδιου του ανθρώπου, μέσα στην ιστορική διαχρονία. Η έμπνευση της έκθεσης αντλήθηκε από το ομώνυμο έπος, αλλά και από τον αρχετυπικό χαρακτήρα του Οδυσσέα. Μέσα από το εκθεσιακό αφήγημα προβάλλονται οι κοινωνίες που αναπτύχθηκαν στον ελλαδικό χώρο από την 5η χιλιετία, μέχρι τους ύστερους ρωμαϊκούς χρόνους. Για να πληρωθεί το χρονολογικό κενό μεταξύ προϊστορικών και ιστορικών χρόνων προβλήθηκαν οι μυκηναϊκές αρχαιότητες. Σύμφωνα με το βιβλίο του Χρ. Τσουντα: *Μυκήναι και Μυκηναϊκός Πολιτισμός*, οι ομηρικοί ήρωες συνδέονταν με το μεγαλείο της ελληνικής φυλής.³⁷ Με συμβολικό και υπαινικτικό τρόπο παρακολουθούνται ανθρώπινες ιστορίες

³⁶ Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ 364,365.

³⁷ Κ. Νικολέτζος, «Η έκθεση των προϊστορικών αρχαιοτήτων στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο στα τέλη του 19ου αιώνα: ιδεολογία και διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας», στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου,

(μικρές «Οδύσσειες»), άλλοτε γνωστές και ηρωικές και άλλοτε άγνωστες, κάποιες συλλογικές, ενώ κάποιες άλλες προσωπικές:³⁸ (μια αδιάκοπη αναζήτηση του ανθρώπου, μέσα από τα πάθη, τους φόβους, τις περιπέτειες και τις κατακτήσεις του). Συνολικά παρουσιάστηκαν 184 εκθέματα του ΕΑΜ, τρία έργα δανεισμένα από το Επιγραφικό Μουσείο και τρία από το Μουσείο της Ακρόπολης. Η έκθεση αναπτυσσόταν σε τρεις θεματικούς άξονες: «στο Ταξίδι, στους Ιθάκες και στην Έξοδο». Οι δύο πρώτοι άξονες αναφέρονταν, κατά κύριο λόγο, στα επεισόδια της Ομηρικής Οδύσσειας, ενώ, ο τρίτος, στο ανθρώπινο πεπρωμένο.³⁹ Στις «Οδύσσειες» συμμετείχαν και οι μόνιμοι εκθεσιακοί χώροι του μουσείου, όπου μέσω εμβληματικών σταθμών ενδιαφέροντος από αρχαιότητες, συνέβαλλαν στον νοηματικό προσανατολισμό των επισκεπτών, με το να αποτελούν συνδέσμους με τις θεματικές της περιοδικής έκθεσης.⁴⁰

Στο θεματικό άξονα το ταξίδι παρουσιάστηκαν έργα όπως: μια λίθινη άγκυρα του 14ου με 12 ου αιώνα π.Χ, άγνωστης προέλευσης από το ΕΑΜ, μια τοιχογραφία με χρυσά ελάσματα, του 16ου αιώνα από την Φυλακωπή της Μήλου, ένα τμήμα ζωφόρου με παράσταση θαλασσίου θιάσου, από τον Μώλο Φθιώτιδας, του ΕΑΜ, κ.λπ. Στην θεματική υποενότητα Θεοί και δαίμονες παρουσιάστηκαν: αγάλματα του θεού Ποσειδώνα από τον 5ο αιώνα π.Χ. όπως εκείνο που βρέθηκε στην θαλάσσια περιοχή του Αρτεμισίου Εύβοιας, με ύψος 2,09 μ., ένα άλλο του 2ου π.Χ που βρέθηκε στην Μήλο, με ύψος 2,35, αρκετά μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία, όπως ο μελανόμορφος Αττικός αμφορέας που αποδίδεται στον ζωγράφο Νέσσο κ.λπ. Εντυπωσιακά υπήρξαν τα επιτύμβια αγάλματα Σειρήνων, του 4ου αιώνα π.Χ, καθώς και τα αγαλμάτια της Σκύλλας και των Τριτωνίδων του 2ου αιώνα π.Χ με αρχές του 1 ου π.Χ., από τις συλλογές του ΕΑΜ.

Δι' αυτά πολέμησαμεν. Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση, εκδ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ. ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ, Αθήνα 2019, σελ.(350-359), σελ. 352.

³⁸ Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, Δ. Καλεσοπούλου, Σ. Αθανασοπούλου, ό.π., σελ 220.

³⁹ Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.365.

⁴⁰ «Οδύσσειες», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.namuseum.gr/new/periodiki-ekthesi-quot-odysseies-quot/>, (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ.(1-6), σελ.4.

Στην θεματική υποενότητα πολύτιμα φορτία, (που υπήρξαν πολύτιμες μαρτυρίες από διάφορους πολιτισμούς), παρουσιάστηκαν: γυναικείο ειδώλιο από την Κύπρο, του 1450 με 1200 π.Χ, ειδώλιο του θεού Ρεσέφ, από το 13ο π.Χ. αιώνα, προερχόμενο από τις Μυκήνες, κυπριακός τρίποδας του 12 ου π.Χ αιώνα, απόληξη ράβδου του 8ου με 7 ου αιώνα π.Χ, τέχνης του Luristan, από το βορειοδυτικό Ιράν, ειδώλιο του θεού Αρποκράτη του 8ου με 7 ου αιώνα π.Χ., αιγυπτιακού εργαστηρίου, από τις συλλογές του ΕΑΜ κ.λπ.

Στον θεματικό άξονα Ιθάκες, στην υποενότητα τόπος, παρουσιάστηκε η τοιχογραφία της Άνοιξης, των τελών του 17ου αιώνα π.Χ, από το Ακρωτήρι Θήρας, ένα αναθηματικό ανάγλυφο του 4ου π.Χ., από το Μουζάκι της Θεσσαλίας, ένα άγαλμα του Οδυσσέα, του 1 ου αιώνα π.Χ., από το ναυάγιο των Αντικυθήρων κ.λπ. Στην υποενότητα Πόροι, παρουσιάστηκαν ειδώλια βοσκού και ταύρων του 6ου π.Χ. από τις περιοχές της Μεσσηνίας και Βοιωτίας, ένας Τραπεζοφόρος του 170 μ. Χ., από την Μικρά Ασία κ.λπ. Στην υποενότητα Θρησκεία, εκτέθηκαν η τοιχογραφία της «Μυκηναίας» του 13ου αιώνα π.Χ., από τις Μυκήνες, διάφορα αγάλματα της θεάς Αθηνάς του 5 ου π.Χ, 2ου μ.Χ και 3ου μ.Χ.

αιώνα από την Ακρόπολη, την Πνύκα και το Βαρβάκειο Λύκειο, αντίστοιχα κ.λπ. Στην υποενότητα Ηγεμονία, παρουσιάστηκαν, η νεκρική προσωπίδα του «Αγαμέμνονα» και μια άλλη χρυσή προσωπίδα, σκύπτρα, καλύμματα στήθους και εγχειρίδια από τον ταφικό κύκλο Α, των Μυκηνών, από τις συλλογές του ΕΑΜ, πινακίδες γραμμικής Β από την Πύλο, εικονιστική κεφαλή του Μ. Αλεξάνδρου, του 300 π.Χ. από τον Κεραμεικό, εικονιστικά αγάλματα του Μ. Αλεξάνδρου και του Ηφαιστίωνα, του 1ου αιώνα π.Χ., από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου που αποτελούν εκθέματα της μόνιμης συλλογής του Μουσείου, καθώς και εικονιστικά ειδώλια Πτολεμαίων του 2ου π.Χ. αιώνα, από την Αύγυπτο, ένας έφιππος εικονιστικός ανδριάντας του Οκταβιανού Αυγούστου, γύρω στο 10 π.Χ., από την θαλάσσια περιοχή μεταξύ Ευβοίας και Άγιου Ευστράτιου Λήμνου, εικονιστικό ειδώλιο του Μ. Αλεξάνδρου κ.λπ., 1 ου μ.Χ. αιώνα, από την Αίγυπτο κ.λπ. Στην υποενότητα Πόλεμος εκτέθηκαν έργα όπως: «ο κρατήρας των πολεμιστών» του 12 ου αιώνα π.Χ., από τις Μυκήνες, επιτύμβιες στήλες, όπως του Αριστίωνος, του 510 π.Χ., από την Αττική, βάθρο επιτύμβιας στήλης με ανάγλυφες σκηνές μάχης του 4ου αιώνα π.Χ., από την αρχαία Ακαδημία Αθηνών, άγαλμα θωρακοφόρου του 4ου αιώνα π.Χ., από την οδό Βερανζέρου της Αθήνας, επιτύμβιος ναϊσκος οπλίτη του 320 π.Χ., από την νεκρόπολη Κεραμεικού της Αθήνας κ.λπ., από τις συλλογές του ΕΑΜ. Στην υποενότητα Πολιτεία παρουσιάστηκαν εικονιστικές προτομές φιλοσόφων και επιστημόνων, των ρωμαϊκών χρόνων, οι οποίες αντέγραφαν πρωτότυπα έργα του 4ου αιώνα, όπως του Σωκράτη, του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη, εικονιστικές κεφαλές ρητόρων και σοφιστών του 2 μ.Χ. αιώνα, από τις συλλογές του ΕΑΜ. Στην υποενότητα Έρωτας, εκτέθηκαν πολλά αττικά ερυθρόμορφα αγγεία του 5ου και 4ου αιώνα π.Χ., καθώς και ειδώλια Αφροδίτης και Έρωτα, του 4 ου και 3 ου αιώνα π.Χ., το Σύμπλεγμα Αφροδίτης, Πάνα και Έρωτα, του 100 π.Χ., από την οικία των Ποσειδωνιαστών που ανήκει στις μόνιμες συλλογές του ΕΑΜ, πολλά αγαλματίδια Αφροδίτης και Έρωτα, του 1ου αιώνα π.Χ. με 3 ο αιώνα μ.Χ. κ.λπ. Στην υποενότητα, Θάνατος παρουσιάστηκε ο Αττικός γεωμετρικός κρατήρας, του 8ου π. Χ. αιώνα, από τον Κεραμεικό, επιτύμβια αγάλματα κούρων, του 6ου αιώνα π.Χ., επιτύμβιες στήλες, όπως η επιτύμβια στήλη του 6ου αιώνα π.Χ., από την Σαλαμίνα, η επιτύμβια στήλη της Ηγησούς, του 5 ου αιώνα π.Χ., από τον Κεραμεικό, η επιτύμβια στήλη του Ιλισού, του 4 ου αιώνα π.Χ., από τις συλλογές του ΕΑΜ, ανδρικά και γυναικεία πορτρέτα Φαγιούμ, του 2ου αιώνα μ.Χ. που δωρήθηκαν από Αιγυπτιώτες, στο ΕΑΜ κ.λπ.

Τέλος, στον θεματικό άξονα της Εξόδου, εκτέθηκαν αγαλματίδια και ειδώλια Νίκης, από τον 6ο αιώνα π.Χ., μέχρι και τον 2 ο αιώνα π.Χ. κ.λπ., το άγαλμα του διαδούμενου νέου, του 100 π.Χ. , από την Δήλο και ο Μηχανισμός των Αντικυθήρων, από το ομώνυμο Ναυάγιο.⁴¹

---

⁴¹ «Οδύσσειες» , στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, *ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ.*, εκδ. Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.odap.gr/wp-content/uploads/ebooks/Odysseys.pdf](https://www.odap.gr/wp-content/uploads/ebooks/Odysseys.pdf) , (ημερομηνία πρόσβασης 13/05/2026), Αθήνα 2016, σελ.(1-512), σελ.265-512.

Το *ΤΑΞΙΔΙ* παρουσίασε την αδιάκοπη αναζήτηση του ανθρώπου για τις πρώτες ύλες, αλλά και για την απόκτηση δεξιοτήτων και ιδεών. Με το φορτίο ενός φανταστικού πλοίου ανασυστάθηκε ένα υπαινικτικό περιβάλλον περιπέτειας και γνώσης. Οι *ΙΘΑΚΕΣ* αφιερώθηκαν στις πατρίδες όλων των ανθρώπων. Μέσα από την εκθεσιακή τους αφήγηση αποτυπώθηκε η συνολική προσπάθεια των κοινωνιών για ευημερία, αλλά και η τραγικότητα του καθημερινού ανθρώπινου μόχθου να υπερβεί την φθορά και την θνητότητά του. Η *Εξοδος* υπαινισσόταν μέσω των έργων της, τα ανώτερα επιτεύγματα του ανθρώπου, προσκαλώντας τον καθένα από εμάς, να παραλάβει την σκυτάλη της δημιουργίας. Η γοητευτική αλληλουχία των πολιτισμικών διαστρωματώσεων επέτρεψε στους επισκέπτες να διακρίνουν τις διαφοροποιήσεις και μεταβολές που επέβαλε ο χρόνος. Παράλληλα, τους βοήθησε να ανιχνεύσουν και τα στοιχεία εκείνα που παραμένουν αναλλοίωτα ανά τους αιώνες, συνιστώντας το κοινό ανθρώπινο αποτύπωμα που ενυπάρχει σε όλες τις εποχές και τους πολιτισμούς.⁴² Τα αντικείμενα, δεν παύουν να αποτελούν «στέρεες κοινωνικές μεταφορές» που αλληλοσυμπληρώνονται με τις καθημερινές μεταφορές που χρησιμοποιούμε

⁴² «Οδύσσειες», ό.π., σελ.3.

στην επικοινωνία μας. Κατά τον ίδιο τρόπο και ο μουσειακός λόγος δεν παύει να είναι μεστός από λεκτικές επεξηγήσεις και νοηματοδοτήσεις και δεν αφορά μόνο, την μελέτη των αντικειμένων. Κατά συνέπεια, όλες αυτές οι μεταφορές σχετιζόμενες με ευρύτερες κοινωνικές αξίες και σχέσεις, μας οδηγούν στο να διακρίνουμε τις ομοιότητες, στις διαφορές, συνδέοντας τα ξεχωριστά κομμάτια του πάζλ του κόσμου και συνειδητοποιώντας, εις βάθος την ουσία του ίδιου μας του εαυτού.⁴³

Ο «Μικρός Ναυτίλος» του Οδυσσέα Ελύτη υπομνημάτιζε εισαγωγικά την Έκθεση. Περαιτέρω, ο ποιητικός λόγος τεσσάρων ποιητών: του Σεφέρη, του Καβάφη, του Ελύτη και του Ρίτσου, οι οποίοι αποκωδικοποίησαν διαχρονικούς συμβολισμούς, συνέβαλλε στην ανάγνωση και στην κατανόηση της πορείας του ανθρώπου, δημιουργώντας γέφυρες με την σημερινή εποχή, μέσω της σύγχρονης ποιητικής γλώσσας.⁴⁴

Η σκηνογραφική και υποβλητική ατμόσφαιρα του χώρου και η επένδυση του εκθεσιακού αφηγήματος, με τον ποιητικό λόγο και την μουσική του Βαγγέλη Παπαθανασίου, (από τα έργα του «ΙΘΑΚΗ» και VOICES-Dream in an Open Place») απέφεραν την ένθερμη υποδοχή του κοινού και τα ενθουσιώδη σχόλιά του.⁴⁵

Αποσκοπώντας στην ενίσχυση της βιωματικής εμπειρίας, το Ίδρυμα Ευγενίδου προσέφερε τον εξοπλισμό και την εφαρμογή του έναστρου ουρανού που αντίκρισε ο Οδυσσέας, κατά το ταξίδι της επιστροφής του και το Εθνικό Θέατρο, το θεατρικό ένδυμα του Οιδίποδα Τυράννου. Η οικονομική συνεισφορά του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος υπήρξε πολύτιμη για την υλοποίηση της έκθεσης.⁴⁶

Αποτέλεσμα της συνεργασίας του ΕΑΜ, με την Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων υπήρξε το Μάρτιο του 2017, η πραγματοποίηση της έκθεσης, *Μικρές Οδύσσειες*, στο Περιστύλιο της Βουλής των Ελλήνων. Εκεί υλοποιήθηκε μια άλλη εκδοχή, της αρχικής ιδέας, συνδυάζοντας αρχαιότητες με θαλασσογραφίες της νεοελληνικής ζωγραφικής και με τυπώματα της ευρωπαϊκής χαρτογραφίας. Επίσης, η εταιρεία ΣΤΑΣΥ ΑΕ προέβαλε στους

⁴³ Ε. Σολομών, «ΚΝΩΣΟΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΑΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ», στο Γ. Χαμηλάκης και Nicoletta Momigliano, *Αρχαιολογία και ευρωπαϊκή νεωτερικότητα. Παράγοντας και καταναλώνοντας τους «Μινωίτες»*, μετ. Ν. Κούτρας, εκδ. του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2010, σελ. (223-248), σελ. 225.

⁴⁴ Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ. 365.

⁴⁵ Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, Δ. Καλεσοπούλου, Σ. Αθανασοπούλου, ό.π., σελ. 221.

⁴⁶ «Οδύσσειες», ό.π., σελ. 3, 4.

σταθμούς του ΜΕΤΡΟ, τις *Οδύσσειες*, με προωθητικό σποτ, της μη κερδοσκοπικής εταιρείας *Συμμαχία για την Ελλάδα*.

Η τριλογία του επετειακού εορτασμού έκλεισε το 2018, με την έκθεση *Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου*.

Η αναζήτηση της υψηλής αισθητικής, εκτός από πανανθρώπινη κοινωνική επιδίωξη υπήρξε ανέκαθεν, η κινητήρια δύναμη για την παραγωγή της τέχνης, αλλά και ένας από τους βασικότερους καταστατικούς σκοπούς του Μουσείου.⁴⁷ Η έκθεση αυτή υπήρξε ο ιδανικός επίλογος της τριλογίας, καθώς προσκάλεσε τους θεατές να διερευνήσουν, μέσα από την αισθητική ενατένιση, την πνευματική βάση των αισθητικών επιλογών. Ξεδίπλωσε τις διαφορετικές εκφράσεις αισθητικής στα ετερογενή κοινωνικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα, από την νεολιθική εποχή μέχρι την ύστερη αρχαιότητα, αξιοποιώντας το ευρύ χρονολογικό φάσμα που καλύπτουν οι συλλογές του ΕΑΜ. Εκτέθηκαν συνολικά 340 αρχαιότητες από τις πλούσιες συλλογές του μουσείου, μαζί με σύγχρονα ψηφιακά μέσα. Ένα μοναδικό ταξίδι στο χρόνο, γεμάτο από αισθητικές απολαύσεις ζωντάνεψε μπροστά στα μάτια του φιλοθεάμονος κοινού.

⁴⁷ Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, Δ. Καλεσοπούλου, Σ. Αθανασοπούλου, ό.π., σελ.221, 222.

Ειδικότερα το εκθεσιακό αφήγημα αρθρώθηκε σε τέσσερα μέρη:

Στο πρώτο μέρος, στην «Αιώνια αισθητική» παρουσιάστηκαν επιλεγμένα αντικείμενα της καθημερινότητας, που μας διηγήθηκαν τις διαφορετικές αισθητικές εκφράσεις της ανθρώπινης διαχρονίας. Στο δεύτερο μέρος, «Το ωραίο και επιθυμητό», επιχειρήθηκε μια προσέγγιση των αισθητικών προτιμήσεων των αρχαίων κοινωνιών, με βάση ό,τι μας αποκάλυψαν οι αρχαίοι ελληνικοί μύθοι, καθώς και τα αρχαιολογικά ευρήματα που σχετίζονταν με τον καλλωπισμό, την κόμμωση, τα κοσμήματα και την ένδυση. Στο τρίτο μέρος, «Προβάλλοντας το σώμα» προβλήθηκε η εικαστική απόδοση της ομορφιάς του ανθρώπινου σώματος, από τους νεολιθικούς έως τους ιστορικούς χρόνους. Τέλος, το τέταρτο μέρος: «Η ατέρμονη αναζήτηση», με περισσότερες φιλοσοφικές προεκτάσεις, επικεντρώθηκε στον αισθητικό προβληματισμό, ως προς την αξία του ωραίου και της σημασίας του, για τον άνθρωπο.⁴⁸ Ωστόσο, δεν παύει να υπολανθάνει, μέσα από την έκθεση, μια επιστημονικοφανής συζήτηση περί φυσικής «ομοιότητας» των σημερινών Ελλήνων, με αρχαίους πληθυσμούς, όπως οι Μινωίτες, οι Μυκηναίοι, οι Έλληνες και οι Μακεδόνες της κλασικής περιόδου. Μια πολιτική προσέγγιση που ανάγεται ήδη στα χρόνια του Μεσοπολέμου, αλλά που ο απόηχός της, δεν έπαψε να φτάνει ακόμα και στις μέρες μας και να τροφοδοτείται από ιδιαίτερα διαδεδομένες ρατσιστικές θεωρίες. Η πεποίθηση, δηλαδή ότι η ελληνική φυλή επιβίωσε ιστορικά, πολιτικά και πολιτισμικά, ανά τους αιώνες. Κατά συνέπεια, ο πολιτισμός και η ιστορία της αρχαίας Ελλάδας χρησιμοποιήθηκαν ως τρανταχτά επιχειρήματα υπέρ των φίλων της χώρας μας, (αλλά και ως ηθική άμυνα εναντίον των εχθρών της). Περαιτέρω, δεν έλλειψαν και οι περιπτώσεις όπου μέσω αυτών των μηχανισμών, έγιναν προσπάθειες να ελεγχθούν συγκεκριμένα πληθυσμιακά υποσύνολα εντός του ελληνικού κράτους (από τους διεθνιστές και κομμουνιστές έως τα μέλη εθνοτικών και θρησκευτικών μειονοτήτων). Δεν έπαψε μέχρι και σήμερα να καλλιεργείται ως ένα βαθμό, η τάση να προβάλλονται τα εξέχοντα έργα της αρχαίας τέχνης (προϊστορικές τοιχογραφίες, κλασικά γλυπτά, παραστάσεις αγγείων), ως αξεπέραστα «πορτρέτα ελληνικότητας» και να συγκρίνονται κατά παράδοξο τρόπο, με αυτά, σε ομοιότητα και ομορφιά, οι σημερινοί Έλληνες και Ελληνίδες. Γεννήθηκε επομένως, ένα αισθητικο-ιστορικό αφήγημα περί Ελληνισμού, μια μεταφυσική της ελληνικής διαχρονίας, όπου, την ευγονική αντικατέστησε μια σχεδόν, υπερβατική ιστορία της τέχνης. Παράλληλα, συνέχιζε να

⁴⁸ «Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/oi-ametrites-opseis-toy-oraiou-2/, (ημερομηνία πρόσβασης 13/05/2026), σελ.(1-5), σελ. 3.

υποβόσκει και να προβάλλεται η πεποίθηση, σε παγκόσμια βάση, από τους διακεκριμένους γενετιστές της ελληνικής διασποράς ότι ο ελληνικός πολιτισμός των ιστορικών χρόνων δεν «γονιμοποιήθηκε» ποτέ από αφρικανικούς ή μεσανατολικούς πληθυσμούς, παρά μόνο από «προηγμένους πολιτισμικά και αρρενωπούς» κατοίκους του Βορρά. Κατά αυτόν τον τρόπο, επιχειρήθηκε να καταδειχθεί ότι ο πολιτισμός μας, εξακολουθεί να είναι ιστορικά συνεχής, αυτόχθον και φυλετικά καθαρός, ακόμη και μέχρι τον 21ο αιώνα.⁴⁹

Τέλος, ο κόσμος του αρώματος κατείχε ξεχωριστή θέση στην έκθεση. Σε μια προσπάθεια σύνδεσης και γεφύρωσης του παρελθόντος με το παρόν, το μουσείο σε συνεργασία με την εταιρεία Κορρές, δημιούργησε αρώματα που άντλησαν πληροφορίες από τις αρχαίες πηγές και από τα πανάρχαια μυστικά της Αφροδίτης. Μια πλειάδα από επιστήμονες, τεχνίτες και καλλιτέχνες από την Ελλάδα και το εξωτερικό πρόσφεραν τις γνώσεις τους στο κοινό, προκειμένου να εξηγήσουν την τέχνη της υφαντικής και της δημιουργίας ενδυμάτων των πολιτισμών, της νεολιθικής περιόδου, του Αιγαίου της 2ης χιλιετίας, της μυκηναϊκής ενδυμασίας κ.λπ. Επίσης, εξερευνήθηκε η πολυχρωμία των αρχαίων γλυπτών και η απόδοση του Ωραίου στην αρχαία ελληνική μουσική.

Η έκθεση υλοποιήθηκε με την χρηματοδότηση του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού και τις δωρεές του Ομίλου Ελληνικά Πετρέλαια, της Εθνικής Τράπεζας και του Κοινωφελούς Ιδρύματος Ιωάννη Σ. Λάτση.

---

⁴⁹ Δ.Πλάντζος, *Αρχαιοπολιτική*, ό.π., σελ 69,70, 73.

Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου, οι οποίες σημείωσαν ιδιαίτερα μεγάλη επιτυχία παρουσιάστηκαν στο ΕΑΜ, από τις 26 Μαΐου 2018 μέχρι τις 8 Δεκεμβρίου 2019 και σχεδόν το ίδιο διάστημα, (σε μικρότερη εκδοχή, με 40 επιλεγμένα έργα του Μουσείου), η έκθεση ταξίδεψε από τον Φεβρουάριο έως τον Σεπτέμβριο του 2019, σε θεματικά Μουσεία του Δικτύου του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς, όπως στο Μουσείο Αργυροτεχνίας στα Ιωάννινα, στο Μουσείο Λαδίου στη Σπάρτη κ.λπ. Κύριος σκοπός της γόνιμης αυτής συνεργασίας, μεταξύ των δύο φορέων ήταν να δοθεί η δυνατότητα στις τοπικές κοινωνίες της ελληνικής περιφέρειας, να θαυμάσουν την μοναδική ομορφιά των έργων του αρχαιοελληνικού πολιτισμού, με το να γίνουν κοινωνοί των εξεχουσών συλλογών του ΕΑΜ.⁵⁰

Από τις 27 Νοεμβρίου του 2017 μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου του 2020 διοργανώθηκε από το ΕΑΜ, σε συνεργασία με την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών, η περιοδική έκθεση, *«Αδριανός και Αθήνα. Συνομιλώντας με έναν ιδεατό κόσμο»*, στην αίθουσα 31 α, της μόνιμης έκθεσης της Συλλογής των Γλυπτών, των Αθηναίων Κοσμητών. Η αίθουσα κρίθηκε ιδανική για την ανάπτυξη της μουσειολογικής ιδέας. Η υλοποίηση της έκθεσης είχε ως αφορμή, τη συμπλήρωση 1900 ετών, από την ανάρρηση στον θρόνο του φιλέλληνα αυτοκράτορα Αδριανού, το 117 μ.Χ. Η επέτειος αυτή εορτάστηκε από πολλά ευρωπαϊκά μουσεία και πολιτιστικούς φορείς. Τα 40 εκθέματα από τις συλλογές του Εθνικού Αρχαιολογικού

⁵⁰ «Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου», ό.π., σελ.4 και Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.367.

Μουσείου λειτούργησαν ως συνδετικός κρίκος του ελληνικού πολιτισμού με την ρωμαϊκή παράδοση. Ο Αδριανός υπήρξε ένας από τους αυτοκράτορες που προσέφερε ποικιλότητα, στην δημιουργία μιας κοινής πολιτισμικής βάσης που συνετέλεσε στην θεμελίωση του δυτικού πολιτισμού.

Στο κέντρο της έκθεσης τοποθετήθηκαν πορträίτα του αυτοκράτορα Ανδριανού, σε μια ιδεατή φιλοσοφική συνομιλία, με πορträίτα διαφόρων αρχαίων διανοητών, όπως ο Ηρώδης ο Αττικός, ο Αντώνιος Πολέμων, ο Μητρόδωρος και εμβληματικών φιλοσόφων, όπως ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης. Περαιτέρω, την έκθεση συμπλήρωναν οι Κοσμητές και οι αξιωματούχοι που είχαν αναλάβει την διανοητική και σωματική εκπαίδευση των

εφήβων, στα αθηναϊκά γυμνάσια, κατά την διάρκεια της αυτοκρατορικής περιόδου. Η έκθεση, όπως και ο επιστημονικός της κατάλογος, είχε διαρθρωθεί σε τέσσερα μέρη: Αδριανός και Αθήνα, η πόλη του Αδριανού, τα Γυμνάσια και η κληρονομιά του Αδριανού.⁵¹

Σύμφωνα, με την τότε Υπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού, Λυδία Κονιόρδου, η έκθεση εντασσόταν μέσα στα πλαίσια της πολιτιστικής και μορφωτικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών, (Ελλάδας και Ιταλίας), έτσι όπως καθορίστηκαν κατά την υπογραφή του Μνημονίου Συνεργασίας, στην διμερή συνάντηση των εκατέρωθεν Υπουργών. Κάτι αντίστοιχο, είχε συντελεστεί και το 2014, με την συνεργασία της Προεδρίας της Ιταλικής και Ελληνικής Δημοκρατίας και των Υπουργείων Εξωτερικών και Πολιτισμού των δύο χωρών, κατά την υλοποίηση της έκθεσης «Classicità ed Europa» που αρχικά είχε παρουσιαστεί στο Προεδρικό Μέγαρο του Κυρηναίου στη Ρώμη και στην συνέχεια, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Κύριος στόχος της εν λόγω έκθεσης ήταν να προβληθεί ο φιλελληνισμός του Αδριανού και η σημασία της πολιτιστικής του κληρονομιάς. Μέσα, από τα εκθέματα της έκθεσης αναδύθηκαν οι κοινές πολιτισμικές βάσεις μεταξύ των δύο χωρών, οι οποίες λειτούργησαν ως συνδετικοί κρίκοι του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Άλλωστε, η έκθεση υπήρξε προάγγελος του Ευρωπαϊκού Έτους πολιτιστικής κληρονομιάς που γιορτάστηκε το 2018.

Κατά αυτόν τον τρόπο, το εμπλουτισμένο εκθεσιακό αφήγημα, χρησιμοποιώντας νέα ερμηνευτικά μέσα, ανέδειξε την στενή πνευματική συγγένεια του ελληνικού και του ρωμαϊκού πολιτισμού. Τον κόσμο των Γυμνασίων της Αθήνας ζωντάνεψαν, μια σειρά από αντιπροσωπευτικά εκθέματα, όπως η μοναδικής ωραιότητας προτομή του αγαπημένου συντρόφου του Αδριανού, Αντίνοου που θεοποιήθηκε μετά τον πρόωγο θάνατό του και που λατρευόταν στα Γυμνάσια, ως πρότυπο ομορφιάς και σωματικής ρώμης. Η περιήγηση στην έκθεση ολοκληρώθηκε, με την επιτυχημένη δράση, «Αθέατο Μουσείο» που πραγματοποιήθηκε από τις 13 Νοεμβρίου 2017 μέχρι τις 4 Μαρτίου 2018. Σε αυτήν, την περιήγηση, οι επισκέπτες είχαν την δυνατότητα να γνωρίσουν δύο ιδιαίτερης σημασίας, εκθέματα που αναδύθηκαν από τις αποθήκες του μουσείου, για πρώτη φορά: Μια επιγραφή με το όνομα του αυτοκράτορα Αδριανού και την επωνυμία Ολύμπιος που χρονολογείται το 132 μ.Χ και μαρτυρεί, με αυθεντικό τρόπο, την αναγνώριση της προσφοράς του αυτοκράτορα από τους πολίτες της Αθήνας και μια δεύτερη προτομή του αφηρωϊσμένου Αντίνοου από την Πάτρα. Ο θεματικός περίπατος ολοκληρώθηκε στην Αιγυπτιακή συλλογή

⁵¹ Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.367, 368.

του ΕΑΜ, όπου το άγαλμα του Αντίνοου από το ιερό των Αιγυπτίων θεών στον Μαραθώνα διηγήθηκε στο κοινό την δική του ιστορία και τις πνευματικές αναζητήσεις της εποχής.⁵²

Το 2019, (στα πλαίσια του εορτασμού του ΕΑΜ για την επέτειο των 200 ετών, από την Ελληνική Επανάσταση και ως έμπρακτη συμβολή του πολιτισμού στην επέτειο του 2021), παρουσιάστηκε η περιοδική έκθεση *«Δι'αυτά πολεμήσαμεν... Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση»*, σύμφωνα με το γνωστό απόφθεγμα του στρατηγού Ιωάννη Μακρυγιάννη. Ο αυτοδίδακτος αυτός αγωνιστής συμπυκνώνει, με τα λόγια του, την αλλαγή της στάσης των Ελλήνων, απέναντι στα κατάλοιπα που μας κληροδότησε η αρχαιότητα. Η επαναστατική διαδικασία λειτούργησε καταλυτικά ως προς την διαμόρφωση της ιδεάς της συλλογικής εθνικής κληρονομιάς, όπου ένα μεγάλο μέρος της, βασίστηκε στις αρχαιότητες, δημιουργώντας, εθνική ηθική συνοχή.⁵³ Οι κάτοικοι διαφόρων περιοχών της Ελλάδας εμπλέκονταν συναισθηματικά και ιδεολογικά με τις αρχαιότητες και είχαν αποκτήσει την συνήθεια, να περισυλλέγουν, τμήματα αγαλμάτων, ανάγλυφα, επιγραφές και άλλα αρχιτεκτονικά μέλη και να τα εντοιχίζουν σε κεντρικά σημεία των σπιτιών τους, των εκκλησιών, αλλά και σε δημόσια κτήρια.

Η έκθεση ανέδειξε την πολύ στενή σχέση, την οποία κατείχαν οι αρχαιότητες στην συνείδηση του ελληνικού λαού, μέσω επιλεγμένων έργων κλασικής εποχής, αλλά και μεταγενέστερων έργων ευρωπαϊών δημιουργών. Ήδη, από τα τέλη του 18ου αιώνα και την επαναστατική δεκαετία 1820-1830, μέχρι την ίδρυση του ελληνικού κράτους και τα μέσα του 19ου αιώνα, σε πολλές περιπτώσεις, οι έλληνες, διατηρούσαν μια προληπτική και δεισιδαίμονα στάση, μαζί τους επειδή πίστευαν ότι κατείχαν αποτροπαϊκές ιδιότητες και ως «καλά στοιχεία», θα τους προστάτευαν από διάφορου είδους, κακοτοπιές. Επομένως, η απομάκρυνση από τον τόπο τους ή η καταστροφή τους, θα σήμαινε γι'αυτούς, μεγάλη κακοτυχία. Οι περιηγητές αναφέρουν πολλά περιστατικά, από τα οποία αναδεικνύεται η λατρεία των κατοίκων των διάφορων ελληνικών περιοχών: Οι κάτοικοι της περιοχής του Σιγείου απέδιδαν ιαματικές ιδιότητες σε μια αρχαία επιγραφή, έξω από μια εκκλησία, την

⁵² «Αδριανός και Αθήνα.Συνομιλώντας με έναν ιδεατό κόσμο», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/adrianos-amp-athina-synomilontas-me-enan-ideato-kosmo/ , (ημερομηνία πρόσβασης 13/05/2026), σελ (1-4), σελ. 1-4.

⁵³ Γ. Τόλιας, «Αρχαιότητες και Επανάσταση. Συνομιλώντας με τους Αρχαίους (και τους ξένους) στα χρόνια του Αγώνα», στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, *Δι'αυτά πολεμήσαμεν. Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση*, ό.π., σελ.(61-71), σελ.65.

οποία τελικά, απέσπασε ο Έλγιν. Όταν ο Αλή Πασάς διαπραγματευόταν με ένα ξένο περιηγητή, την μεταφορά του Λέοντα της Χερώνειας, στην Ευρώπη, οι κάτοικοι αντέδρασαν λέγοντας ότι αν συμβεί αυτό θα χαθεί η αφθονία του Βοιωτικού πεδίου.⁵⁴

Κατά την διάρκεια της έκθεσης εκτέθηκαν 26 επιλεγμένες αρχαιότητες από τις συλλογές του ΕΑΜ, σε αντιπαραβολή με 26 νεότερα έργα του 18ου και 19ου αιώνα, κατά κύριο λόγο, ευρωπαϊκής προέλευσης: 11 λυτά χαρακτηριστικά, 8 ζωγραφικά έργα (υδατογραφίες και ελαιογραφίες), 4 εικονογραφημένες εκδόσεις, 3 τέχνηρα διακοσμητικών τεχνών, (προσωρινά δάνεια), από το Μουσείο Μπενάκη, από το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, από την Βιβλιοθήκη και Συλλογή Έργων Τέχνης της Βουλής των Ελλήνων, από το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών, από την Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, από την συλλογή Μιχάλη και Δήμητρας Βαρκαράκη, καθώς και από την Συλλογή Stephan Adler.⁵⁵

Εκτέθηκαν νεότερα έργα όπως: η υδατογραφία, η *Ελλάδα υπόδουλη*, του β' μισού του 19 ου αιώνα από το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, η υδατογραφία, *Αλληγορία της σκλαβωμένης Ελλάδας* του William Turner που χρονολογείται το 1822, από το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών, η επιχρωματισμένη χαλκογραφία *Ο ναός της Αθηνάς, αλλιώς αποκαλούμενος Παρθενώνας της Αθήνας*, του Michel-Francois Preaux, του 1804, από το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών, η υδατογραφία *Σκηνή της καθημερινής ζωής δίπλα στο Ερέχθειο*, του Giovanni Schranz, περ.1830-1840, από την Συλλογή Έργων Τέχνης της Βουλής των Ελλήνων, η υδατογραφία *ο Θησαυρός του Ατρέα*, του James Skene, του 1839, από το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, η επιχρωματισμένη ακουατίντα, *Ο ναός της Αφαίας* στην Αίγινα, του Edward Dodwell, του 1819, από την Συλλογή Έργων Τέχνης της Βουλής των Ελλήνων, η εικονογράφιση στην έκδοση *Views of Greece from Drawings*, του Λονδίνου, του Edward Dodwell, του 1821, από το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, η λιθογραφία, *Η Ανάσταση της Ελλάδας*, του Ange –Rene Ravault, του 1822, από την Συλλογή Χαρακτικών, του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, η επιζωγραφισμένη λιθογραφία, *Λόρδος Βύρων, ο υποστηρικτής και υπερασπιστής του Ελληνικού Έθνους*, του Adam Friedel, του 1827, από την Συλλογή Χαρακτικών, του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, ένα επιτραπέζιο ωρολόγιο από επιχρυσωμένο και πατιναρισμένο μπρούντζο, *Δόξα στους Έλληνες*, του β' τετάρτου του 19ου

⁵⁴ Χ.Τσούλη, «Η στάση των Ελλήνων απέναντι στις αρχαιότητες κατά την τελευταία προεπαναστατική εικοσαετία και στη διάρκεια του Απελευθερωτικού Αγώνα: μαρτυρίες περιηγητών και αρχαιακές πηγές», στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, *Δι' αυτά πολέμησαμεν. Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση*, ό.π., σελ.(73-85), σελ. 76-78.

⁵⁵ Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.368,369.

αιώνα, από την Συλλογή Stephan Adler, η ελαιογραφία *Άποψη της Ακρόπολης από τα δυτικά*, του Edward Lear, του 1851, από το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών, η υδατογραφία, *Άποψη της Αθήνας από το Ολυμπείο*, του Johann Michael Wittmer, του 1833, από το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών, το λάδι σε μουσαμά, *Ο αποχαιρετισμός στο Σούνιο*, του 1863, του Θεόδωρου Βρυζάκη, από την Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου κ.λπ.⁵⁶

Η έκθεση διαρθρώθηκε σε πέντε θεματικές ενότητες: στην πρώτη δόθηκαν πληροφορίες για τα επαναστατικά κινήματα που προηγήθηκαν του 17ου και 18ου αιώνα, καθώς και για την ιδεολογική κάλυψη του αγώνα, ο οποίος βασιζόταν στο αρχαίο ελληνικό παρελθόν και στην ιστορική συνέχεια του έθνους. Η δεύτερη, αναφερόταν στο φαινόμενο της λεηλασίας των αρχαίων, προεπαναστατικά, καθώς και στα ολέθρια αποτελέσματά της, ως προς την ακεραιότητα των μνημείων. Η τρίτη, αναδείκνυε το φαινόμενο του φιλελληνισμού και η τέταρτη, πρόβαλλε την μέριμνα των επαναστατημένων Ελλήνων για την προστασία των αρχαιοτήτων τους.⁵⁷

Το εκθεσιακό αφήγημα επομένως, εστιάστηκε στην «ανακάλυψη» των αρχαίων μνημείων της Ελλάδας, από τους ξένους περιηγητές, στην στάση των ξένων αρχαιοδιφών ως προς τα αντικείμενα του θαυμασμού τους και στην ιδεολογική αξιοποίηση του ένδοξου ελληνικού παρελθόντος, από τους επαναστατημένους Έλληνες, ως προς την προετοιμασία και ευώδοση του Αγώνα τους. Το εκκοσμικευτικό αυτό πρόταγμα που αρχικά τροφοδοτήθηκε από εξελίξεις, όπως ήταν η Γαλλική Επανάσταση, βασίστηκε στη δυτική εκδοχή του κλασικού παρελθόντος, δηλαδή στον κλασικισμό και στον δυτικό ελληνισμό, ως προς την κοινωνική νομιμοποίησή του για ένα νέο πρότυπο, πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης. Επρόκειτο για μια σύνθετη διαδικασία, για τους ανθρώπους, οι οποίοι θεωρούσαν τους εαυτούς τους Έλληνες, εφόσον δεν υποδήλωνε απλά, την μίμηση μιας ξενόφερτης τάσης, αλλά την επανάκτηση της κυριότητας μιας πνευματικής κληρονομιάς.⁵⁸

Παρόλα αυτά, η ανάδειξη και η προστασία των κλασικών ερειπίων υπερτερούσαν έναντι όλων των άλλων υλικών καταλοίπων του παρελθόντος, στην πρωτεύουσα, τον 19ο αιώνα, καθώς η ελληνική ετεροτοπία, εμπνευσμένη από τον βαυαρικό νεοκλασικισμό απαιτούσε την προβολή του εμβληματικού χαρακτήρα της κλασικής αρχαιότητας, με στόχο

⁵⁶ «Κατάλογος έκθεσης», στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, *Δι' αυτά πολεμήσαμεν. Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση*, ό.π., σελ.363-435.

⁵⁷ Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.369.

⁵⁸ Γ. Χαμηλάκης, ό.π., σελ.103.

να θεμελιωθεί η εθνική ταυτότητα.⁵⁹ Η Ρωμαϊκή, η Βυζαντινή και η Οθωμανική περίοδος, μια και αποτελούσαν περιόδους υποδούλωσης και κατάκτησης περιέπεσαν στην αφάνεια ή έμειναν λιγότερο γνωστές. Όσον αφορά την Ελληνιστική εποχή, το ενδιαφέρον του κοινού εστιαζόταν κυρίως, στις μεγάλες προσωπικότητες, όπως ο Μ. Αλέξανδρος, με αποτέλεσμα να αδιαφορεί για το λιγότερο ένδοξο κομμάτι της.⁶⁰

Η έκθεση επικεντρωνόταν και στην λαφυραγώγηση των αρχαίων μνημείων στην Αθήνα, στην Αίγινα, στις Μυκήνες, στις Βάσσεις της Αρκαδίας κ.λπ., καθώς και στις διαφορετικές αντιδράσεις των Ελλήνων σε αυτές τις τακτικές των Ευρωπαίων, όπως και στην εν'γένει συνειδητοποίηση του ιστορικού τους παρελθόντος. Το φιλελληνικό κίνημα βασίστηκε σε αυτά τα αρχαία μνημεία, ως αξεπέραστης ομορφιάς και αρμονίας πρότυπα. Ωστόσο, ο Φιλελληνισμός επέβαλε το αρχαιοπρεπές κλασικό στυλ, ως προς τις εικαστικές

⁵⁹ Δ. Πλάντζος, *Το πρόσφατο μέλλον....*, ό.π., σελ.28.

⁶⁰ Δ. Πλάντζος, *Το πρόσφατο μέλλον....*, ό.π., σελ.28 και Ν. Παπαδημητρίου, «Εισαγωγή» στο Ν. Παπαδημητρίου & Α. Αναγνωστόπουλος (επιμ.), *Το παρελθόν στο παρόν. Μνήμη, ιστορία και αρχαιότητα στη Σύγχρονη Ελλάδα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2017, σελ.(85-100), σελ.85.

επιλογές του ελληνικού λαού. Στην καταγραφή των αρχαίων μνημείων, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έπαιξε η Γαλλική Επιστημονική Αποστολή του Μοριά. Το βάρος όμως και η ευθύνη για τα μέτρα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς εναπόκειται στους ώμους των ίδιων των Ελλήνων.⁶¹ (Σήμερα, ο νόμος που διέπει την προστασία των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ο νόμος 3028/2002 στο ΦΕΚ Α 153/28-06-2002. Το 2021, ψηφίστηκε ο Νόμος 4858/2021 (ΦΕΚ Α 220/19.11.2021), ο οποίος κύρωσε τον "Κώδικα νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς", ενσωματώνοντας και επικαιροποιώντας τις διατάξεις του Ν. 3028/2002). Στην συνείδηση των Ελλήνων, οι αρχαιότητες βγαίνουν από την ελληνική γη, η οποία κρύβει μέσα της, τα οστά και το αίμα των προγόνων. Οι αρχαιότητες είναι τα μαρμάρινα οστά του σώματος του έθνους. Επομένως, αυτός ο τόπος, ο ελληνικός συνδέει το παρελθόν, με το παρόν και το μέλλον, οριοθετώντας το έδαφος του έθνους. Παρόλα αυτά, από τα τέλη του 19ου αιώνα, ο *εγχώριος ελληνισμός* που κυριάρχησε έκτοτε, στο εθνικό φαντασιακό διέφερε, τόσο, από τον δυτικό ελληνισμό (στις ιδεολογικές εκφάνσεις του) όσο και από τον νεοελληνισμό του ευρωπαϊκού και νεοελληνικού Διαφωτισμού των αρχών του 19ου αιώνα, με το πνεύμα της εκκοσμίκευσης, τα δημοκρατικά ιδεώδη και τον ευρωπαϊκό οριενταλισμό που τους διέκρινε. Ο εγχώριος ελληνισμός υπήρξε ένα ημι-θρησκευτικό δόγμα, το οποίο χειραφετήθηκε σταδιακά από την Δυτική Ευρώπη, αλλά δεν μπόρεσε να κρύψει τον συντηρητισμό του.⁶²

Η σύντομη ιστορική αναδρομή ολοκληρώθηκε, στη συνέχεια, αλληγορικά στην πέμπτη ενότητα, με την μορφή της περρωτής Νίκης (της θεότητας που συμβολίζει κάθε αγώνα του ανθρώπου για την ελευθερία). Και στις επόμενες όμως, επετειακές δράσεις του Μουσείου, συναντάμε και πάλι, την θεά Νίκη, ως ένα ισχυρό σύμβολο που εμπνέει διαχρονικά.⁶³

Την κρίσιμη αυτή δεκαετία παρατηρείται μια στροφή των εκθεσιακών πρακτικών, σε πιο πρακτικά και καθημερινά θέματα της ζωής, όπως επι παραδείγματι, στην περιοδική έκθεση, για το Ναυάγιο των Αντικυθήρων κ.λπ. Επίσης εμφολωρεί εξαιτίας και των (διευρυμένων οικονομικών αναγκών που μεσολάβησαν με αφετηρία, την οικονομική κρίση του 2010), μια τάση εντονότερης συνεργασίας του ελληνικού Δημοσίου με ιδιωτικούς

⁶¹ «Δι' αυτά πολεμήσαμεν... Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/di-ayta-polemisamen-archaiotites-kai-elliniki-epanastasi/, (ημερομηνία πρόσβασης 14/05/2026), σελ (1-4), σελ.3,4.

⁶² Γ. Χαμηλάκης, ό.π., σελ. 146, 148.

⁶³ «Δι' αυτά πολεμήσαμεν... Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση», ό.π., σελ.4.

φορείς, όπως για παράδειγμα στις εκθέσεις: *Οδύσσειες*, *Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου*, κ.λπ., ενώ εντείνεται η συνεργασία του ΕΑΜ, με άλλα ελληνικά και ευρωπαϊκά μουσεία: όπως προκύπτει από τις εκθέσεις: το Ναυάγιο των Αντικυθήρων, «Classicita ed Europa», *Αδριανός και Αθήνα. Συνομιλώντας με έναν ιδεατό κόσμο*, «Δι' αυτά πολεμήσαμεν... Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση», κ.λπ. και ο συγκριτισμός με νεότερα έργα: παραδειγματος χάριν, στην έκθεση: «Δι' αυτά πολεμήσαμεν... Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση». Οι εκθέσεις: *Οδύσσειες*, *Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου*, *Αδριανός και Αθήνα. Συνομιλώντας με έναν ιδεατό κόσμο* και «Δι' αυτά πολεμήσαμεν... Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση» διατίθενται και σε ψηφιακή μορφή.

Την περίοδο 2015 με 2019, η εκθεσιακή πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ είχε ενισχύσει την κοινωνική προσβασιμότητα, με την αύξηση των δωρεάν εκπαιδευτικών προγραμμάτων και με τις συνεργασίες του μουσείου με τοπικές κοινωνίες και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Είχε επίσης συμβάλλει, με πιο εντατικούς ρυθμούς, στην διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων με θεματικό χαρακτήρα, όπως *Οι Οδύσσειες*, *Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου*, *Αδριανός και Αθήνα. Συνομιλώντας με έναν ιδεατό κόσμο*, καθώς και σε εκθέσεις που διασύνδεαν την αρχαιότητα με την σύγχρονη εποχή, όπως «Ένα όνειρο ανάμεσα σε υπέροχα ερείπια...». *Περίπατος στην Αθήνα των περιηγητών, 17ος έως 19ος αιώνας*, «Δι' αυτά πολεμήσαμεν... Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση» κ.λπ.⁶⁴

64

Δ. ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (ΕΑΜ), ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID-19 ΤΟΥ 2020 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ι. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

Η πανδημία COVID- 19 που προκλήθηκε από τον ιο SARS-CoV-2 εξαπλώθηκε και στην Ελλάδα, από τις 26 Φεβρουαρίου του 2020. Μετά την επιβεβαίωση των τριών πρώτων κρουσμάτων, σε εγχώριο έδαφος αποφασίστηκε αρχικά, αναστολή των τοπικών εκδηλώσεων (στις πληγείσες περιοχές Ηλεία, Αχαΐα και Ζάκυνθο) και σταδιακά από τον Μάρτιο, εξαιτίας της εξάπλωσης του ιού, σε διάφορες περιοχές της χώρας, σε ολόκληρη την επικράτεια. Στην συνέχεια, εφαρμόστηκε το πανελλαδικό κλείσιμο όλων των εκπαιδευτικών δομών, μουσείων, καταστημάτων εστίασης, εμπορικών καταστημάτων και χώρων λατρείας. Από τα μέσα Μαρτίου 2020 επιβλήθηκε και ο περιορισμός των μετακινήσεων των πολιτών. Από τις 16 Μαρτίου, είχαν καθιερωθεί και καθημερινές τηλεοπτικές ενημερώσεις από το Υπουργείο Υγείας, οι οποίες σταμάτησαν στα τέλη Μαρτίου, αλλά από τα μέσα Ιουλίου επανήλθαν στο προσκήνιο. Παράλληλα είχαν ανακοινωθεί μέτρα από την Κυβέρνηση της ΝΔ, με σκοπό την στήριξη της οικονομίας, των επιχειρήσεων και των εργαζομένων που ανέρχονταν σε 24 δισεκατομμύρια ευρώ που αντιστοιχούσαν δηλαδή στο 14% του ΑΕΠ της χώρας. Μετά την εξάπλωση της πανδημίας τέθηκαν νέα περιοριστικά μέτρα από της 7 Νοεμβρίου του 2020 που διήρκησαν μέχρι τον Μαίο του 2021.⁶⁵

Από το 2020 η Ελλάδα είχε επιτύχει τεράστια πρόοδο στην τεχνολογική ανάπτυξη και στον ψηφιακό μετασχηματισμό, με σημαντικά ορόσημα την καθιέρωση του GoV.gr, την ανάπτυξη του δικτύου 5G και την υλοποίηση προγραμμάτων ενίσχυσης καινοτομίας.

Όσον αφορά το διοικητικό καθεστώς του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, με τον Νόμο 5021/ 2023, το ΕΑΜ μετατρέπεται σε Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ), αποκτώντας δική του διοικητική αυτοτέλεια. Η πολιτική αυτή έδωσε στο μουσείο, διοικητική

65

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1_COVID-19_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1,
(ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026), (1-18), σελ.1,8

και οικονομική αυτοτέλεια, παρέχοντάς του την δυνατότητα να διαχειρίζεται το ίδιο τους πόρους του, να σχεδιάζει αυτόνομα την στρατηγική του και να συνάπτει χορηγίες. Περαιτέρω, δόθηκε προτεραιότητα στην διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων και στην προβολή των συλλογών του στο εξωτερικό, όπως επίσης και στην ψηφιακή αναβάθμιση και στις διαδικτυακές εκθέσεις για την προσέλκυση ευρύτερων κοινών. Από το 2025 με 2026 έχει δρομολογηθεί η μελέτη για την επέκταση του μουσείου προς την οδό Πατησίων και την δημιουργία ενός μεγάλου μουσειακού πυρήνα που θα αναβαθμίσει την μουσειακή εμπειρία. Η κρατική αυτή πολιτική είχε επιφέρει αντιδράσεις από την πλευρά του ΣΥΡΙΖΑ και από τον Σύλλογο Ελλήνων Αρχαιολόγων.⁶⁶

Ως προς το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και τα άλλα μεγάλα δημόσια μουσεία, η πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ εστιάζεται στην διατήρηση του δημόσιου και συγκεντρωτικού τους χαρακτήρα. Στην κατάργηση επομένως της μετατροπής του ΕΑΜ και των άλλων δημόσιων μουσείων, σε Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου και στην επαναφορά τους στο προηγούμενο καθεστώς λειτουργίας τους, ως περιφερειακών υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού. Εκφράστηκαν ανησυχίες ότι με το νέο καθεστώς μετατροπής των μουσείων σε ΝΠΔΔ, οι μικρότερες μουσειακές μονάδες θα οδηγηθούν σε υποχρηματοδότηση και θα εμποδιστεί η ισότιμη πρόσβασή τους στον πολιτισμό, με αποτέλεσμα να ανοιχτεί ο δρόμος για ιδιωτικοποιήσεις. Ενώ αναγνωρίζεται η ανάγκη αναβάθμισης του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου ασκείται κριτική ως προς τον τρόπο διαχείρισης των χορηγιών (όπως επί παραδείγματι ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός που προωθείται από το Υπουργείο

66

https://www.google.com/search?q=%CE%A4%CE%BF+%CE%94%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C+%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%84%CF%89%CF%82+%CF%84%CE%BF%CF%85+%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85+%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85+%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85&sca_esv= (ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026), σελ. 1

και

https://www.google.com/search?q=%CE%97+%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE+%CF%84%CE%BF%CF%85+%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D+%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D+%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85+%CE%B1%CF%80%CF%8C+%CF%84%CE%BF%2009+%CE%AD%CF%89%CF%82+%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1&sca_esv=18b9090e1ebdf78c&sxsrf= κ.λπ. (ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026), σελ. 1

Πολιτισμού και οι καθυστερήσεις στην υλοποίηση των έργων, με την χρήση «μακετών» και άλλων κινήσεων εντυπωσιασμού).⁶⁷

Ο Νόμος 5021/ 2023 είχε επιφέρει σφοδρές αντιδράσεις και από το Σύλλογο Ελλήνων Αρχαιολόγων που θεώρησαν ότι αποδυναμώνει την ενιαία προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και μετατρέπει τα μουσεία από επιστημονικούς φορείς σε επιχειρήσεις εμπορευματικού χαρακτήρα. Είχαν επίσης αναφέρει προβλήματα λειτουργικού χαρακτήρα και υποβάθμισης που περιλάμβαναν κλείσιμο αιθουσών και πωλητηρίων. Ο ΣΕΑ είχε προσφύγει στο Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ).⁶⁸

II. ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (ΕΑΜ), ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID- 19 ΤΟΥ 2020 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

Από τις 13 Οκτωβρίου του 2020 μέχρι τις 30 Νοεμβρίου του 2020, στο πλαίσιο της Ελληνικής προεδρίας του Συμβουλίου της Ευρώπης πραγματοποιήθηκε η ψηφιακή έκθεση *Αθηναϊκή Δημοκρατία. Η Ελευθερία του Ατόμου ως Πολιτική αξία*.

67

https://www.google.com/search?q=Η+πολιτική+του+ΣΥΡΙΖΑ+για+το+Εθνικό+Αρχαιολογικό+Μουσείο&sca_esv=κ.λπ., σελ.1

68

[https://www.google.com/search?q=%CE%91%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82+%CF%84%CF%89%CE%BD+%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CF%89%CE%BD+%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD+%CE%9D%CF%8C%CE%BC%CE%BF+5021%2F2023&sca_esv=κ.λπ. \(ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026\), σελ.1](https://www.google.com/search?q=%CE%91%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82+%CF%84%CF%89%CE%BD+%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CF%89%CE%BD+%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD+%CE%9D%CF%8C%CE%BC%CE%BF+5021%2F2023&sca_esv=κ.λπ. (ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026), σελ.1)

Μέσα από την έκθεση διερευνούνται τα βασικά συστατικά του ιδανικού πολιτεύματος, το οποίο θεωρείται η Αθηναϊκή Δημοκρατία. Στο πλαίσιο μιας ευνομούμενης και οργανωμένης κοινωνίας, ο άνθρωπος αντιμετωπίζεται ως αυτόνομη αξία και απολαμβάνει μια σειρά από ελευθερίες και δικαιώματα, καθώς και τον απόλυτο σεβασμό στην προσωπικότητά του. Η αρχαία ελληνική διάνοηση είναι πλούσια σε έμπρακτα παραδείγματα εφαρμογής των ιδεών του δικαίου, της ευνομίας, της παιδείας και της ελεύθερης και ενάρετης σκέψης: από τις ελεγείες του Σόλωνα και την φιλοσοφία των προσωκρατικών, μέχρι την διδασκαλία του Σωκράτη, την *Πολιτεία* και τους *Νόμους* του Πλάτωνα, τα *Πολιτικά* του Αριστοτέλη και τους πύρηνους λόγους του Δημοσθένη. Η έκθεση αναπτύσσεται σε τρεις θεματικούς άξονες: στα δικαιώματα του ανθρώπου στον πολιτικό πολιτισμό της αρχαίας Ελλάδας, στην ανεξάρτητη δικαιοσύνη και τέλος στην ελευθερία του λόγου και της έκφρασης. Στην πρώτο και δεύτερο θεματικό άξονα, γίνεται αναφορά στην νομοθεσία του Δράκωντα και στην σύνταξη ποινικού δικαίου που έδωσε τέλος στην αυθαιρεσία των ευγενών σε θέματα απονομής δικαιοσύνης. Εξετάζεται η κοινωνική δικαιοσύνη που υλοποιήθηκε τον 6ο αιώνα, με την ευνομία του Σόλωνα και τις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη. Η Αθηναϊκή Δημοκρατία των Κλασικών χρόνων (462-322 π.Χ) και του Χρυσού Αιώνα του Περικλή είχε την μορφή άμεσης αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας και βασίστηκε στις αρχές της ισονομίας, ισηγορίας και ισοτιμίας. Η εκκλησία του Δήμου αποτελούσε το κυρίαρχο όργανο της Αθηναϊκής πολιτείας, στις συνελεύσεις της οποίας είχε δικαίωμα λόγου, ο κάθε πολίτης που είχε εκπληρώσει την στρατιωτική του θητεία, από την ηλικία των 20 ετών. Αντιπροσωπευτικό όργανο της Εκκλησίας του Δήμου

υπήρξε η Βουλή των Πεντακοσίων (την οποία συγκροτούσαν 50 πολίτες από κάθε μια από τις δέκα φυλές). Ο τρόπος επιλογής των αρχόντων γινόταν μέσα από την διαδικασία της κλήρωσης, η οποία και γενικεύτηκε το 4ο αιώνα π.Χ. Στο τέλος της θητείας τους, οι άρχοντες λογοδοτούσαν στον δήμο, με αποτέλεσμα να υπάρχει η δυνατότητα να καθαιρεθούν, αλλά ακόμα και να εξοριστούν με εξοστρακισμό. Στον τελευταίο θεματικό άξονα, της ελευθερίας του λόγου και της έκφρασης παρουσιάστηκε η διδασκαλία του Σωκράτη που υποστήριξε τον διάλογο και την κριτική σκέψη, το φιλοσοφικό έργο του Πλάτωνα που έστρεψε την προσοχή του, στην αξία και ουσία της ύπαρξης του ανθρώπου και η ανάπτυξη των επιστημών και τεχνών από τον Αριστοτέλη, του ιδρυτή του Λυκείου της Αθήνας: (της λογικής, ηθικής, ρητορικής, πολιτικής, δικαίου, μουσικής, θεάτρου, ψυχολογίας, βιολογίας, φυσικής και ζωολογίας). Τέλος, έγινε μνεία στις καλές τέχνες: στην κλασική γλυπτική, ζωγραφική και αρχιτεκτονική που διέπονταν από τα κλασικά ιδανικά του μέτρου, του ήθους και της εσωτερικής ισορροπίας. Ο Περικλής κατόρθωσε να υλοποιήσει το όραμα του για την ανοικοδόμηση της Αθήνας, με το να την μετατρέψει σε ένα θελκτικό πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο και σε ένα σχολείο ολόκληρου του ελληνικού κόσμου, με την ανέγερση μεγαλοπρεπών κτηρίων, όπως ο Παρθενώνας, τα Προπύλαια, το Ερεχθείο, ο ναός της Αθηνάς Νίκης κ.λπ.⁶⁹

Από την συγκεκριμένη έκθεση είναι εμφανής η ιδεολογική χρήση του παρελθόντος, εφόσον ευδιάκριτα προβάλλεται η κλασική περίοδος της ελληνικής ιστορίας. Οι ερμηνευτικές προτάσεις, μας παραδίδονται, μέσω της παρουσιάσής τους, ως απρόσωπες, διαχρονικές αφηγήσεις που περιβάλλονται το κύρος του μουσειακού οργανισμού. Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η αξιολόγηση των διαφόρων περιόδων, δεν είναι πάντα αποτέλεσμα «φυσικών» επιλογών, αλλά μιας, κατά κάποιο τρόπο, «αποπολιτικοποίησης» της ιστορίας που διαμορφώνεται ωστόσο από ιδεολογικές παραμέτρους και εθνικά αφηγήματα.⁷⁰

Η Αθήνα, πέρα από σύμβολο πολιτισμού, για τους δυτικούς νεωτεριστές και φιλελεύθερους αντιπροσωπεύει ακόμα και σήμερα, τα δημοκρατικά ιδεώδη που όπως είναι φυσικό προωθούνται μέσω του κλασικού παρελθόντος της. Ωστόσο, πίσω από τα συγκεκριμένα ιδεολογικά σχήματα κρύβονται και πιο ρεαλιστικές προσεγγίσεις, κυρίως

⁶⁹ «Αθηναϊκή Δημοκρατία. Η Ελευθερία του Ατόμου ως Πολιτική αξία», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/athinaiki-dimokratia/, (ημερομηνία πρόσβασης 14/05/2026), σελ.(1-24), σελ.1-24.

⁷⁰ Ν. Παπαδημητρίου, ό.π., σελ. 95, 97.

οικονομικού περιεχομένου (τουρισμός κ.λπ). Η Ελλάδα, δεν έπαψε ποτέ να αμφιταλαντεύεται ανάμεσα σε αντικρουόμενα αφηγήματα παράδοσης και προόδου που πηγάζουν από το λόγο περί ελληνικότητας και από την ιδιόμορφη σχέση της με την Δύση.⁷¹ Επομένως είναι απαραίτητο, να επισημανθούν οι ιδεολογικές στρατηγικές και να εμπλακούν ενεργά, πολίτες και κοινωνικοί φορείς στην διαχείριση του αρχαιοελληνικού παρελθόντος.

Στις 20 Οκτωβρίου 2020 έως 31 Οκτωβρίου 2021 διεξήχθη η περιοδική έκθεση του ΕΑΜ: «οι Μεγάλες Νίκες. Στα όρια του Μύθου και της Ιστορίας». Η έκθεση ήταν αφιερωμένη στον εορτασμό 2500 ετών, από τη Μάχη των Θερμοπυλών και τη Ναυμαχία της Σαλαμίνας.⁷²

Το 2021, άλλωστε συμπληρώθηκαν 200 χρόνια από την έναρξη της Επανάστασης του 1821 που αποτίναξε τον οθωμανικό ζυγό και οδήγησε στην δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.⁷³

Παρουσιάστηκαν 105 αρχαία έργα και ένα ομοίωμα αθηναϊκής τριήρους του 5ου αιώνα π.Χ. Τα έργα αυτά ανέδειξαν τον νικηφόρο αγώνα των Ελλήνων κατά των Περσών και ανήκαν στην κατοχή τόσο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, όσο και άλλων μουσείων της Ελλάδας, όπως των Αρχαιολογικών Μουσείων της Θήβας, της Ολυμπίας, του Άστρους, καθώς και του Μουσείου Κοτσανά-Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας. Εμβληματική υπήρξε, η έκθεση της προτομής του Θεμιστοκλή, η οποία επρόκειτο για ρωμαϊκό αντίγραφο ενός πρωτότυπου έργου του 5ου αιώνα π.Χ., από το Αρχαιολογικό Μουσείο της Όστιας. Οι Περσικοί πόλεμοι υπήρξαν ένα σημαντικό κομμάτι της αρχαίας ελληνικής ιστορίας, εφόσον όλοι οι Έλληνες, ενωμένοι, με πλήρη συνείδηση της εθνικής τους ταυτότητας υπερασπίστηκαν την ελευθερία τους, ενάντια σε μια ξένη, εξουσιαστική και απολυταρχική δύναμη. Η σύγκρουση αυτή δεν ήταν απλά μια αντιπαράθεση, ανάμεσα σε δύο διαφορετικά πολιτικά συστήματα, αλλά και ανάμεσα σε δυο εντελώς ανόμοιες κοσμοθεωρίες: από την μια, ο μυστικισμός της Ανατολής και από την άλλη, ο ανθρωποκεντρικός πνευματικός

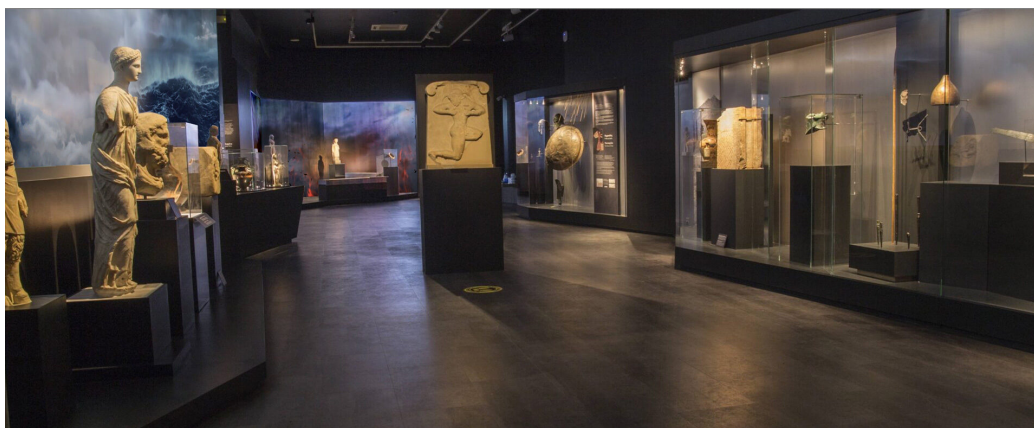
⁷¹ Δ. Πλάντζος, *Το πρόσφατο μέλλον...*, ό.π., σελ 29,66.

⁷² «Οι Μεγάλες Νίκες. Στα όρια του Μύθου και της Ιστορίας», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/oi-megales-nikes-sta-oria-toy-mythoy-kai-tis-istorias-i-proetoimasia-tis-ekthesis-toy-eam/, (ημερομηνία πρόσβασης 14/05/2026), σελ(1-6), σελ.1.

⁷³ Λ.Μενδώνη, Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού, «Χαιρετισμοί», στο *Οι Μεγάλες Νίκες. Στα Όρια του Μύθου και της Ιστορίας*, επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ. ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ, Αθήνα 2020, σελ.(8-9), σελ.8.

κόσμος του Ελληνισμού. Το μουσειολογικό αφήγημα προχώρησε πέρα από τα στερεότυπα της ιστορικής αναπαράστασης των μαχών και στόχευσε κατευθείαν, στην φαντασία και το συναίσθημα των θεατών, ανακαλώντας ακόμα και νεώτερες μνήμες από την σύγχρονη εποχή και τον σύγχρονο δυτικό πολιτισμό. Ωστόσο, ακολουθούνται πιστά οι περιγραφές των αρχαίων συγγραφέων, όπου με αριστοτεχνικό τρόπο περιγράφουν τα ιστορικά συμβάντα και την παρεμβολή του θείου, ενάντια σε κάθε αυθαιρεσία, μέσα από την ιστοριογραφία, την τραγωδία και την ποίησή τους.⁷⁴

Κρατική μέριμνα ήταν να αναδείξει τον νικηφόρο πατριωτικό αγώνα, ως ηθικό πρότυπο ταύτισης για τις επόμενες γενιές, όχι μόνο του ελληνισμού, αλλά και ολόκληρου του δυτικού κόσμου, εφόσον ο ελληνικός πολιτισμός, με την συνδρομή της ιστορίας και του μύθου, της φιλοσοφίας, της τέχνης και της λογοτεχνίας, μεταλαμπαδεύτηκε, μέσω των Ρωμαίων, στην Αναγέννηση και στην συνέχεια, στην νεότερη εποχή. Με απαρχή, τις νίκες στα Περσικά και την πολιτική διακυβέρνηση των Ελλήνων, ο δυτικός κόσμος κατόρθωσε να αναπτυχθεί πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά, ακόμα και αν διαμεσολάβησαν κάποια σκοτεινά διαλείμματα και να διαφυλάξει τον ορθολογισμό, την δημοκρατία και την φιλελεύθερη κοινωνία των πολιτών.⁷⁵

Την έκθεση, αποτελούν συνολικά οκτώ εκθεσιακές ενότητες. Οι έξι πρώτες, μας διηγήθηκαν διαφορετικές μάχες και επεισόδια από τους Περσικούς Πολέμους. Παρουσιάστηκαν διάφορα πολεμικά εξαρτήματα τόσο των Ελλήνων οπλιτών, όσο και των Περσών, μερικά από τα αφιερώματα των νικητών στα μεγάλα ιερά της αρχαιότητας, όπως το κράνος του Μιλτιάδη, θραύσματα αγγείων με ίχνη καύσης, αιχμές βελών από το πεδίο της

⁷⁴ Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ. 369, 370.

⁷⁵ Λ. Μενδώνη, ό.π., σελ. 8,9.

μάχης των Θερμοπυλών, διαφόρων ειδών επιγραφές φημισμένων και άσημων πρωταγωνιστών των ιστορικών γεγονότων κ.λπ. Παράλληλα, μορφές θεών και μυθικών ηρώων έδωσαν πνοή στην ιστορική αφήγηση και στους μύθους, που θέλησαν να καταδείξουν την συνεργασία, μεταξύ θνητών και αθανάτων, για την επιτέλεση της ολοκληρωτικής νίκης των Ελλήνων. Διάφορα γλυπτά συμπλέγματα και ειδώλια Νικών εκτέθηκαν: όπως ένα σύμπλεγμα γυναικείας μορφής και Νίκης που παίζουν το παιχνίδι του εφεδρισμού, από την Μύρινα της Μ.Ασίας και ένα πήλινο ειδώλιο φτερωτής Νίκης με επιγραφές στα φτερά ΚΡΑΤΗ και ΚΡΑΤΗΡΑ, του 2ου αιώνα π.Χ, από την συλλογή Ι.Μισθού. Αγάλματα, όπως το αγαλμάτιο φτερωτής γυναικείας μορφής, από το Αρτεμίσιο της Δήλου, του 560-550 π.Χ, από τις συλλογές του ΕΑΜ, ερυθρόμορφα αγγεία, όπως η ερυθρόμορφη πελίκη του Ζωγράφου, του Επιμήδους που απεικονίζει τέσσερις Νίκες να πετούν γύρω από τον κιθαρωδό Αλκίμαχο, από το Αρχαιολογικό Μουσείο της Φιλιππούπολης της Βουλγαρίας, του 440-430 π.Χ., αλλά και νεότερα έργα, όπως το μαρμάρινο ανάγλυφο η Δόξα, του Τηλέμαχου Γύζη, από την Χώρα της Τήνου και από το μουσείο Τηνίων καλλιτεχνών. Οι δύο τελευταίες ενότητες παρουσίασαν τους Περσικούς Πολέμους και την ιδεολογική τους σημασία, στην αρχαία και σύγχρονη απεικονιστική τέχνη.

Επιπλέον, στην αίθουσα 21 εκτέθηκε το χάλκινο σύμπλεγμα με τον αναβάτη από το Αρτεμίσιο που ανήκει στις μόνιμες συλλογές του ΕΑΜ, σε αντιπαραβολή με πέντε αριστοτεχνικά αγγεία, με παραστάσεις αθλητικών και μουσικών αγώνων, εκπέμποντας το μήνυμα, των νικηφόρων αγωνιστικών αναμετρήσεων, ατομικών και συλλογικών, όχι μόνο σε περιόδους πολέμου, αλλά και ειρήνης. Συμπληρωματικό ερμηνευτικό υλικό προσφέρθηκε στους επισκέπτες, μέσω ψηφιακών προβολών, κατά τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να γίνει πιο παραστατικά, αντιληπτή, η δραματικότητα των γεγονότων και η αναζωογονητική ελπίδα που εξέπεμψαν οι Νίκες. Παρατηρούμε, εδώ, την ουσιαστική συνδρομή της σύγχρονης τεχνολογίας στο εκθεσιακό έργο του μουσείου, καθώς, τα τελευταία χρόνια παρουσίασε ραγδαία εξέλιξη.

Την έκθεση συνόδεψε επιστημονικός κατάλογος 512 σελίδων, (στα ελληνικά και αγγλικά), όπου περιλαμβάνει 18 δοκίμια, φημισμένων επιστημόνων, στον χώρο της αρχαιολογίας και της ιστορίας της τέχνης, εκδόσεως του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων. Από το επιστημονικό αυτό υλικό προκύπτουν με ενάργεια, οι τρόποι, με τους οποίους, οι

Περσικοί Πόλεμοι λειτούργησαν εποικοδομητικά, στην πολιτική, κοινωνική και καλλιτεχνική ζωή.⁷⁶

Η βιωματική ανασύνθεση της ιστορίας, μέσα από τους συμβατικούς τρόπους παρουσιάσης ενός μουσείου αποτελεί πάντοτε, ένα δύσκολο εγχείρημα, καθώς ο επιστημονικός τρόπος παρουσιάσης των εκθεμάτων, θα πρέπει να αποκλείει αυθαίρετες υπερβάσεις. Αν συνυπολογίσει κανείς, το γεγονός ότι τα αρχαιολογικά τεκμήρια για την μουσειολογική αναπαράσταση των Περσικών Πολέμων υπήρξαν λιγοστά, συνηθητοποιεί ακόμα περισσότερο τον βαθμό δυσκολίας ενός τέτοιου επιτεύγματος. Η αρχαία εικονιστική τέχνη μετέδωσε περιορισμένες σκηνές των περσικών αναμετρήσεων, σε σχέση με όσα μας μετέφεραν, η ιστορία, η τραγωδία και η λυρική ποιήση. Η μνήμη των ιστορικών γεγονότων εκφράστηκε στην γλυπτική και στην αγγειογραφία των κλασικών χρόνων, κυρίως με αλληγορικές εικόνες. Κατά συνέπεια, επιλέχθηκαν στην έκθεση, αντί των πολεμικών σκηνών, περισσότερο συμβολιστικές και μυθικές παραστάσεις με την μορφή της φτερωτής Νίκης να κυριαρχεί.⁷⁷

Τέλος, δόθηκαν ευχαριστίες, από την Υπουργό Πολιτισμού Λίνα Μενδώνη, σε όλους όσους συνέβαλλαν στην προετοιμασία και επιμέλεια της έκθεσης, (στην προϊσταμένη του ΕΑΜ, στους φορείς που συνέδραμαν στον εμπλουτισμό των εκθεμάτων, στους επιστημονικούς συνεργάτες κ.λπ), η οποία, αν και πραγματοποιήθηκε μέσα στις δύσκολες συνθήκες της πανδημίας του κορωνοϊού, υπήρξε επιστημονικά άρτια και στέφθηκε από απόλυτη επιτυχία.⁷⁸

Η έκθεση *«Ανοικτοί Ορίζοντες, Αρχαία ελληνικά ταξίδια και επαφές»*, όπου δεν πραγματοποιήθηκε στο ΕΑΜ, αλλά φιλοξενήθηκε, από τις 23 Απριλίου μέχρι τις 14 Αυγούστου 2022, στο Μουσείο της Μελβούρνης, υπήρξε το προϊόν γόνιμης συνεργασίας, ανάμεσα στο Εθνικό Αρχαιολογικό και το Μουσείο της Μελβούρνης, υπό την αιγίδα του Ελληνικού Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού και των Μουσείων της Βικτώριας Αυστραλίας.

⁷⁶ «Οι Μεγάλες Νίκες. Στα όρια του Μύθου και της Ιστορίας», ό.π., σελ.2-5 και Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.370.

⁷⁷ Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, «Προλογικό σημείωμα», στο *Οι Μεγάλες Νίκες. Στα Όρια του Μύθου και της Ιστορίας*, επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, ό.π., σελ.(12-13),σελ.12,13.

⁷⁸ Λ.Μενδώνη, ό.π., σελ. 8.

Η έκθεση παρουσίασε το ισχυρό, αρχαίο ελληνικό, ναυτικό δαιμόνιο, ανά τους αιώνες, που ενέπνευσε τους αρχαίους Έλληνες, από πολύ νωρίς, στις θαλασσινές τους περιπέτειες, φέρνοντάς τους, σε επαφή με μακρινούς τόπους και πολιτισμούς. Οι αρχαίοι Έλληνες, (οι οποίοι υπήρξαν από τους καλύτερους ναυτικούς της Μεσογείου), είχαν επεκτείνει την δύναμή τους, άλλοτε με ειρηνικό και άλλοτε, με βίαιο τρόπο, σε μακρινές χώρες, αναζητώντας, να εποίκισουν, νέους τόπους, για μόνιμη ή περιστασιακή εγκατάσταση. Τα ταξίδια αυτά, άνοιξαν τους πνευματικούς τους ορίζοντες, αλληλεπίδρασαν με μακρινούς πολιτισμούς και διαμόρφωσαν τις θρησκευτικές και καλλιτεχνικές τους πεποιθήσεις, συμβάλλοντας στην δημιουργία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.⁷⁹ Έγιναν πρόσφατα προσπάθειες από την Ευρωπαϊκή Ένωση, από τα τέλη του 20ου αιώνα έως τις αρχές του 21 ου, να αναπαραστήσει την εποχή του Χαλκού (μια περίοδο εκτεταμένων εμπορικών διασυνδέσεων και επιχειρηματικής ελευθερίας), ως την πρώτη «Χρυσή Εποχή» της Ευρώπης, αναγνωρίζοντας, στους Μινωίτες, τους προκατόχους της, στην αποικιοκρατία, αλλά και στον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Όπως, συνέβει και με άλλα διαχειρίσιμα παρελθόντα, αυτοκρατορικής μορφής, επι παραδείγματι, με την αρχαία Ρώμη. Η νεωτερική αρχαιολογία εστίασε στο να αποδείξει ότι η Κρήτη ήταν «ευρωπαϊκή», από την εποχή του Χαλκού.⁸⁰

⁷⁹ «Ανοικτοί Ορίζοντες, Αρχαία ελληνικά ταξίδια και επαφές», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/anoiktoi-orizontes-archaia-ellinika-taxidia-kai-epafes-melvoyrni-aystralias/, (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ.1-6), σελ.2,3.

⁸⁰ Γ. Χαμηλάκης και Nicoletta Momigliano, «ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ:ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ» στο Γ. Χαμηλάκης και Nicoletta Momigliano, ό.π., σελ.(27-43), σελ.30,31.

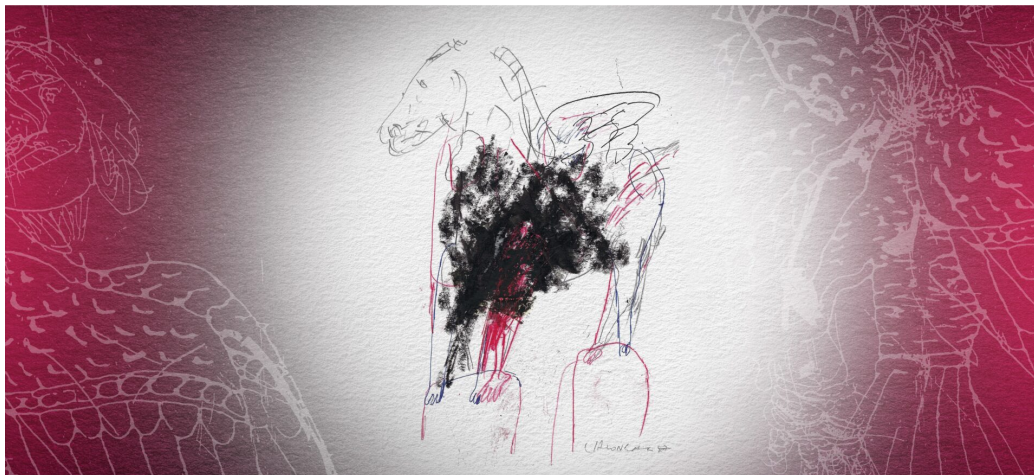
Η αρχαία ελληνική ιστορία ζωντάνεψε μπροστά στα μάτια των επισκεπτών, μέσα από 44 ξεχωριστά έργα τέχνης του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου που εκτείνονται σε χρονική διάρκεια τεσσάρων χιλιάδων ετών. Η έκθεση ανέδειξε την αλληλεπίδραση που άσκησαν στον αρχαιοελληνικό πολιτισμό, οι επαφές με άλλους λαούς και πολιτισμούς, αναζωγονώντας το αρχαιοελληνικό πνεύμα. Τα εκθέματα διαρθρώνονταν σε τρεις άξονες και οκτώ θεματικούς σταθμούς. Μέσα από αυτά αναβιώθηκε η διασπορά του ελληνικού εμπορίου, προβλήθηκαν οι ακμάζουσες ελληνικές αποικίες, άλλα και η παρουσία των ξένων, στο ελληνικό έδαφος. Παράλληλα όμως, παρουσιάστηκαν και οι πολεμικές συρράξεις, αλλά και η αμφίπλευρη ανταλλαγή θρησκευτικών δοξασιών, αντιλήψεων και λατρευτικών πρακτικών, με ξένους πολιτισμούς. Μέσα από όλες αυτές, τις διαμορφωτικές εμπειρίες οικοδομήθηκε η ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα και ιδιοσυγγρασία του αρχαιοελληνικού κόσμου. Τα μηνύματα της έκθεσης, δεν θα πάψουν ποτέ να είναι επίκαιρα, καθώς δεν θα πάψει ποτέ να ενυπάρχει μέσα στον άνθρωπο, η αέναη ανάγκη για ταξίδια και ανακαλύψεις που θα του ανοίγουν, επάπειρον, τους ορίζοντες του μυαλού και της ψυχής του.⁸¹

Ο ελληνοαγγλικός κατάλογος της έκθεσης που εκδόθηκε περιλάμβανε, εκτός από τις 44 έγχρωμες φωτογραφίες των εκθεμάτων και ένα λεύκωμα φωτογραφιών, με μετανάστες έλληνες που έζησαν, αλλά και εξακολουθούν να ζουν και να δραστηριοποιούνται σε αυτήν την μακρινή ήπειρο.

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο για πρώτη φορά, από τις 9 Μαΐου του 2022 μέχρι τις 30 Νοεμβρίου του 2022, πραγματοποίησε στον πολυδύναμο χώρο των περιοδικών του εκθέσεων, μια πρωτόγνωρη για το κοινό, εκθεσιακή εμπειρία συνάντησης της αρχαιότητας, με την σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία. Τα εγκαίνια της αμφίδρομης αυτής σχέσης έγιναν με τον ομότιμο καθηγητή της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών, Γιώργο Λαζόγκα.⁸²

⁸¹ «Ανοικτοί Ορίζοντες, Αρχαία ελληνικά ταξίδια και επαφές», ό.π., σελ. 3,4. Σήμερα, στην περιοχή της Βικτώριας της Αυστραλίας ζει μια από τις πολυπληθέστερες ελληνικές παροικίες, σε παγκόσμια βάση, και Ε. Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.372.

⁸² «Το χθές είναι τώρα. Γιώργος Λαζόγκας: Μύθοι και Αρχαιότητα», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/to-htes-einai-tora-lt-br-gt-giorgos-lazogkas-mythoi-kai-archaiotita/, (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ(1-8), σελ.1,2 Ο Γιώργος Λαζόγκας, από το 1970 έχει λάβει μέρος σε πάνω από τριάντα ομαδικές εκθέσεις και έχει πραγματοποιήσει αρκετές ατομικές εκθέσεις. Το 2008 δημιούργησε μια μόνιμη εικαστική εγκατάσταση για το σταθμό «Ελαιώνας» του ΜΕΤΡΟ της Αθήνας.

Στην έκθεση αυτή, με τίτλο: «Το χθές είναι τώρα. Γιώργος Λαζόγκας: Μύθοι και Αρχαιότητα», παρουσιάστηκαν 23 ειδικά επιλεγμένα αρχαιοελληνικά έργα, από τις συλλογές του ΕΑΜ, σε αντιπαραβολή με 30 έργα, 28 σχέδια και σε 2 προθήκες: 21 σχέδια και 2 βιβλία, του εικαστικού. Τα έργα που επιλέχτηκαν προκάλεσαν τον προβληματισμό και τον αναστοχασμό του επισκέπτη, πάνω στον πολύπλευρο, νοητό διάλογο που δημιουργείται ανάμεσα στο χθές και το σήμερα. Ο Γιώργος Λαζόγκας, ήδη από την αρχή της καριέρας του, ενσωματώνει στα έργα του, μυθολογικά και ιστορικά σπαράγματα, δημιουργώντας νέες οπτικές και εννοιολογικές αφηγήσεις. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι αινιγματικές αλληγορίες του παρόντος κινητοποιούν την φαντασία και προτρέπουν σε νέες ερμηνείες.

Η έκθεση διαρθρωνόταν σε τρεις ενότητες: στις «Αποδράσεις στη Μεσόγειο», στα «Θραύσματα μνήμης» και στις «Μεταμορφώσεις εικόνων». Σύμφωνα, με την έννοια που εισήγαγε ο Λαζόγκας, στην εγχώρια ιστορία της τέχνης, την δεκαετία του '70, (προκειμένου να περιγράψει τις στρωματογραφίες της εικόνας, σε διαφορετικές χρονικές στιγμές) και οι τρεις ενότητες, αποτελούν παλίμψηστα του χρόνου.

Οι «Αποδράσεις στη Μεσόγειο»

Οι αποδράσεις στην Μεσόγειο, ως κεντρικό τους θέμα στη εικονογραφία του Λαζόγκα, είχαν την λεκάνη της Μεσογείου που ως σταυροδρόμι τριών ηπείρων και ποικίλων πολιτισμών, υπήρξε ο χώρος, ο οποίος διαμόρφωσε τον ελληνικό πολιτισμό. Οι συλλογές του ΕΑΜ, εκτός από τα έργα του αρχαίου ελληνικού πνεύματος, φιλοξενούν και εξέχουσες καλλιτεχνικές δημιουργίες άλλων μεσογειακών πολιτισμών. Ο Γιώργος Λαζόγκας, σχεδίασε σε χαρτιά Α4, μοναδικά έργα του παρελθόντος, από διαφορετικούς πολιτισμούς και από

διάφορες χρονικές περιόδους, καταγράφοντας τις εμπειρίες του, από τα συχνά ταξίδια του, σε όλη την Ελλάδα, την Κύπρο, την Ιταλία και την Αίγυπτο. Μετουσιώνει, επομένως, τα ίχνη που άφησε πίσω της η ιστορία των εικαστικών τεχνών και η αρχιτεκτονική, σε σύγχρονες ζωγραφικές και σχεδιαστικές εκδοχές, αποκαλύπτοντας την πολυπολιτισμικότητα της Μεσογείου και τις πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των λαών. Η σειρά «Νίκες» δεσπόζει στις δημιουργίες του που ξεκίνησαν το 1976, εμπνευσμένες από την Νίκη της Σαμοθράκης. Το αρχαίο άγαλμα, μέσα από την αποδόμηση και αναδόμησή του μετατρέπεται σε σύγχρονο σύμβολο ζωής, έρωτα και θανάτου. Το έργο του καλλιτέχνη συνέδραμαν πλήλινα ειδώλια Νικών, ένα μαρμάρινο άγαλμα της Εφεσίας Αρτέμιδος, αγαλμάτια αιγυπτιακών θεοτήτων κ.λπ.

Τα «Θραύσματα μνήμης»

Η ανασκαφική έρευνα αποκαλύπτει καθημερινά, σπαράγματα αρχαίων εικόνων, τα οποία εμπλουτίζουν και συμπληρώνουν τις γνώσεις μας για την διαχρονία της ελληνικής ιστορίας. Η ενότητα αυτή, καταδεικνύει με ενάργεια, την ιδιοφυή, νοητική σύλληψη του Λαζόγκα, για την αποδόμηση της εικόνας, σύμφωνα με την λογική ότι «το θραύσμα είναι το όλον», καθώς δεν παύει να διασώζει, αθέρα την μνήμη. Στα τέλη της δεκαετίας του '80, ο Λαζόγκας, τεμάχιζε βίαια την γραφή, δημιουργώντας μια θρυμματισμένη αφήγηση που εξέπεμπε, ακατάληπτα σιβυλλικά μηνύματα. Στις αρχές της δεκαετίας του '90, ασχολήθηκε με την σειρά «Θραύσματα-Όστρακα» που θύμιζαν αποσπασμένα τμήματα των παραστάσεων και του διακόσμου μυκηναϊκών αγγείων από την Κύπρο. Παράλληλα, είχε αρχίσει να φιλοτεχνεί την σειρά «Κίονες», συνθέτοντας, αρχιτεκτονικά ίχνη, σε έργα που έπαιζαν με την αντίθεση λευκού-μαύρου, δίνοντας την αίσθηση της εναλλαγής του φωτός, με το σκοτάδι. Ο κατακερματισμός της εικόνας λειτουργεί, στον καλλιτέχνη συμβολικά, εφόσον η καταστροφή, δεν είναι παρά ένα στάδιο, άμεσα συνδεδεμένο με την έννοια της αναγέννησης.

Αυτή η συμβολική κατακερματισμένη εικόνα, αντιπαραβάλλεται με έργα από τις συλλογές του ΕΑΜ, όπως σχηματοποιημένες μορφές, ανθρώπων, ζώων και πτηνών, και χαράγματα και μύθους που τροφοδοτούν εικόνες, παράγοντας ένα μωσαϊκό θραυσμάτων που παρότι μένει διαρκώς ανολοκλήρωτο, δεν παύει ωστόσο να ανανεώνεται.

Οι «Μεταμορφώσεις εικόνων»

Μέσα, από τις δημιουργίες του καλλιτέχνη, ζωντάνεψαν και πάλι τα φημισμένα τέρατα που συναντούσαν οι ναυτικοί και οι ταξιδιώτες στα μακρινά τους ταξίδια: οι Κύκλωπες, οι Λαιστρυγόνες, οι Σειρήνες, η Σκύλλα και η Χάρυβδη. Για να μπορέσει να επιβιώσει ο άνθρωπος, θα έπρεπε να αναμετρηθεί μαζί τους και να τα καθυποτάξει. Οι

Σειρήνες πρωταγωνιστούν στο έργο του Λαζόγκα, ως σύμβολα καταστροφής, κινδύνου και θανάτου (οι μόνοι που είχαν καταφέρει να διασωθούν από το σαγηνευτικό τραγούδι τους ήταν οι Αργοναύτες και ο Οδυσσέας, ο οποίος σύμφωνα με το μύθο, δεμένος στο κατάρτι του πλοίου του, δεν παρασύρθηκε από το μελωδικό τους τραγούδι και τις οδήγησε στον θάνατο, ρίχνωντάς τες, στα βράχια του νησιού τους). Οι Σειρήνες σχεδιάζονται από τον Λαζόγκα, τερατόμορφες και άσχημες, με κεφάλι γυναίκας και σώμα αρπακτικού πτηνού, αλλά στην συνέχεια, μεταλλάσσονται σε μια νέα μυθική γυναικεία μορφή, την Βαυβώ. Κατά αυτόν τον τρόπο, εφευρίσκεται, μια νέα εικαστική μυθολογία, εμπλουτισμένη, με τις προσωπικές εμπειρίες και τα βιώματα του καλλιτέχνη.

Η έκθεση συνοδευόταν με δίγλωσσο κατάλογο, ελληνικών-αγγλικών, ο οποίος ακολούθησε την δομή της έκθεσης, με όλα τα έργα του καλλιτέχνη να συνομιλούν με τις αρχαιότητες του ΕΑΜ. Ο κατάλογος συμπεριλάμβανε κείμενα που αναφέρονταν στην καλλιτεχνική πορεία του Λαζόγκα, καθώς και στην έμπνευσή του από τις αρχαιότητες.

Στόχος της έκθεσης ήταν να ευαισθητοποιηθεί το κοινό και οι άλλοι δημιουργοί, από τους κρυφούς συμβολισμούς, της διαρκούς μεταμόρφωσης των αρχαίων προτύπων, σε σύγχρονες καλλιτεχνικές δημιουργίες και να αναδείξει ταυτόχρονα, με ενάργεια την διαχρονικότητα της ελληνικής τέχνης.⁸³

Η εξαιρετικά επιτυχημένη έκθεση, *Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου στην αρχαία τέχνη- the countless aspects of Beauty in ancient art*, που είχε παρουσιαστεί στο ΕΑΜ, την περίοδο 2018-2019, ταξίδεψε κατά το χρονικό διάστημα, από 5 Νοεμβρίου του 2024, με 5 Ιουνίου του 2025, στην Κίνα. Τα εγκαίνια της έκθεσης υλοποιήθηκαν από την Υπουργό Πολιτισμού Λίνα Μενδώνη. Η έκθεση πραγματοποιήθηκε στο Εθνικό Μουσείο της Κίνας/National Myseum of China (NMC), στο Πεκίνο και ανέδειξε την αισθητική έκφραση του ανθρώπου σε διαφορετικά, πολιτισμικά και κοινωνικά περιβάλλοντα, από την νεολιθική περίοδο, μέχρι την ύστερη αρχαιότητα.

Τα αρχαία έργα από τις συλλογές του ΕΑΜ, σε συνδυασμό, με τα σύγχρονα ψηφιακά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν προσέφεραν στο κινεζικό κοινό, ένα ταξίδι στο χρόνο του

---

⁸³ «Το χθές είναι τώρα. Γιώργος Λαζόγκας: Μύθοι και Αρχαιότητα», ό.π., σελ.2-7 και Βιβλιοδέτης, ό.π., σελ.373.

αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, μέσα από την διαχρονική εξερεύνηση, του πνευματικού υποβάθρου, των αισθητικών και τεχνικών επιλογών, των καλλιτεχνικών δημιουργιών.

Στην έκθεση του Πεκίνου εκτέθηκαν διακόσια εβδομήντα εννέα αρχαία έργα και ένα αντίγραφο, από τις συλλογές του ΕΑΜ.

Η έκθεση διαρθρώθηκε και πάλι σε τέσσερα μέρη, όπως και η αντίστοιχη που είχε πραγματοποιηθεί στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, κατα το χρονικό διάστημα, από 26 Μαΐου 2018 μέχρι 8 Δεκεμβρίου 2019: στην «Αιώνια αισθητική», «στο ωραίο και επιθυμητό», «στο προβάλλοντας το σώμα» και τέλος, «στην ατέρμονη αναζήτηση», όπου ήταν έκδηλος ο φιλοσοφικός προβληματισμός, ως προς την σημασία του ωραίου και την αξία του για τον άνθρωπο.

Μέσα από τις δυσκολίες υλοποίησης της έκθεσης, (μετά την πανδημία του κορωνοϊού και ύστερα από επανάληψη του αιτήματος παρουσιάσής της, από το Εθνικό Μουσείο της Κίνας, έπειτα, από την αναβολή του αιτήματος του 2020), η έκθεση τελικά πραγματοποιήθηκε σε συνεπτυγμένη μορφή, προβάλλοντας και πάλι την διαχρονικότητα της

ελληνικής ομορφίας και της δικαιωματικής εγκατάστασής της, σε ένα τόπο, όπου άνθισε η κλασική τέχνη (απόρροια της αρχαιοπολιτικής και του ελληνικού εθνικού φαντασιακού).⁸⁴

Από τις 13 Δεκεμβρίου του 2024 έως τις 31 Οκτωβρίου του 2025 πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της δράσης «Συναντήσεις Μουσείων στο Εθνικό», στην αίθουσα 12, η περιοδική έκθεση: «ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ». Η έκθεση παρουσίασε, την Ευρώπη, ένα φημισμένο αστικό κέντρο της αρχαίας Βοττιαίας, όπου απέχει 18 χιλιόμετρα, από την Πέλλα.

Η πόλη τοποθετούνταν, στον πυρήνα του μακεδονικού βασιλείου και ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, έχοντας να επιδείξει ονομαστά μέλη της μακεδονικής αριστοκρατίας, και επώνυμους πολίτες στα Πανελλήνια ιερά. Υπήρξε μια υπολογίσιμη κοινωνική δύναμη στην τότε κοινωνία, καθώς είναι οφθαλμοφανής η ετυμολογική συγγένεια της Ευρώπου, με το όνομα της ηπείρου μας, Ευρώπη. Άλλωστε, ένας από τους σημαντικότερους διαδόχους του Μ.Αλεξάνδρου, (ο οποίος και ίδρυσε την δυναστεία των Σελευκιδών), καταγόταν από αυτή. Η έκθεση έδωσε την δυνατότητα στο κοινό του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, να

⁸⁴ «Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου στην αρχαία τέχνη-the countless aspects of Beauty in ancient art» διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/oi-ametrites-opseis-toy-oraiou-stin-archaia-techni-pekino-kina/, (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ 1-3 και Δ.Πλάντζος, *Αρχαιοπολιτική*, ό.π., σελ. 20, 87, 88.

γνωρίσει άγνωστες όψεις, της αρχαίας πόλης, της οποίας, τα αρχαιολογικά ευρήματα φυλάσσονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Κιλκίς. Ωστόσο, μόνο μικρό τμήμα της πόλης έχει ανασκαφεί μέχρι σήμερα, (από το οποίο προέρχονται και τα ευρήματα), όπως οι ελληνιστικοί τάφοι των αριστοκρατών γαιοκτημόνων της περιοχής, οι μνημειακοί καμαροσκεπείς τάφοι, αλλά και οι πιο απλοί, των υστερορωμαϊκών και παλαιοχριστιανικών χρόνων, οικιστικά και εργαστηριακά σύνολα κ.λπ. Η έκθεση υπήρξε μια μοναδική ευκαιρία ανάδειξης του μακεδονικού ελληνισμού και της ιστορικότητας της Μακεδονίας.⁸⁵

Την τελευταία αυτή δεκαετία εντείνεται η παρουσίαση των περιοδικών εκθέσεων και σε ψηφιακή μορφή, (εξαιτίας της ραγδαίας τεχνολογικής ανάπτυξης), επί παραδείγματι των εκθέσεων: «*οι Μεγάλες Νίκες. Στα όρια του Μύθου και της Ιστορίας*», *Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου στην αρχαία τέχνη-the countless aspects of Beauty in ancient art* κ.λπ. Μάλιστα, η έκθεση *Αθηναϊκή Δημοκρατία* (εξαιτίας της κρίσιμης περιόδου της πανδημίας και των μέτρων πρόληψης, όπως ο περιορισμός των μετακινήσεων) παρουσιάστηκε στο κοινό αποκλειστικά, με ψηφιακή πλοήγηση.

Το διάστημα αυτό είχε εκφραστεί και η αντίδραση της αντιπολίτευσης ΣΥΡΙΖΑ, ενάντια στον Νόμο 5021/ 2023, ως προς την εμπορευματοποίηση των χώρων των εκθέσεων (όσον αφορά την πραγματοποίηση ιδιωτικών εκδηλώσεων/γαστρονομίας κ.λπ.).⁸⁶

Ο νοητός διάλογος που δημιουργείται ανάμεσα στο χθές και το σήμερα επεκτείνεται σε εντονότερους ρυθμούς, ακόμα και από την προηγούμενη δεκαετία, όπου το αρχαιοελληνικό παρελθόν αντιπαραβάλλεται με σύγχρονες καλλιτεχνικές δημιουργίες, όπως, στην έκθεση του Γιώργου Λαζόγκα: *Το χθές είναι τώρα. Γιώργος Λαζόγκας: Μύθοι και Αρχαιότητα*. Τέλος, μέσα στα πλαίσια της Παγκοσμιοποίησης, αλλά και της προβολής του ελληνικού πολιτιστικού στοιχείου, στο παγκόσμιο πολιτιστικό χάρτη εντείνεται η συνεργασία του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, με ξένα μουσεία και η παρουσίαση των περιοδικών του, εκθέσεων, στο εξωτερικό: όπως στην έκθεση: «*Ανοικτοί Ορίζοντες, Αρχαία ελληνικά ταξίδια και επαφές*», στο Μουσείο της Μελβούρνης καθώς και επιτυχημένων εκθέσεων του, σε συνεπτυγμένη μορφή, όπως: *Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου στην αρχαία*

⁸⁵ «ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ», , «διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/synantiseis-moyseion-sto-ethniko-eyropaion-i-polis/ , (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ .1-2.

⁸⁶

https://www.google.com/search?q=H+πολιτική+του+ΣΥΡΙΖΑ+για+το+Εθνικό+Αρχαιολογικό+Μουσείο&sca_es
ν, ό.π., σελ.1.

τέχνη-the countless aspects of Beauty in ancient art , στο Εθνικό Μουσείο της Κίνας, με στόχο την δημοσιοποίηση των συλλογών του. Παράλληλα, δίνεται η δυνατότητα στο αθηναϊκό κοινό να έλθει σε επαφή και με έκθεματα άλλων μουσείων της Ελλάδας, όπως του Αρχαιολογικού Μουσείου Κιλικίας και να διευρύνει τους γνωστικούς του ορίζοντες, συνειδητοποιώντας ταυτόχρονα, το εύρος της δυναμικής παρουσίας του ελληνικού πολιτισμού.

Ε. Η ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΑΜ. ΥΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟ

Το ότι η διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων έχει συμβάλλει στο να διατηρηθεί το ΕΑΜ ζωντανό, στα ενδιαφέροντα του κοινού έχει αναντίρρηση, αποδειχθεί, από την μεγάλη αύξηση του αριθμού των επισκεπτών του, από την έναρξη της έκθεσης των *Οδυσσειών* μέχρι σήμερα (όπως προκύπτει από διάφορα μετρήσιμα στοιχεία: από τα βιβλία επισκεπτών του μουσείου, από την απόσπαση θετικών κριτικών από την LIFO κ.λπ). Από τις 3 Οκτωβρίου του 2016, όπου είχε εγκαινιαστεί η περιοδική έκθεση *Οδύσσειες*, μέχρι τις 27 Σεπτεμβρίου του 2017 έχει καταγραφεί και ο υψηλότερος αριθμός επισκεπτών στο μουσείο, τα τελευταία χρόνια: περίπου 538.643 άτομα. Τα σχόλια που άφησαν οι Έλληνες και οι ξένοι επισκέπτες στο βιβλίο επισκεπτών υπήρξαν ιδιαιτέρως, πλούσια και ενθουσιώδη.

Μπορεί κανείς να ανατρέξει σε αυτά στην ηλεκτρονική διεύθυνση: (<http://www.namuseum.gr/museum/pressreleases/2017/images/e-book-odysseys-1/index.html>): «Ταξίδι με μέτρο και τέλος τον άνθρωπο», «η έκθεση μας κάνει να θέλουμε να ονειρευτούμε και να αναστοχαστούμε», «Φέρατε στο μουσείο σας την ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης» κ.λπ. Επίσης, η έκθεση απέσπασε πολύ θετικά σχόλια στον ελληνικό και στον διεθνή τύπο.⁸⁷ Για να οδηγηθεί το μουσείο σε πιο σαφή συμπεράσματα, αναφορικά με τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών του, με το κατά πόσο οι εκθέσεις, τους ενέπνευσαν και άξιζαν τον χρόνο τους, έθεσε σε εφαρμογή, έρευνες κοινού και αξιολογήσεις των μουσειακών του προγραμμάτων. Η έρευνα κοινού είναι ένας όρος πιο πλατύς και συμπεριλαμβάνει ευρύτερες αναζητήσεις των πολιτιστικών φορέων, ενώ η «αξιολόγηση» αναφέρεται στις συγκεκριμένες αποτιμήσεις των δράσεων του μουσείου.⁸⁸ Ενδεικτικά, τους μήνες, από Οκτώβριο έως Δεκέμβριο του 2016, ο αριθμός των επισκεπτών του Μουσείου αυξήθηκε κατά 25,1%, σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2015. Σε βάθος τριετίας, ο αριθμός τους αυξήθηκε κατά μέσο όρο 21,6% και σε βάθος πενταετίας, 44,6%. Αν δε συγκρίνει κανείς, την 12μηνη λειτουργία του μουσείου, κατα τους μήνες Οκτώβριο 2016 έως

⁸⁷ «Οδύσσειες...ένας χρόνος μετά», «διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο:

<https://www.namuseum.gr/new/odysseys-enas-chronos-meta/>, (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ. (1-3) σελ. 1,2.

⁸⁸ Α.Μπούνια, «Έρευνα επισκεπτών και αξιολόγηση: Η «φωνή» του κοινού», στο επιμ. Νίκη Νικονάνου, *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*, κεφ.7, εκδ. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, Αθήνα 2015, σελ.(151-171), σελ. 151.

Σεπτέμβριο 2017, με το αντίστοιχο διάστημα 2015-2016, ο αριθμός τους έλαβε 25% ποσοστό αύξησης. Για να γίνουν οι περιοδικές εκθέσεις περισσότερο προσβάσιμες, το ΕΑΜ προχώρησε στην δημιουργία ενός παράλληλου εκθεσιακού προγράμματος δορυφορικών εκθέσεων που παρουσιάζουν εκθεσιακή συνάφεια, με την κεντρική περιοδική έκθεση που λαμβάνει χώρα, κάθε φορά στο μουσείο, όπως συνέβη, το 2017, με την παρουσίαση της περιοδικής έκθεσης *Μικρές Οδύσσειες*, στο Περιστύλιο της Βουλής των Ελλήνων και με την συνεργασία με την εταιρεία ΣΤΑΣΥ ΑΕ που ανέλαβε να προωθήσει στους σταθμούς του ΜΕΤΡΟ, την περιοδική έκθεση *Οδύσσειες*. Η χρησιμοποίηση νέων επικοινωνιακών ψηφιακών εργαλείων, όπως το Facebook και το Instagram, καθώς και η δημιουργία του blog All4Nam, συνέβαλλαν στην προσέλκυση, επιπλέον κοινού, πιο εξοικειωμένου με την τεχνολογία. Επιπλέον, εκπαιδευτικά προγράμματα και εργαστήρια κατασκευών και σχεδίου έδωσαν την ευκαιρία σε παιδιά και ενήλικες να δημιουργήσουν εμπνευσμένοι από τα εκθέματα του μουσείου που προβλήθηκαν στις περιοδικές εκθέσεις. Οι δυναμικές ενέργειες προβολής του μουσείου συνέβαλλαν αποφασιστικά όχι μόνο στην ροή περιστασιακών τουριστών (που εν μέρει οφείλεται και στην άνοδο του συνολικού τουρισμού της χώρας), αλλά και στην αύξηση του αριθμού των ελλήνων επισκεπτών.⁸⁹ Κατά συνέπεια, το μουσείο δεν περιορίστηκε μόνο σε ανθρώπους μέσης και ανώτερης κοινωνικής τάξης, με ηλικιακά πλαίσια που να κυμαίνονται από 25-45 ετών. Περαιτέρω έδωσε την δυνατότητα να το επισκέπτονται και άτομα διαφορετικής πολιτιστικής κουλτούρας, έφηβοι, άτομα με ειδικές ανάγκες και ηλικιωμένοι.⁹⁰ Καθίσταται πρόδηλο, το γεγονός ότι οι μουσειακές επιλογές του ΕΑΜ εξελίχθηκαν παράλληλα με την αρχαιολογική έρευνα και με τα ζητούμενα της κοινωνίας, αναπτύσσοντας νέες ιδέες και νέα πεδία που σχετίζονταν με την συνεργασία του με άλλα μουσεία, με μια ποικιλία συνεργατών, ακόμα και με την τόνωση της απασχόλησης και την χρήση νέων τεχνολογιών.⁹¹ Η ίδια η έννοια της συλλογής επεκτείνεται για να συμπεριλάβει και την άυλη πολιτιστική κληρονομία και τα ψηφιακά πολιτισμικά προϊόντα.⁹² Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, εκδηλώθηκε εντονότερο ενδιαφέρον από τις κυβερνήσεις, από την τοπική αυτοδιοίκηση και από τους ιδιώτες, σχετικά με την ανασυγκρότηση του ΕΑΜ,

⁸⁹ Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, Δ. Καλεσοπούλου, Σ. Αθανασοπούλου, ό.π., σελ.222,223.

⁹⁰ Ν. Merriman, «Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό», στο *Αρχαιολογία και Τέχνες* 72, «διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <http://www.arxaiologia.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης 21/4/2017), σελ.(43-46),σελ.44.

⁹¹ Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, Δ. Καλεσοπούλου, Σ. Αθανασοπούλου, ό.π., σελ.223.

⁹² Α. Μπούνια, *Στα παρασκήνια του μουσείου...*, ό.π., σελ.232.

μέσα από τους μηχανισμούς του σύγχρονου management και της αγοράς και μέσα από την στελέχωσή του, με επιστήμονες που κατέχουν εξειδικευμένες μουσειολογικές γνώσεις.⁹³

Οι εκθέσεις που ξεχώρισαν σε επισκεψιμότητα και επιτυχία υπήρξαν οι εξής: το *Ναυάγιο των Αντικυθήρων: Το πλοίο, οι θησαυροί, ο Μηχανισμός, οι Οδύσσειες, Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου στην αρχαία τέχνη, Ένα όνειρο ανάμεσα σε υπέροχα ερείπια...*, οι *Μεγάλες Νίκες*. Στα όρια του Μύθου και της Ιστορίας κ.λπ. Η θεματολογία τους εστιάστηκε σε διαχρονικές παρουσιάσεις, κυρίως Έρωτα, Θανάτου, Οίκου και θάλασσας, αλλά και σε επετειακά γεγονότα.⁹⁴

Η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων επιτυχίας και επισκεψιμότητας οδήγησε το μουσείο στην διαπίστωση ότι οι πολίτες προτιμούν περισσότερο ανθρωποκεντρικές εκθέσεις, με κοινωνικό περιεχόμενο που αναδεικνύουν τις μικρές ιστορίες πίσω από τα εκθέματα και τις ιστορικές περιόδους που αντιπροσωπεύουν. Επιθυμούν, ως επι το πλείστον, την νοηματική και συμβολική σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν και την πραγμάτωσή της, με ποικίλους τρόπους.⁹⁵

Σύμφωνα με τα ευρήματα της δράσης που σχεδιάστηκε το 2017, από το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας, για να πλαισιώσει την περιοδική έκθεση, με τίτλο *Εν κινήσει: μια έκθεση για τις εκθέσεις του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού*, η βιωματική προσέγγιση της υλικής και άυλης κληρονομιάς, αλλά και της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας αναπτύσσουν για το κοινό ενδιαφέρουσες ανθρώπινες αφηγήσεις και ιστορίες του χθες και του σήμερα. Κατα συνέπεια, η απόκτηση γνώσεων δεν

⁹³ Ε. Αντζουλάτου-Ρετσίλα, *Πολιτιστικά και Μουσειολογικά Σύμμεικτα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005, σελ.240.

⁹⁴ διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.google.com/search?q=%CE%BF%CE%B9+%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B5%CF%82+%CF> (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ.1 και διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.google.com/search?q=%CE%BF%CE%B9+%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B5%CF%82+%CF> (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ.1.

⁹⁵ Μ. Μούλιου, στο *Πρακτικά Διημερίδας, Αρχαιολογικές περιοδικές εκθέσεις. Ο ρόλος τους, καλές πρακτικές και η αθέατη πλευρά τους*, Διεθνής Επιστημονική συνάντηση 18-19 Οκτωβρίου 2017, εκδ.Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Αθήνα 2021, σελ.(129-143), σελ.133.

μονοπωλείται από την εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά μέσω της μουσειοπαιδαγωγικής, το παρελθόν συνδέεται με το παρόν και με τις μνήμες και τα βιώματα των επισκεπτών. Η έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη του κριτικού αναστοχασμού και στην απελευθέρωση της φαντασίας και της καλλιτεχνικής δημιουργίας, μέσω των ομαδικών εμπειριών.⁹⁶

Επίσης, θα ήταν επιθυμητό να διατεθεί ένας ειδικός χώρος, στις περιοδικές εκθέσεις, για τους επισκέπτες, όπου θα έχουν την δυνατότητα να αγγίζουν ορισμένα αρχαιολογικά αντικείμενα, ειδικά εκείνα που είναι φτιαγμένα από ανθεκτικά υλικά, όπως είναι τα κεραμικά. Κάτι αντίστοιχο είχε πραγματοποιηθεί στο Κέντρο Αρχαιολογικών Πόρων του Γιορκ, όπου οι επισκέπτες είχαν την δυνατότητα, ακόμα και να κάνουν διαλογή του αρχαιολογικού υλικού και να το κατατάσουν. Η έκθεση από το ΕΑΜ, των αποθηκευμένων συλλογών του, ανά τακτά χρονικά διαστήματα ήταν εποικοδομητική. Ωστόσο, θα αποτελούσε μια επιπλέον δυναμική πρόκληση για το μουσείο, να επιτραπεί στο κοινό να παρακολουθήσει το έργο των συντηρητών.⁹⁷ Επιπλέον, θα ήταν ουσιαστική για την περαιτέρω επιτυχία των περιοδικών εκθέσεων, η αναπαράσταση, μέσω εικονικής πραγματικότητας, ανθρωπογενών ή φυσικών τοπίων, εγκαταστάσεων και κτηρίων. Μέσα σε αυτήν την εικονική πραγματικότητα, ο επισκέπτης, ως άτομο ή ως ομάδα, θα είναι σε θέση να συνδιαμορφώνει το εικονικό περιβάλλον, κατά αναλογία με τις πιθανές εκδοχές του, στις αρχαιότερες περιόδους, και με βάση την φαντασία και τα επιστημονικά δεδομένα. Κατά συνέπεια, δεν θα βλέπει μόνο την εικόνα, αλλά θα ζει μέσα σε αυτήν, όπως συνέβη στο ανακαινισμένο Μουσείο Pergamon, στη σύνθεση του Yadegar Asisi, όπου το κοινό εισερχόταν στο θέατρο της Περγάμου κατά τη γιορτή προς τιμή του θεού Διονύσου, το έτος 129 μ.Χ.⁹⁸ Επειδή, όταν κανείς βιώνει μια συμμετοχική εμπειρία, η γνώση που αποκτά από αυτή, καθίσταται πιο άμεση και αισθητηριακή, σε σχέση με αυτήν που αποκτά διαβάζοντας (οι μαθησιακές του αντιδράσεις γίνονται γρήγορες και αυτόματες, χωρίς καν να μεσολαβήσει ο γλωσσικός παράγοντας). Περαιτέρω, η εμπειρία δημιουργεί την αίσθηση της πραγματικής γνώσης ενός αντικειμένου, όπως συμβαίνει στην περίπτωση επίσκεψης μιας ξένης χώρας, σε

⁹⁶ Α.Κατσελάκη, Ο.Σάκαλη, Α.Τσιτούρη, Τ.Φουρτούνη, «Εκπαιδευτικά εργαλεία για την ανάγνωση των περιοδικών εκθέσεων: αναγκαιότητα ή πολυτέλεια;», στο επιμ.Α. Λαζαρίδου κ.λπ, *Πρακτικά Διημερίδας, Αρχαιολογικές περιοδικές εκθέσεις. Ο ρόλος τους, καλές πρακτικές και η αθέατη πλευρά τους*, Διεθνής Επιστημονική συνάντηση 18-19 Οκτωβρίου 2017, σελ. (115-127), σελ. 115, 116.

⁹⁷ N.Merriman, ό.π., σελ.45,46.

⁹⁸ T.Benedetta, «Is Learning Better Without Objects?», στο *NEMO*, Survey on the impact of the COVID-19 situation on museums in Europe Final Report, (2020), σελ.23-24.

αντιπαραβολή με την γνωριμία της, μόνο, μέσω των εγχειριδίων. Δημιουργείται ποιοτικά, μια εντελώς διαφορετική αίσθηση. Επομένως, αυτού του είδους, η γνώση είναι σε θέση να συγκροτήσει πιο συνειδητοποιημένες ταυτότητες.⁹⁹ Γι' αυτούς τους λόγους έχει κριθεί πια, επιβεβλημένη από το μουσείο, η συστηματική μελέτη του υλικού των περιοδικών εκθέσεων, καθώς και ο σχεδιασμός συμμετοχικών δράσεων, με στόχο την βιωματική εμπειρία διαφόρων κατηγοριών κοινού. Κατά, τον σχεδιασμό των δράσεων έχουν εφαρμοστεί διάφορες μέθοδοι, όπως η παρατήρηση και η περιγραφή δεδομένων της έκθεσης, η μαιευτική μέθοδος, η αφήγηση, η διατύπωση απόψεων, το παιχνίδι και η εικαστική έκφραση.¹⁰⁰ Επί παραδείγματι, στην περίπτωση της έκθεσης *Αγών* του 2004, όπου είχε δημιουργηθεί εκπαιδευτικός δανειστικός φάκελος, στα πλαίσια της μουσειοπαιδαγωγικής.

Από τις συμμετοχικές δράσεις του κοινού, δύο κατηγορίες έχουν θεωρηθεί πιο σημαντικές από το μουσείο: Η μία κατηγορία δράσεων δίνει στον επισκέπτη, έναν ρόλο τεκμηρίωσης παρόμοιο, με αυτόν που πραγματοποιεί το μουσείο και η άλλη κατηγορία σχετίζεται με την συμμετοχή του κοινού στην δημιουργία μετα-αντικειμένων, όπως είναι οι ιστορίες και τα παιχνίδια που αναφέρονται σε πολιτισμικά αντικείμενα.¹⁰¹ Από, όλη αυτήν την συλλογική εκθεσιακή δραστηριότητα του EAM, τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, προκύπτει το συμπέρασμα ότι έχουν υιοθετηθεί νέες στρατηγικές για την προώθηση των συλλογών του μουσείου, έχουν αναπτυχθεί νέες συνεργασίες και με άλλα ιδρύματα και φορείς και ότι έχει εγκαθιδρυθεί ένας διαρκής διάλογος του μουσείου με τις κοινωνικές ομάδες.¹⁰²

Παρατηρείται το φαινόμενο ότι παρά την παγκόσμια απαξίωση της κλασικής κληρονομιάς το τελευταίο χρονικό διάστημα, εξαιτίας των πολυπολιτισμικών ιδεολογιών, της κριτικής του ευρωκεντρισμού και των πολιτισμικών και δημογραφικών αλλαγών των δυτικών κοινωνιών, δεν έχει μειωθεί καθόλου, το ενδιαφέρον της αρχαιότητας για τους κατοίκους της Ελλάδας. Αντίθετα, η απαξίωση αυτή έχει ενισχύσει την αποφασιστικότητα να

⁹⁹ E. Hooper-Greenhill, στο *Museums and Education.Purposes ,pedagogy,performance*, εκδ. Routledge Taylor and Francis Group, New York 2007, σελ.36,37.

¹⁰⁰ Α.Κατσελάκη, Ο.Σάκαλη, Α.Τσιτούρη,Τ.Φουρτούνη, ό.π., σελ.116,117.

¹⁰¹ Ν.Γιαννούτσου, «Αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων στη μουσειοπαιδαγωγική», κεφ.10,στο Ν. Νικονάνου, ό.π., σελ.(225-254), σελ.240.

¹⁰² Ε. Αντζουλάτου-Ρετσίλα, ό.π., σελ.261,262.

προβληθεί πιο επιτακτικά, αυτή η κληρονομιά, με την χρησιμοποίηση νέων στρατηγικών, μέσων και τεχνολογιών.¹⁰³

---

¹⁰³ Γ. Χαμηλάκης, ό.π., σελ.330.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι περιοδικές εκθέσεις που διοργάνωσε το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο από το 2000 μέχρι σήμερα, μέσα σε απαιτητικούς και δύσκολους καιρούς και η ολιστική στρατηγική που εφάρμοσε, συνέβαλλαν στην πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας και στην αυξανόμενη επισκεψημότητα του εγχώριου, αλλά και παγκόσμιου κοινού. Ιδιαίτερα γόνιμη εκθεσιακά (με αυξημένο αριθμό εκθέσεων και ενδιαφέρον από το κοινό) αποδείχθηκε η χρονική περίοδος από το 2014 μέχρι το 2022.

Κατά την πρώτη δεκαετία από το 2000 έως το 2010, το εκθεσιακό αφήγημα του ΕΑΜ, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πιο εθνικιστικό, καθώς, εξαιτίας της ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων δόθηκε περισσότερο έμφαση σε εκθέσεις εθνικής ταυτότητας και εθνικής προβολής της χώρας. Από την εποχή της οικονομικής κρίσης που έπληξε την χώρα, (από το 2009 με 2010) έως την υγειονομική κρίση του 2020, οι εκθέσεις του, προσπαθούν να ανταποκριθούν στα προτάγματα της εποχής, γι' αυτό και εμπλουτίζονται, με νέο υλικό, μέσω της συνεργασίας του Μουσείου, με ξένα μουσεία, προς εξεύρεση νέων οικονομικών πόρων. Την χρονική περίοδο διακυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ, από το 2015 με 2019, το εκθεσιακό αφήγημα εμφανίζει πιο εκπαιδευτικό, θεματικό και κοινωνικό χαρακτήρα. Όπως αποδεικνύεται από τις εκθέσεις: *Οι Οδύσσειες, Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου, Αδριανός και Αθήνα. Συνομιλώντας με έναν ιδεατό κόσμο*. Βασική επιδίωξη του Κράτους, τότε ήταν να λειτουργήσει το μουσείο ως ζωντανός οργανισμός έρευνας και εκπαίδευσης και όχι αποκλειστικά, ως στατικός χώρος εκθεμάτων. Επίσης, είχαν ενισχυθεί οι συνεργασίες του Μουσείου με τις τοπικές κοινωνίες και με την στήριξη των περιφερειακών μουσείων, ενώ είχε δοθεί προτεραιότητα και στην διοργάνωση εκθέσεων που συνδύαζαν την αρχαιότητα με τον σύγχρονο πολιτισμό και την σύγχρονη τέχνη, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις: *«Ένα όνειρο ανάμεσα σε υπέροχα ερείπια...»*. *Περίπατος στην Αθήνα των περιηγητών, 17ος έως 19ος αιώνας*, *«Δι' αυτά πολεμήσαμεν... Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση»* κ.λπ.

Από την εποχή της πανδημίας (COVID-19), μέχρι και σήμερα και με την ανάληψη της διακυβέρνησης της ΝΔ, από τον Ιούλιο του 2019, το εκθεσιακό αφήγημα των περιοδικών εκθέσεων εμφανίζει και πάλι κάποια συντηρητικά χαρακτηριστικά, με το να δίνεται περισσότερη βαρύτητα στην εθνική προβολή, μέσω των εκθέσεων: *Αθηναϊκή Δημοκρατία, οι Μεγάλες Νίκες. Στα όρια του Μύθου και της Ιστορίας*, *«ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ»*, ενώ δίνεται και πάλι προτεραιότητα στον τουριστικό παράγοντα, με την προώθηση των συλλογών του Μουσείου στο εξωτερικό: *Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου στην αρχαία τέχνη- the countless aspects of Beauty in ancient art*, στο Εθνικό Μουσείο της Κίνας και οι

«Ανοικτοί Ορίζοντες, Αρχαία ελληνικά ταξίδια και επαφές», στο Μουσείο της Μελβούρνης, της Αυστραλίας. Όμως, σε αντίθεση με το παρελθόν, την τελευταία αυτή δεκαετία, το ΕΑΜ, προωθεί νέες καλλιτεχνικές δημιουργίες, στις εκθέσεις του, σε ανοικτό διάλογο με το χθες, προσφέροντας μια μοναδική εμπειρία γνώσης, όπως στην περίπτωση της έκθεσης του Γιώργου Λαζόγκα και διευρύνει τις συνεργασίες του, με τις τοπικές κοινωνίες και με την στήριξη περιφερειακών μουσείων, όπως με το Αρχαιολογικό Μουσείο Κιλκίς. Κοινός παρονομαστής, στην παρουσίαση των περιοδικών εκθέσεων, κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες είναι η παρουσίαση τους και σε ψηφιακή μορφή, (εξαιτίας της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας), όπως στις εκθέσεις: *Οδύσσειες, Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου*, *Αδριανός και Αθήνα. Συνομιλώντας με έναν ιδεατό κόσμο* και *«Δι' αυτά πολέμησαμεν... Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση»*, *«οι Μεγάλες Νίκες. Στα όρια του Μύθου και της Ιστορίας»*, *Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου στην αρχαία τέχνη-the countless aspects of Beauty in ancient art*, *Αθηναϊκή Δημοκρατία* κ.λπ., όπως και γενικά η επίτευξη, μιας φιλότιμης προσπάθειας ανοίγματος του μουσείου, προς το κοινό, μέσω του ιδεολογήματος της υλοποίησης, ενός «ανοικτού» μουσείου.

Η περαιτέρω ενσωμάτωση της χώρας μας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και η διογκούμενη προσέλευση μεταναστών από τις Βαλκανικές χώρες, από την Ασία και την Αφρική, στην Ελλάδα, έχει παραγάγει μια κοινωνία, η οποία ίσως και να μπορεί να θεωρηθεί εξίσου πολυπολιτισμική, όσο ήταν και πριν από τον 19ο αιώνα. Η διερεύνηση επομένως της ετερότητας και η ανίχνευση συγκριτικών μορφών ταυτότητας έχουν εξελιχθεί σε σημαντικές τάσεις τα τελευταία χρόνια. Το νεοφιλελεύθερο κράτος αναλαμβάνει την υποχρέωση μόνο της «γυμνής ιθαγένειας» για τους πένητες και ανασφάλιστους πολίτες του και την δέσμευση ότι δεν θα τους υποβιβάσει στο καθεστώς της «γυμνής ζωής» των ανεπιθύμητων προσφύγων και οικονομικών μεταναστών.

Κατά συνέπεια, το ενδιαφέρον του κράτους εξακολουθεί να στρέφεται προς ένα εξειδανικευμένο παρελθόν, ευελπιστώντας να ξεπεράσει την νεωτερική δυστωπία και τα μεταρρυθμιστικά μνημόνια. Από την διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 μέχρι και σήμερα, οι αρχαιότητες εξακολουθούν να απολαμβάνουν το σεβασμό και το κύρος που ακτινοβολούσαν πάντα, στο εθνικό φαντασιακό. Δεν αντιμετωπίζονται ως συμβολικά εμπορεύματα της πολιτισμικής οικονομίας, αλλά μάλλον ως υποκείμενα, παρά ως αντικείμενα. Στις κρίσιμες εθνικές μάχες, το εθνικό φαντασιακό εξακολουθεί να παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο, τόσο στην συνείδηση των κρατικών λειτουργών, όσο και των πολιτών, καθώς οι μεγάλες παγκόσμιες συγκρούσεις δεν εκδηλώνονται μόνο στο πολιτικό

και οικονομικό επίπεδο, αλλά και στο πολιτισμικό. Σε αυτές επομένως, τις συγκρούσεις, οι υλικές εκφάνσεις του παρελθόντος εξακολουθούν να έχουν την ίδια ισχύ.

Παρόλαυτά όμως, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, όπως και άλλα μουσεία της χώρας μας, στις κρίσιμες αυτές δεκαετίες, δεν αποτελεί μόνο κιβωτό διαφύλαξης του σπάνιου και θαυμαστού, αλλά προσφέρει μια μοναδική εμπειρία γνώσης. Η ηγεμονία ορισμένων απόψεων πάνω σε άλλες εξαρτάται κατά συνέπεια και από την διάδοσή τους. Η ίδια η ιστορία πλοηγείται στις καινούργιες θάλασσες της δημόσιας ιστορίας. Μέσα από την διοργάνωση των περιοδικών του εκθέσεων, το ΕΑΜ επανεξετάζει τι συλλέγει και γιατί, επεξεργάζεται νέα πρότυπα για την επέκταση των συλλογών του, προωθεί τις συλλογές του στο εξωτερικό, όπως στις εκθέσεις, *Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου στην αρχαία τέχνη-the countless aspects of Beauty in ancient art*, στο Εθνικό Μουσείο της Κίνας και οι «*Ανοικτοί Ορίζοντες, Αρχαία ελληνικά ταξίδια και επαφές*», στο Μουσείο της Μελβούρνης, της Αυστραλίας, διοχετεύει το κοινό με σαφείς ερμηνείες και μηνύματα για τα αντικείμενά του και παράλληλα, το ενημερώνει για τις αλλαγές που υφίστανται αυτά, όταν αφαιρούνται από το πλαίσιο στο οποίο ανήκουν. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, προωθεί νέες καλλιτεχνικές δημιουργίες, σε ανοικτό διάλογο με το χθες, όπως στην περίπτωση της έκθεσης του Γιώργου Λαζόγκα, αναπτύσσει συνεργασία με άλλα ιδρύματα, μουσεία και φορείς, όπως επί παραδείγματι, με το Ίδρυμα Ευγενίδου και την Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, στην περιοδική έκθεση *Οδύσσειες*, με το Μουσείο Μπενάκη και το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, στην περιοδική έκθεση «*Δι' αυτά πολεμήσαμεν... Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση*» κ.λπ., καθώς και με το Αρχαιολογικό Μουσείο Κιλκίς, στην περιοδική έκθεση «*ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ*». Αποκτά τον χαρακτήρα ενός εργαστηρίου παραγωγής νέων ιδεών και εμπνέει στο κοινό, ένα άλλο τρόπο σκέψης. Η εκθεσιακή δραστηριότητα του ΕΑΜ, τα τελευταία χρόνια, το έχει αναδείξει ως τον κεντρικό θεματοφύλακα της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας. Άλλωστε, σύμφωνα και με το σκεπτικό της ίδρυσής του προορίζεται να συγκεντρώνει τα σημαντικότερα ευρήματα από όλη την επικράτεια, να συντονίζει τις πρακτικές φύλαξης, συντήρησης και τεκμηρίωσης των αρχαιοτήτων και σε αντίθεση με τα αρχαιολογικά μουσεία της περιφέρειας (π.χ. το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Ολυμπίας, Δελφών κ.λπ.) ή με εξειδικευμένα μουσεία (όπως, το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο), που εστιάζουν μέσα από τις εκθέσεις τους, στην τοπική ιστορία, στην ανάδειξη συγκεκριμένων γεωγραφικών ενοτήτων ή στην θεματική χρονολογική συνέχεια, παρουσιάζει μια παγκόσμιας εμβέλειας πανελλήνια αναδρομή. Από την όλη εκθεσιακή του δραστηριότητα συμπεραίνουμε ότι δανείζει εμβληματικά εκθέματα σε περιφερειακά μουσεία

για σημαντικές τοπικές επετείους, ενώ παράλληλα φιλοξενεί συλλογές από περιφερειακά μουσεία στις μεγάλες περιοδικές του εκθέσεις. Επομένως, η σχέση του με τα υπόλοιπα αρχαιολογικά μουσεία της Ελλάδας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι χαρακτηρίζεται κυρίως ως ιεραρχική, συμπληρωματική και συνεργατική. Μένει ανοικτό το ζήτημα να ερευνηθεί περαιτέρω, η επιστημονική του συνεργασία, με τις κατά τόπους Εφορείες Αρχαιοτήτων σε προγράμματα έρευνας, αλλά και σε ενιαία εκπαιδευτικά προγράμματα που συνδέονται με τα σχολικά βιβλία. Αποτελώντας, το ΕΑΜ, τον πυρήνα ενός εκτεταμένου δικτύου που διαφυλάσσει πάνω από 210 κρατικά μουσεία λειτουργεί συχνά, ως ο κύριος πρεσβευτής του ελληνικού πολιτισμού. Το ίδιο το μουσείο συνιστά δημιουργό και όχι απλά ένα κάτοπτρο πολιτισμού. Παρέχει, επομένως, ουσιαστική βοήθεια στην κοινωνία, αλλά και η ίδια η ιστορία αποκτά σώμα και υποστασιοποιείται και ως σώμα μετατρέπεται σε δημόσια περιουσία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ε. Αντζουλάτου-Ρετσίλα, *Πολιτιστικά και Μουσειολογικά Σύμμεικτα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005.

T.Benedetta, «Is Learning Better Without Objects?», στο *NEMO , Survey on the impact of the COVID-19 situation on museums in Europe Final Report*, (2020).

Ε. Βιβλιοδέτης, «Οι περιοδικές εκθέσεις του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου τα έτη 2014-2022» στο *Το Μουσείον-Χρονικά* , τεύχος 8, εκδ. ΥΠΠΟ-ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.academia.edu/145646942/%CE%9F%CE%B9_%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9_%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%B5%CE%BA%CE%B8%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D_%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D_%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85_%CF%84%CE%B1_%CE%AD%CF%84%CE%B7_2014_2022_%CF%84%CE%BF_%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CE%BD_8_2014_2022_2025_363_373?email_work_card=title , (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ.(363-374).

Ν.Γιαννούτσου, «Αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων στη μουσειοπαιδαγωγική», κεφ.10,στο Ν. Νικονάνου, επιμ. Νίκη Νικονάνου, *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*, κεφ.7, εκδ. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, Αθήνα 2015, σελ.(225-254).

Α. Γκαζή, «Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα: όψεις του εθνικού αφηγήματος», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://openeclass.uom.gr/modules/document/file.php/BSO269/AndromachiGazi44531562.pdf>, (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ.(36-71).

Α. Γκαζή, «ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ», μέρος Β΄, κεφ.5, στο Γκαζή Α. Νούσια Τ., *Αρχαιολογία στον Ελληνικό χώρο. Μουσειολογία, Μέρμυρα για τις Αρχαιότητες*, Τόμος Γ, εκδ.ΕΑΠ, Πάτρα 2003, σελ.(125-229).

Ε. Hooper-Greenhill, στο *Museums and Education.Purposes ,pedagogy,performance*, εκδ. Routledge Taylor and Francis Group, New York 2007.

Α.Κατσελάκη, Ο.Σάκαλη, Α.Τσιτούρη,Τ.Φουρτούνη, «Εκπαιδευτικά εργαλεία για την ανάγνωση των περιοδικών εκθέσεων: αναγκαιότητα ή πολυτέλεια;», στο επιμ.Α. Λαζαρίδου κ.λπ, *Πρακτικά Διημερίδας, Αρχαιολογικές περιοδικές εκθέσεις.Ο ρόλος τους, καλές πρακτικές και η αθέατη πλευρά τους*, Διεθνής Επιστημονική συνάντηση 18-19 Οκτωβρίου 2017, σελ. (115-127).

Victor J. Kean, *The ancient Greek computer from Rhodes known as the Antikythera mechanism*, ed. Efstathiadis Group S.A., Athens, 1991.

«Κατάλογος έκθεσης», στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, *Δι' αυτά πολέμησαμεν. Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση*, εκδ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ. ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ, Αθήνα 2019, σελ. 363-435.

Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, «Προλογικό σημείωμα», στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, *Οι Μεγάλες Νίκες. Στα Όρια του Μύθου και της Ιστορίας*, εκδ.ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ. ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ, Αθήνα 2020, σελ.(12-13).

Μ. Λαγογιάννη-Γεωργακαράκου, Δ. Καλεσοπούλου, Σ. Αθανασοπούλου, «Η εκθεσιακή δραστηριότητα των ελληνικών μουσείων. Στρατηγική και εκθεσιακές πρακτικές του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου για μια μεγάλη επέτειο», στο *Πρακτικά Διημερίδας, Αρχαιολογικές περιοδικές εκθέσεις. Ο ρόλος τους, καλές πρακτικές και η αθέατη πλευρά τους*, Διεθνής Επιστημονική συνάντηση 18-19 Οκτωβρίου 2017, εκδ.Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Αθήνα 2021, σελ.(219-231).

Α. Λιάκος, *Ο ελληνικός 20ος αιώνας*, εκδ. ΠΟΛΙΣ, Αθήνα 2019.

N.Merriman, «Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό», στο *Αρχαιολογία και Τέχνες* 72, «διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <http://www.arxaiologia.gr>, (ημερομηνία πρόσβασης 21/4/2017), σελ.(43-46).

Λ.Μενδώνη, Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού, «Χαιρετισμοί», στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, *Οι Μεγάλες Νίκες. Στα Όρια του Μύθου και της Ιστορίας*, εκδ.ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ. ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ, Αθήνα 2020, σελ.(8-9).

Μ. Μούλιου, στο *Πρακτικά Διημερίδας, Αρχαιολογικές περιοδικές εκθέσεις. Ο ρόλος τους, καλές πρακτικές και η αθέατη πλευρά τους*, Διεθνής Επιστημονική συνάντηση 18-19 Οκτωβρίου 2017, εκδ.Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Αθήνα 2021, σελ.(129-143).

Α. Μπούνια, *Στα παρασκήνια του μουσείου. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ*, ένατη έκδοση, εκδ.Πατάκη, Αθήνα 2023.

Α.Μπούνια, «Έρευνα επισκεπτών και αξιολόγηση: Η «φωνή» του κοινού», στο επιμ. Νίκη Νικονάνου, *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*, κεφ.7, εκδ. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, Αθήνα 2015, σελ.(151-171).

Κ. Νικολέτζος, «Η έκθεση των προϊστορικών αρχαιοτήτων στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο στα τέλη του 19ου αιώνα: ιδεολογία και διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας», στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, *Δι' αυτά πολεμήσαμεν. Αρχαιότητες και Ελληνική*

Επανάσταση, εκδ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ. ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ, Αθήνα 2019, σελ.(350-359).

Παπαδημητρίου & Α. Αναγνωστόπουλος (επιμ.), *Το παρελθόν στο παρόν. Μνήμη, ιστορία και αρχαιότητα στη Σύγχρονη Ελλάδα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2017, σελ.(85-100).

Δ.Πλάντζος, *Αρχαιοπολιτική*, εκδ. εκδόσεις του εικοστού πρώτου, Αθήνα 2023.

Δ. Πλάντζος, *Το πρόσφατο μέλλον. Η κλασική αρχαιότητα ως βιοπολιτικό εργαλείο*, εκδ.Νεφέλη, Αθήνα 2016.

Κ.Σμπόνιας, «Οι μέθοδοι ταξινόμησης, ανάλυσης και ερμηνείας της αρχαιολογικής μαρτυρίας», στο Κουκουζέλη Α., Μανακίδου Ε., Σμπόνιας Κ., *Αρχαιολογία στον Ελληνικό χώρο. Ιστορική διαδρομή της Αρχαιολογίας. Ορισμός, αντικείμενο, βασικές αρχές, κλάδοι και προβληματική*, Τόμος Α, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα 2003, σελ. (181-243).

Ε. Σολομών, «ΚΝΩΣΟΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΑΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ», στο Γ. Χαμηλάκης και Nicoletta Momigliano, *Αρχαιολογία και ευρωπαϊκή νεωτερικότητα. Παράγοντας και καταναλώνοντας τους «Μινωίτες»*, μετ.Ν.Κούτρας, εκδ. του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2010, σελ.(223-248).

Γ. Τόλιας, «Αρχαιότητες και Επανάσταση. Συνομιλώντας με τους Αρχαίους (και τους ξένους) στα χρόνια του Αγώνα», στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, *Δι' αυτά πολεμήσαμεν. Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση*, εκδ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ. ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ, Αθήνα 2019, σελ.(61-71).

Χ.Τσούλη, «Η στάση των Ελλήνων απέναντι στις αρχαιότητες κατά την τελευταία προεπαναστατική εικοσαετία και στη διάρκεια του Απελευθερωτικού Αγώνα: μαρτυρίες περιηγητών και αρχειακές πηγές», στο επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, *Δι' αυτά πολέμησαμεν. Αρχαιότητες και Ελληνική Επανάσταση*, εκδ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ. ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ, Αθήνα 2019, σελ.(73-85).

Γ. Χαμηλάκης, *Το έθνος και τα ερείπια του. Αρχαιότητα, αρχαιολογία και εθνικό φαντασιακό στην Ελλάδα*, μετ. Ν.Καλαϊτζής, εκδ. εκδόσεις του εικοστού πρώτου, Αθήνα 2012.

Γ. Χαμηλάκης και Nicoletta Momigliano, «ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ:ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ» στο Γ. Χαμηλάκης και Nicoletta Momigliano, *Αρχαιολογία και ευρωπαϊκή νεωτερικότητα.Παράγοντας και καταναλώνοντας τους «Μινωίτες»*, μετ.Ν.Κούτρας, εκδ.του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2010, σελ.(27-43).

«Αγών», από 1 Ιουλίου έως τις 31 Οκτωβρίου του 2004: διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/agon/ (ημερομηνία πρόσβασης 11/05/2026), σελ.(1-3).

«Αδριανός και Αθήνα.Συνομιλώντας με έναν ιδεατό κόσμο», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/adrianos-amp-athina-synomilontas-meenan-ideato-kosmo/ , (ημερομηνία πρόσβασης 13/05/2026), σελ (1-4).

«Αθηναϊκή Δημοκρατία.Η Ελευθερία του Ατόμου ως Πολιτική αξία», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/athinaiki-dimokratia/, (ημερομηνία πρόσβασης 14/05/2026), σελ(1-24).

«Ανοικτοί Ορίζοντες, Αρχαία ελληνικά ταξίδια και επαφές», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/anoiktoi-ORIZONTES-archaia-ellinika-taxidia-kai-epafes-melvoyni-aystralias/ , (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ(1-6).

«ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ», , «διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/synantiseis-moyseion-sto-ethniko-eyropaion-i-polis/ , (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ .1-2.

«Οδύσσειες», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.namuseum.gr/new/periodiki-ekthesi-quot-odysseies-quot/> , (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ.(1-6).

«Οδύσσειες» , επιμ. Μ. Λαγογιάννη- Γεωργακαράκου, στο *ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ.*, εκδ. Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.odap.gr/wp-content/uploads/ebooks/Odysseys.pdf> , (ημερομηνία πρόσβασης 13/05/2026), Αθήνα 2016, σελ.(1-512).

«Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/oi-ametrites-opseis-toy-oraiou-2/ , (ημερομηνία πρόσβασης 13/05/2026), σελ.(1-5).

«Οι αμέτρητες όψεις του Ωραίου στην αρχαία τέχνη-the countless aspects of Beauty in ancient art »διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/oi-ametrites-opseis-toy-oraiou-stin-archaia-techni-pekino-kina/https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/oi-ametrites-opseis-toy-oraiou-stin-archaia-techni-pekino-kina/ , (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ 1-3.

«Οι Μεγάλες Νίκες. Στα όρια του Μύθου και της Ιστορίας», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/oi-megales-nikes-sta-oria-toy-mythoy-kai-tis-istorias-i-proetoimasia-tis-ekthesis-toy-eam/ , (ημερομηνία πρόσβασης 14/05/2026), σελ(1-6).

«Πολύχρωμοι θεοί», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/polychromoi-theoi/ , (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ.(1-2).

«Πραξιτέλης», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο:

https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/praxitelis/ , (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ. (1-2).

«Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων: Το Πλοίο, οι Θησαυροί, ο Μηχανισμός», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/to-nayagio-ton-antikythron-to-ploio-oi-thisayroi-o-michanismos/ , (ημερομηνία πρόσβασης 12/05/2026), σελ.(1-3).

«Το χθές είναι τώρα. Γιώργος Λαζόγκας: Μύθοι και Αρχαιότητα», διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://www.namuseum.gr/periodic_exhibition/to-htes-einai-tora-lt-br-gt-giorgos-lazogkas-mythoi-kai-archaiotita/ , (ημερομηνία πρόσβασης 15/05/2026), σελ(1-8).

https://www.google.com/search?q=H+πολιτική+του+ΣΥΡΙΖΑ+για+το+Εθνικο+Αρχαιολογικό+Μουσείο&sca_esv, (ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026), σελ.1

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1_COVID-19_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1, (ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026), (1-18).

https://www.namuseum.gr/permanent_exhibition/ , (ημερομηνία πρόσβασης 5/06/2026), σελ. 1.

https://www.google.com/search?q=%CE%A4%CE%BF+%CE%94%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C+%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%84%CF%89%CF%82+%CF%84%CE%BF%CF%85+%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85+%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85+%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85&sca_esv (ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026), σελ.1

<https://www.google.com/search?q=%CE%97+%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE+%CF%84%CE%BF%CF%85+%CE%95%CE%B8%CE>

E%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D+%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D+%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85+%CE%B1%CF%80%CF%8C+%CF%84%CE%BF+2009+%CE%AD%CF%89%CF%82+%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1&sca_esv=18b9090e1ebdf78c&sxsrf= κ.λπ.
(ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026), σελ.1

https://www.google.com/search?q=%CE%91%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82+%CF%84%CF%89%CE%BD+%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CF%89%CE%BD+%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD+%CE%9D%CF%8C%CE%BC%CE%BF+5021%2F2023&sca_esv=κ.λπ, (ημερομηνία πρόσβασης 01/06/2026), σελ.1

[https://www.google.com/search?q=H+σχέση+του+εθνικού+αρχαιολογικού+μουσείου+με+άλλα+αρχαιολογικά+μουσεία+στην+Ελλάδα&%CE%97+%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%](https://www.google.com/search?q=H+σχέση+του+εθνικού+αρχαιολογικού+μουσείου+με+άλλα+αρχαιολογικά+μουσεία+στην+Ελλάδα&%CE%97+%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%κ.λπ)
κ.λπ. (ημερομηνία πρόσβασης 16/06/2026), σελ.1